

De landing in Zeeland in 1809,

DOOR

J. C. C. TONNET,

Kapitein van den Generalen Staf.

(Vervolg van blz. 159.)

G. KRITIEKE DAGEN.

Het vertrek des Konings van het eigenlijke operatietooneel naar de hoofdstad des Rijks had, zooals in het voorafgaande deel dezer studiën werd aangetoond, zijn aandacht meer gevestigd op de geheel onbeschermde gelaten kusten van het hart des lands. Het aanvankelijk zoo door hem geduchte gevaar voor eene operatie der gelande macht in zuidelijke richting op Antwerpen maakte weldra plaats voor het gevaar van afsnijding der mobiele troepen van de hoofdstad. De positie van Maarschalk DUMONCEAU, die als bevelhebber in de stelling van Woensdrecht was achtergelaten, werd er door die wijziging van denkbeelden niet gemakkelijker op. Uit den aard der zaak kon hij de voeling met de Franschen niet prijsgeven en zoo schreef hij dan ook reeds den 16^{en} Augustus aan den Franschen Generaal CHAMBARLHAC, die aan zijn linkervleugel aansloot: »par suite de cette disposition la position d'Ossendrecht est bien affaiblie; il serait peut-être convenable que vous renforciez un peu votre droite, afin que vos troupes soient plus à portée de pouvoir soutenir le point d'Ossendrecht dans le cas qu'il fut attaqué«. Eigenlijk zou het beter zijn, als CHAMBARLHAC de geheele positie van Ossendrecht voor zijn rekening nam, want DUMONCEAU moest al zijn aandacht wijden — aldus schreef hij — aan de aanvalsrichting over Tholen »que Sa Majesté m'a recommandé de surveiller«. 's Nachts staken er personen van het Ossendrechtsche gat over naar Bath en terug. Het was dan ook zeer noodig, dat van Fransche zijde de zuidelijke oever door een post werd bewaakt. Sedert 2 uur 's morgens van den 15^{en} Augustus hoorde men geen geschutvuur meer van de zijde van Vlissingen, zoodat men niet verbaasd moest zijn, weldra de capitulatie te vernemen. Ook hadden tien Engelsche linieschepen reeds het anker voor Bath geworpen »il est instant que nous soyons sur notre garde«. CHAMBARLHAC antwoordde echter nog den zelfden dag uit Berendrecht, dat hij zich onmogelijk verder noordwaarts kon uitbreiden. Hij moest

den Schelde-oever verdedigen van af het fort Frederik tot boven Sandvliet. »J'ose vous prier d'en écrire à son Altesse le prince de BERNADOTTE.« Dat deze correspondentie nu juist niet in staat was, om de ingenomenheid der Franschen met de wijze, waarop Holland werd bestuurd, te verhoogen, is voor de hand liggende.

Dreigende berichten waren van uit Breskens onder weg, meldende de opvaart van vele oorlogsschepen in de richting van Antwerpen en de aanwezigheid van 300 transportschepen in het zuidelijk deel van het Sloe. Doch ook van de zijde van Tholen kwamen minder gunstige tijdingen. ERMERINS, de reeds vroeger genoemde bedrijvige drost in het Tweede Kwartier, meldde verschillende bewegingen van de Engelsche vloot en nog al onrust en beroering onder de bevolking, die voortdurend door de Engelschen werd bewerkt en zeer ontevreden was over de requisitiën, ten behoeve van de Hollandsche troepen. Aan klachten daarover had het trouwens binnen het operatietooneel tot dusverre niet ontbroken. Reeds den 31sten Juli had de plaatselijke commandant van Bergen-op-Zoom daarover rapport gedaan aan het Departement van Oorlog. Werd niet contant betaald, dan ontmoette men veel tegenkanting. Leest men dan de lange lijst van gemeenten, waarover den 2^{en} Augustus de legerintendant REGNAULT de requisitiën had uitgestrekt, dan blijkt daaruit, dat de aanwezigheid der troepen een belangrijken druk op de bevolking legde. De geheele westrand van Brabant, tot Breda toe en met inbegrip van het eiland Tholen, was door de requisitiën belast. Toch deelde REGNAULT onder datum van den 5^{en} Augustus mede, dat alle gemeenten en de landelijke bevolking zich beijverden aan de menigvuldige eischen te voldoen en de »pénibles corvées« uit te voeren. »Pour éviter autant que possible les réclamations des villages et prévenir les abus et les délapidations dans les magasins, j'ai demandé à la municipalité (van Bergen-op-Zoom) une commission de 3 membres chargés de surveiller la recette et la conservation des denrées; c'est cette commission qui dirige le service, elle donne des récépissés aux communes et elle a nommé tous ses employés«.

Werd het verhaal der krijgsverrichtingen hier een oogenblik onderbroken, dan geschiedde zulks met de bedoeling nog eens de aandacht te vestigen op de eenvoudige middelen, waarvan men zich toen ter tijde voor de regeling van den verplegingsdienst moest bedienen. De groote legersterkte van heden stelt natuurlijk geheel andere eischen, doch niettemin blijft de engste samenwerking met de burgerlijke besturen ook thans nog ten zeerste gewenscht. Vermelding verdient te dezen opzichte de krachtige hulp door het gemeentebestuur van Rotterdam verleend bij het samenbrengen der groote voorraden. Op verzoek van REGNAULT vertrok een commissaris van Oorlog den 5^{en} Augustus daarheen met een verzoek van den Minister aan het gemeentebestuur om de behulpzame hand te verleen bij de noodige aankopen van voorraden en tevens de voor het transport

benoedigde vaartuigen met geleide van gewapende burgers beschikbaar te stellen. Binnen enkele dagen was aan de opdracht voldaan.

Keeren wij na deze korte uiteenzetting tot het verhaal der oorlogshandelingen terug.

Den 19^{en} Augustus was het aantal Engelsche oorlogsvaartuigen voor Bath tot 114 gestegen en liep het gerucht, dat de vijand binnen twee dagen den aanval zou ondernemen. »Alles is gereed, om hem af te wachten«, schreef DUMONCEAU. Het geheele 3^e Regiment Infanterie was uit Hoogerheide naar het door de Garden verlaten Ossendrecht verlegd. Die troepenverplaatsing hield verband met het dringend verzoek van BERNADOTTE, om in kennis te mogen worden gesteld met de opstelling der Hollandsche troepen. »Mon aile droite occupe »Berendrecht et Santvliet. Il est donc indispensable que la majeure »partie de vos troupes tienne Ossendrecht et Woensdrecht, afin que »l'ennemi ne puisse pénétrer entre vous et moi.« Werd Maarschalk DUMONCEAU door den Koning naar rechts getrokken, BERNADOTTE drong aan op links aansluiten. Nog dien zelfden dag liet hij door zijn stafchef, den ons uit den veldtocht van 1799 zoo gunstig bekenden Generaal ROSTOLLANT schrijven: »Le Prince... vous invite... de ne »pas abandonner une espace de terrain entre les deux corps d'armée«. De toezeggingen, daarop van de zijde van DUMONCEAU gedaan, getuigden van den innigen wensch om arm aan arm met de Franschen den invaller van het lijf te houden. Hij was op 's Konings bevel naar Bergen-op-Zoom gegaan, doch zoodra hij zich overtuigd had, dat de vesting tegen handslag verzekerd was, zou niets hem meer belemmeren »de m'appuyer entièrement à votre droite«. Op de slikken voorwaarts van Ossendrecht in de richting van Bath was het landen niet gemakkelijk, doch bij vloed zou de aanvaller met kleine vaartuigen het Ossendrechtsche gat kunnen binnenloopen. »La rive qui »se trouve entre Bergen op Zoom et Woensdrecht est encore un point qui offre à l'ennemi des facilités«. DUMONCEAU zou zorgen zijne troepen op het oogenblik van landing bijeen en nabij het landingspunt opgesteld te hebben »car il ne pourra jamais l'effectuer sans difficultés et »sans désordres«. Den zelfden 19^{en} Augustus, waarop DUMONCEAU aldus schreef, begaf hij zich tot nader overleg naar Antwerpen en het was als uitvloeisel hiervan, dat het 3e Regiment naar Ossendrecht werd verplaatst. De commandant van de vesting Bergen-op-Zoom had de stelligste verzekering gegeven, dat de vesting tegen coup-de-main verzekerd was, terwijl van den rechtervleugel den terugtocht der Engelsche oorlogsvaartuigen van uit het Volkerak naar de Krammer werd gemeld »ainsi je crois qu'il ne veut, dans ce moment, rien »entreprendre du côté de Tholen«.

Het rechts schuiven der Hollandsche troepen had den Franschen reeds te denken gegeven en ware niet een man van DUMONCEAU's karakter ter plaatse geweest, dan had zeer waarschijnlijk onderling wantrouwen de samenwerking van dag tot dag meer in de waagschaal

gesteld. In een uitvoerig schrijven legde hij met de grootste openhartigheid en oprechtheid zijn zienswijze bloot. »On a informé Votre Altesse que je voulais m'enfermer dans Bergen op Zoom. Ce rapport n'est pas exact, je n'ai dit et n'ai pu dire autre chose que je m'enfermerai plutôt moi-même dans cette place que de la laisser prendre par l'ennemi«. De geheele troepenopstelling bewees ten overvloede het onware van het rapport. Onomwonden zette hij daarna uiteen, hoe z. i. ook de Fransche opstelling niet gunstig was voor de verdediging. Tusschen Woensdrecht en Sandvliet lag het waarschijnlijke landingspunt. De Fransche hoofdmacht moest bij laatstgenoemde plaats worden vereenigd en de beide Hollandsche regimenten zouden bij Ossendrecht de beste opstelling vinden. De voorposten moesten in de bewaking van den oever voorzien. Op deze wijze zou eene innige samenwerking tusschen de beide legermachten verzekerd zijn. Inderdaad verdient de wijze waarop DUMONCEAU voor de samenwerking der verbonden machten op het zeer bedreigde aansluitingspunt zorg droeg, bijzondere vermelding. Op de breede Schelde begonnen de Engelschen eene onaangename bedrijvigheid te vertoonen. Het vertrouwen in de verdediging was bij den aanvoerder der Hollandsche troepen niettemin zoo gevestigd, dat hij een ernstigen aanval des vijands op den Schelde-oever reeds als minder waarschijnlijk ging beschouwen. Hoe wil hij zich weder inschepen na de landing »dans le cas d'un revers majeur«, wanneer hij over geen enkel punt beschikt, om op terug te gaan? Het geheele landingsleger zou verloren zijn. Zoo voorspelde dus DUMONCEAU in zijn brief van den 20sten aan BERNADOTTE, om zoo te zeggen, reeds de conclusie, waartoe enkele dagen later de Engelsche generaals in den krijgsraad te Bath zouden geraken. De meeste zorg baarden hem de bevelen uit de hoofdstad, waarvan hij per ommegeande aan den Franschen opperbevelhebber kennis gaf, hem tevens om raad vragende hoe te handelen. Hij zelf zag er geen gat in.

Alle vestingen op het operatietooneel waren onder zijne bevelen gesteld, een uit den aard der zaak uitmuntende maatregel; doch tevens had de Minister van Oorlog hem opgedragen de vesting Tholen door een regiment te doen bezetten en het geheele eiland te doen afpatrouilleeren. Ook moesten de garnizoenen der overige vestingen worden versterkt, met het oog op den vijand, die zich van Flakkee had meester gemaakt en Breda zou kunnen overrompelen. »Je pense bien, mon Prince, que les affaires iront mal, si le plus parfait concert ne présidait pas à nos opérations; c'est pour détruire jusqu'à l'ombre même, d'un malentendu que je m'empresse à porter ces dispositions à la connaissance de Votre Altesse, je vous supplie mon prince de me dire, ce que vos dispositions permettent que je fasse, il est difficile de tout garder surtout quant on n'a pas les moyens«. Een onmiddellijk ingesteld onderzoek toonde daarbij alda, dat de bezetting van Overflakkee slechts in de verbeelding van het centrale bewind te Amsterdam bestond. Onder mededeeling hiervan

aan den Minister van Oorlog, schrijft DUMONCEAU voorts over de bevolen troepenverdeeling, dat hij »niet meer met de troepen in het veld kon blijven en alle de gemaakte dispositiën met overleg van Z. H. den prins van Ponte-Corvo voor de algemeene defensie zullen verloren wezen, en ik ben zeker, dat men aan deze dispositie zou wijten alle de ongelukken, waaraan de Schelde nog altoos blootgesteld blijkt, reden waarom ik vermeen de executie dezer order nog eenige dagen uit te mogen stellen. Ik verzoek uit dien hoofde, en met al het belang dat deze zaak vordert aan UEd. om te willen trachten van het daarnatoe te brengen bij Z. M., dat ik geautoriseerd worde om na de omstandigheden te mogen handelen en zooveel mogelijk de concert met Z. H. den Prins van Ponte-Corvo«. Ook hier dus weder meeningsverschil tusschen veldlegercommandant en leider der verdediging. Beiden hadden van hun standpunt gezien natuurlijk gelijk; doch jammer genoeg was hun beider standpunt verschillend.

Den 21sten Augustus scheen het echter, alsof de vrees des Konings voor den rechtervleugel van de opstelling van het leger weder meer reden van bestaan had. Op de Krammer verschenen toch wederom een aantal Engelsche fregatten en kleinere vaartuigen, doch Maarschalk DE WINTER zag er slechts het voornemen in, om tot de Dortsche Kil door te dringen, om van daaruit de zeemacht, zoowel als het leger van versh water te voorzien, waaraan de Engelschen, zooals bekend was, groot gebrek leden. DUMONCEAU liet zich door deze beweging ook niet misleiden en zooals hij daags daarop (22 Augustus) aan DE WINTER schreef, meldden alle berichten van spionnen en deserteurs »unanimement que l'ennemi se dispose à nous attaquer«. Voor zijn persoon begaf DUMONCEAU zich naar Ossendrecht »pour être plus à portée de mes troupes«. Aan KRAYENHOFF, wien hij van de verlegging van het hoofdkwartier kennis gaf, schreef hij: »dese momentaneele verplaatsing, die de omstandigheden gebieden, zal mij echter niet verhinderen, om altoos de meest mogelijke oplettendheid te hebben op de ligne van posten om Tholen tot aan de Willemstad«. De inondatie tusschen Bergen-op-Zoom en het voorwaarts van Steenberg en gelegen fort de Leur, was ook reeds zoover gevorderd »dat eenige polders reeds geheel ondergelopen waren en andere zig in een drassige gesteldheid bevonden. De passages over het vlakke land en lage wegen, kunnen reeds als afgesneden worden beschouwd«. (Rapport van Kolonel SIDERIUS van 22 Augustus.)¹⁾

¹⁾ Den 10^{en} Augustus was KRAYENHOFF uit het Koninklijk hoofdkwartier te Roosendaal naar Bergen-op-Zoom vertrokken, om met het stellen der inondatiën een aanvang te doen maken tusschen deze vesting en de Leursehans, gelegen ten W. van Steenberg, en die den rechtervleugel voorloopig vormde van de stelling. Een rapport van 14 Augustus berichtte, dat deze schans zich in zeer goeden toestand bevond, dat de coupures geopend waren en dat het water van alle kanten »over de polders» stroomde. Tot het stellen van de inondatiën om Breda waren de bevelen reeds den 5^{en} Augustus verstrekt. Het effect was aanvankelijk gering, zoodat den 11^{en}

DUMONCEAU's afwijkend optreden van de bevelen uit Amsterdam had bij de Franschen doel getroffen. »Je n'attendais pas moins de votre zèle pour l'intérêt des deux puissances et de vos talens militaires«, schreef BERNADOTTE hem terug. Hij kon thans 12 à 15000 man in linie brengen en als DUMONCEAU dan bij een aanval des vijands in de flank viel, was er alle kans dezen het hoofd te bieden. »Les rapports secrets m'annoncent que les Anglais ont abandonné le projet d'une expédition contre Willemstad et le Texel, Vous ne feriez peut-être pas mal de demander au Roi d'envoyer à Bergen op Zoom, partie des troupes du général GRATIEN si elles ne sont pas nécessaires ailleurs«.

Het is volstrekt niet onmogelijk, dat BERNADOTTE hier, door een leugentje om best wil te plaats, getracht heeft Hollandsche troepen uit het hart des lands weder naar het Zuiden te trekken, dat voor het oogenblik ernstig bedreigd was. Zes jaren later heeft WELLINGTON zich onder overeenkomstige verdenking gesteld, toen hij bij de samenkomst met BLÜCHER den 16^{en} Juni 1815 op het slagveld van Ligny, de Pruisen in den waan bracht, dat de Engelsch-Nederlandsche troepen nog dien zelfden dag bij Quatre-Bras konden verzameld zijn. Het is natuurlijk mogelijk, dat BERNADOTTE¹⁾ en WELLINGTON in beide gevallen volkomen te goeder trouw hebben gehandeld; doch zelfs als beide veldheeren met voorbedachten rade hebben gehandeld, dan zou het toch niet aangaan hen van schuldige misleiding te betichten. Beiden zouden dan toch slechts gehandeld hebben met het versterken of het behoud der samenwerking voor oogen en zouden slechts de diplomatentaal hebben benut, om het doel te bereiken, dat bij gemis aan eenhoofdig opperbevel in de waagschaal zou kunnen worden gesteld.

Den 23sten Augustus gaf DUMONCEAU in twee uitvoerige brieven aan den Koning en aan KRAYENHOFF kennis van het naderen der ont-knooping. De geheele vijandelijke vloot was daags te voren opgezeild, zoodat alle troepen rondom Ossendrecht in bivak vereenigd werden gehouden. »Les troupes de Votre Majesté brûlent d'envie de se mesurer avec l'ennemi.« Dringend werd verzocht een goed deel van de divisie uit Duitschland, die — zooals men zich zal herinneren — juist marschbevelen op het kamp van Naarden had ontvangen, naar de stelling van Woensdrecht te zenden.²⁾ Een postscriptum meldde, dat bij het sluiten van den brief nog zoo talrijke schepen in opvaart waren, dat het einde ervan niet te zien was.

d. a. v. een officier der genie naar de sluizen aan den mond van de Dintel en bij Zevenbergen werd gezonden, ten einde na te gaan of met de „voornaamste werktuigen tot het stellen der inondatie om Breda, wel naar behooren gewerkt wordt“.

¹⁾ Een latere brief aan DUMONCEAU — zie blz. 238, noot 1) — doet dit zelfs waarschijnlijk achten.

²⁾ Generaal GRATIEN had echter dermate getalmd, dat hij eerst den 28sten Augustus uit Hannover berichtte, zijn marsch naar Holland aan te vangen en den 27sten te Osnabrück te kunnen zijn.

Aan KRAYENHOFF werd met nog meer nadruk om troepen gevraagd. »Binnen weinige dagen zullen de zaken gedecideerd wezen, ik verzoek derhalve U Exc. dringend, dat zoo er nog troupes disponibel »zijn, te willen trachten, die naar hier te doen vertrekken«. De troepenconcentratie op dat kritieke oogenblik werd belemmerd, omdat den veldlegercommandant elk zeggingsrecht buiten het eigenlijke operatietooneel was onthouden.

De Koning gaf aan DUMONCEAU's aandrang onmiddellijk gehoor en veranderde voor de derde maal de marschrichting der divisie uit Duitschland, die nog den 24sten Augustus bevel kreeg, na aankomst te Delden, onverwijld naar Breda te vertrekken. Welken indruk deze weifelende bevelvoering wel op GRATIEN moet hebben gemaakt? Zijn aandrang om den Hollandschen dienst ten spoedigste te mogen verlaten, is er vermoedelijk slechts door aangewakkerd. Van het bevel na herhaald verzoek ontheven, deed hij zijne troepen door den Generaal VAN HASSELT naar Holland terugvoeren.

Merkwaardig is het, hoe de Koning, in weerwil van de toegestane versterking van het veldleger, aan zijn vrees voor den rechtervleugel der stelling uiting blijft geven. Eén bataljon der divisie zou in Breda achterblijven en hoewel de Koning op nauwe samenwerking met BERNADOTTE de aandacht vestigde, moest toch niet het belang uit het oog worden verloren »om zoowel aan de vesting Breda als Bergen-op-Zoom, alle mogelijke secours te verleenen«. Daartoe zou DUMONCEAU dan ook onmiddellijk bij ontvangst van het ministerieele schrijven, een bataljon in Bergen-op-Zoom »werpen«. Nog vóór dit schrijven den Hollandschen bevelhebber bereikte, had echter in de stelling van Woensdrecht eene troepenverplaatsing plaats gevonden, die wel geëigend is, om in het licht te stellen, hoe zelfs bij den innigen wensch naar samenwerking tusschen bondgenootschappelijke troepen het gemis aan eenhoofdig opperbevel op gevaarlijke wijze voelbaar kan worden.

In den loop van den 24sten Augustus, terwijl de vijandelijke vloot zich van uur tot uur versterkte, bracht een ordonnans van BERNADOTTE diens schriftelijk verzoek aan DUMONCEAU over »de se rap-procher de Capellen«, d. w. z. dus in de richting van Antwerpen aan te sluiten. Onbegrijpelijk is de beweging, die de Hollandsche maarschalk ter voldoening aan dit verzoek onmiddellijk gelastte in te leiden. »Je vais sur le champ donner mes ordres en conséquence et je tacherai »de me retirer sans que l'ennemi ne découvre mon mouvement«. DUMONCEAU ging op het oogenblik, dat de spanning haar hoogste punt ging bereiken, de stelling van Woensdrecht verlaten. Ontmoedigd schreef hij den Koning: »je suis fâché que nous quitions notre position, et surtout avant que l'ennemi n'ait tenté son débarquement. »J'ai prévenu de ce mouvement tous les commandants des places »fortes afin qu'ils se tiennent sur leur garde«.

Raadselachtige toestand. Slechts het regiment huzaren met een sterk detachement jagers, werd voorloopig in de stelling van Ossendrecht

achter gelaten. Alle overige troepen verlieten na het vallen van het duister hunne stellingen en marcheerden naar Putte af; de treinen en de magazijnen werden al dadelijk op Capellen gedirigeerd. Het zonderlingste van de geheele geschiedenis is voorzeker wel, dat in den nacht, voor zijn persoon in Capellen komende, DUMONCEAU uit een schrijven van BERNADOTTE ontwaarde, dat de geheele beweging in zuidelijke richting aan een misverstand te wijten was geweest. »Mon intention n'a point été de vous dire — aldus BERNADOTTE — de quitter Ossendrecht qui est un point très important. J'ai seulement entendu vous prier de vous lier un peu plus avec ma droite vers Kappel. Je suis très sensible à l'empressement que vous avez mis à vous rapprocher de nous et je vous engage à ne pas abandonner votre position d'Ossendrecht et à la faire reprendre de suite. Si vous aviez totalement quittée vous pourriez, ce me semble, placer votre gauche à Putten pour le moment«.

Het misverstand werd dus gelukkig nog den zelfden nacht opgehelderd, waarin de onbegrijpelijke beweging was uitgevoerd. De Chef van den Staf der Hollandsche troepen Generaal STEDMAN, die naar BERNADOTTE te Antwerpen was afgevaardigd, om dezen te vragen, hoe DUMONCEAU's positie te Capellen dan wel moest worden tegenover de Brabantsche vestingen, welke mede onder zijne orders stonden, bracht kort na middernacht de opheldering. Doch welke gewaarwordingen moeten den Hollandschen aanvoerder bestormd hebben, toen juist dien zelfden nacht de reeds vroeger hier besproken instructiën van den Koning hem bereikten? Zij bepaalden toch voor het geval de vijand het leger tot wijken bracht, den terugtochtsweg op Bergen-op-Zoom, om van daar, na getracht te hebben Breda te houden, den snellen terugmarsch op Amsterdam te beginnen en voort te zetten. De zoeven in de richting van Cappellen ingeleide beweging, die door DUMONCEAU al dadelijk geheel in strijd was erkend te zijn met het militair belang, die door hem contre cœur was uitgevoerd, die door BERNADOTTE werd veroordeeld, bleek ten overvloede geheel tegenstrijdig te zijn aan de bedoelingen van den Koning. DUMONCEAU mag, in weerwil van zijne groote verdiensten en van alles, wat hij in dit jaar ten behoeve der verdediging heeft gedaan, niet geheel vrijgesproken worden van overijld en zelfs ondoordacht handelen ¹⁾, maar

¹⁾ Het bewuste schrijven van BERNADOTTE, dat het misverstand veroorzaakte, luidde, als volgt:

„Anvers, ce 24 Août 1809.

„Mon cher maréchal. Tous les avis que je reçois et les rapports des agents que j'ai envoyés sur les divers points confirment l'assurance que l'ennemi a retiré tout ce qu'il avait en Hollande et Zélande, que ses projets sont uniquement dirigés vers Anvers et que toutes ses forces réunies aujourd'hui sur Bathz, se préparent à une attaque générale des plus sérieuses. Je vous invite, mon cher maréchal, à vous rapprocher de Kappel et je prie le roi de Hollande de diriger vers Bergen-op-Zoom et Ossendrecht toutes les autres troupes dont il pourra disposer“.

de voornaamste oorzaak van het misverstand schijnt niet bij hem, doch veelmeer in het dualistische karakter van de legeraanvoering te moeten worden gezocht. BERNADOTTE en DUMONCEAU moesten bij onderling overleg te werk gaan; in de plaats van het legerbevel trad het compromis, dat steeds tot misverstand kan leiden.

Naar het schijnt heeft de Hollandsche maarschalk nog in den nacht de bevelen herroepen, althans te 2 uur in den morgen deelde hij aan KRAYENHOFF mede »op dit oogenblik« met alle troepen naar Ossendrecht terug te keeren, »alwaar ik mij plaatsen zal op de operations-»liniën van Bergen-op-Zoom op Ossendrecht, of van Breda op die »zelfde plaats, om in geval van retraite te kunnen handelen naar de »omstandigheden en ingevolge de bekomen instructiën«. De verwisseling van operatielijn in één en den zelfden nacht van zuidelijke in noordelijke richting maakt ontegenzeggelijk een allersonderlingsten indruk. Doch nog zonderlinger is de kennisgeving hiervan aan BERNADOTTE, altijd nog in dien zelfden gedenkwaardigen nacht en vóór het verlaten van Capellen. Van de ontvangen instructies werd in extenso aan den Franschen bevelhebber mededeeling gedaan. »Cette »instruction est précise, mon prince«. Doch als DUMONCEAU dan vervolgt: »j'espère que nos affaires seront assez heureuses pour que je n'aurai pas besoin de les exécuter«, dan vraagt men zich toch af, of de maarschalk niet veel beter had gedaan, ze voorloopig voor zich te houden. Hoe had het wantrouwen bij BERNADOTTE weder kunnen zijn ontwaakt door de woorden »de même après avoir renforcé »toutes ces garnisons de me porter avec le reste de mes troupes sur »Amsterdam, si l'ennemi tentait de pénétrer dans l'intérieur«. Na alle emotie ware het zeker beter geweest den brief aan BERNADOTTE dien nacht nog voorloopig in portefeuille te hebben gehouden.

Overall verdiepte men zich in gissingen over de langdurige werkeloosheid der reusachtige Engelsche vloot. »Mais que font-ils avec »tant de moyens? Attendent-ils pour exécuter leurs progrès que »toutes nos batteries et estacades seront bien perfectionnées et que »l'armée de terre soit bien organisée?« schreef DUMONCEAU den 26sten Augustus aan den Hollandschen vlootvoogd DE WINTER. Men zou trachten de transportvloot door vuur uit zware mortieren uit de Schelde te verdrijven. Uit Bath kwamen twee burgerpersonen tegen 11 uur in den morgen in rechte lijn over de slikken en de schorren naar Woensdrecht geloopt. Zij vertelden, dat alle huizen op het eiland opgepropt waren met soldaten, soms meer dan 150 in de zelfde woning. De Engelsche opperbevelhebber werd elk oogenblik in het fort verwacht, waar reeds een huis voor hem was ingericht. Het verschijnen van Lord CHATAM op enkele KM.'s van onze stellingen, was echter niet het begin van eene gewelddadige actie, doch leidde tot den krijgsraad, waarin tot den terugtocht werd besloten. Het noodlottige besluit door BRUCE den 2^{en} Augustus en door CHATAM den 26sten d. a. v. daar ter plaatse in krijgsraad genomen, zouden welhaast

het vermoeden wekken, dat het fort geen vruchtbaren bodem voor energieke besluiten bood. Het nageslacht weet echter, dat krijgswaarden, waar ook gehouden, in de meeste gevallen, een aanvoerder noodlottig worden. »Da hat immer« — om met FREDERIK DEN GROOTE te spreken — »die timide Partie den grössten Haufen«.

Den 26sten Augustus zakten de eerste Engelsche vaartuigen naar zee af. Wel belette aanvankelijk het mistige weder den terugtocht met voldoende zekerheid waar te nemen, doch daags daarop liet het afzakken van talrijke schepen geen verderen twijfel, of de mislukking der expeditie was door de Engelschen erkend.

Wat wel de geheime instructiën des Konings mogen hebben ingehouden, waarmede den 26sten een aide-de-camp van KRAYENHOFF spoorwegs naar Brabant vertrok, zal in een volgend gedeelte dezer studiën worden nagegaan.

(Wordt vervolgd.)

Cavalerie.

ONDERSTELLING No. 1.

OVERZICHTSKAART : Topographische kaart van het Koninkrijk der Nederlanden. Schaal 1:200.000, 2e en 3e blad.

STAFKAART, BLADEN : Arnhem, Vierlingsbeek, 's Hertogenbosch en Eindhoven. 1:50.000.

Onderwerp : OPHELDERINGSDETACHEMENT.

(Vervolg van blz. 167.)

Ten opzichte van de genomen maatregelen valt het navolgende op te merken.

De belangrijkste patrouille (N°. 1) wordt onder het C^o. van een ervaren beroeps-officier gesteld, de andere patrouilles komen onder C^o. van onderofficieren; die bij de Kluis komt wel is waar onder C^o. van een Res.-luitenant, doch hem wordt een flink onderofficier, die de noodige routine bezit, als onder-commandant, toegevoegd.

De patrouille N°. 2 is óók van groot belang en bovendien gevaarlijk, omdat zij, wanneer de vijand zich gelijktijdig naar Grave en Mook verplaatst, tusschen twee vuren kan geraken; haar C^o. wordt dan ook aan den opperwachtmeester-instructeur, een zeer goed en handig onderofficier, toevertrouwd. (Zie ook de waarschuwing P. 127, F.-O.)

Men heeft hier dus niet met *officierspatrouilles* te doen, doch met de, op betrekkelijk korten afstand uitgezonden, *verkenningspatrouilles* van een ophelderingsdetachement. Overigens moet men bij het aanwijzen van C^o. van patrouilles indachtig blijven aan hetgeen P. 124, F.-O. te recht zegt, n.l. »de aanvoerders moeten goed bereden en handig in het terrein zijn, en in staat, uit hetgeen zij dikwijls slechts gedurende korten tijd ongestoord kunnen zien, juiste gevolgtrekkingen, betreffende sterkte, wapensoort en bewegingen der vijandelijke troepenafdeelingen, te maken«.

Aan den anderen kant is de E.C^t. evenwel zuinig met zijn officieren, daar hij het met P. 124, alinea 2 eens is, dat elk oogenblik nieuwe eischen kan stellen en dat het wegzenden van een officier steeds ten nadeele komt van hetgeen de troep bij eene actie zal kunnen presteeren. Geschikte onderofficieren en korporaals moeten dus, zoo eenigszins mogelijk, als patrouillecommandanten kunnen optreden.

Dit bedenke men dus wel; het brengt de consequentie mede, dat men er in vreedstijd bij velddienstoefeningen ijverig naar streeft, de onderofficieren voor deze taak op te leiden, hen vooral dikwijls als

patrouillecommandant te laten fungeeren, zoodat zij de noodige routine verkrijgen.

Zijne instructie aan de patrouilles luidt, naar onze meening, positief, kort en duidelijk. (Zie § 131, V.V.)

Den commandanten is omtrent den vijand alles bekend, wat de E.C^t. weet; uitdrukkelijk moet hen nog eens worden gezegd, dat zij al hunne berichten uitsluitend over hem moeten zenden.

Overigens (zie § 139, V.V.) laat de E.C^t. de patrouillecommandanten geheel vrij in de uitvoering hunner opdracht; aangekomen in het terrein, waar zij moeten optreden, kunnen alleen *zij* beoordeelen, hoe en waar zij zich zullen opstellen. Blijkt het b.v. den C^t. der patrouille Heyendaal onmogelijk, in het westelijk daarvan gelegen boschperceel eene veilige schuilplaats te vinden, en ziet hij zich genoodzaakt, zich b.v. naar het bedekte terrein ten O. van de spoorlijn Nijmegen—Kleef te verplaatsen, dan moet hij daarin volle vrijheid hebben, onder voorwaarde, dat hij den E.C^t. van zijne gewijzigde opstelling onderricht (zie § 139, V.V. en voorts § 142, vgg.).

Zoo kan ook de C^t. der patrouille Heidepark dit terrein te gevaarlijk achten en de voorkeur geven aan het bedekte terrein ten Z. van Dockenburg.

De E.C^t. geeft, volgens § 155, V.V., aan de verkenningspatrouilles eene sterkte van 1 officier of onderofficier en 7 minderen; dat hier alle aanleiding bestaat tot het uitzenden dier patrouilles, behoeft geen betoog. Eerst nu bestaat de gewenschte gelegenheid tot het verrichten van de »service de découverte«, waarvan wij hiervoor gewaagden.

Overigens moeten wij het, ten einde niet te uitvoerig te worden, aan den lezer overlaten in detail na te gaan, hoe hij zich als C^t. dezer patrouilles zou gedragen (wijze van marcheeren, marschvorm en keuze van het opstellingspunt). (V.V. §§ 142—153.)

Eene voorname quaestie, waarbij wij nog even stilstaan, is de wijze van observeeren, wanneer eenmaal het gewilde waarnemingspunt — juister de geschikte schuilplaats — is bereikt. De bekende »opgelichte dakpan« op haar plaats latende, is de eerste vraag, hoe geschiedt het waarnemen: te paard of te voet? *Te paard*, met de ruiters als posten om zich heen ter directe beveiliging, terwijl de C^t. alleen uitkijkt en notities maakt, of, de patrouille in eene veilige schuilplaats achterlatende; *te voet*, door een schrander huzaar vergezeld, naar den rand van het bedekte terrein sluipend, ten einde vandaar het oog op het voorgelegen terrein of op den te observeeren weg te kunnen houden (§ 146, V.V.). Het spreekt vanzelf, dat de C^t. van een goeden prismakijker moet zijn voorzien.

Dit is eene uitgave, waartoe het Rijk op den duur zal moeten komen, en het is wel zonderling, dat, terwijl deze eisch toch vooral voor de cavalerie zoo klemmend is, zich tot dusverre slechts enkele prismakijkers in handen van eenige officieren bevinden, die blijkbaar daaraan zoodanig behoefte gevoelden, dat zij zich zulk een kostbaar voorwerp

uit eigen middelen aanschaffen. Ten slotte rijst de vraag: wat doet de E.C^t., als hij zijne patrouilles heeft uitgezonden en zijn troep, behoorlijk beveiligd, bij de paarden rust.

Ik voor mij zou in deze periode van spanning geen rust hebben, vóórdat ikzelf zag, ik zou geen weerstand aan de neiging kunnen bieden, het C^o. aan den oudsten luitenant over te geven, en mij óf bij de patrouille Heyendaal te voegen óf, ten einde den commandant niet te hinderen, met eene kleine bedekking van eenige uitgezochte ruiters en paarden, b.v. naar P^l. 3 aan de spoorlijn Nijmegen—Kleef te rijden, ten einde zelf uitzicht op Nijmegen te verkrijgen.

Omtrent het optreden van den E.C^t. onder deze omstandigheden bewaren V.V. en F.-O. beide het stilzwijgen.

Zou dit ook zijn, omdat zij aannemen, dat de E.C^t. bij den troep moet blijven, waarvoor alleen hij de verantwoordelijkheid draagt? Of is het wellicht, omdat zij het van zelsprekend achten, dat de E.C^t. ook zelf uitkijkt. Zegt de F.-O. niet in P. 403 te recht: »Selbst sehen ist in allen Lagen das Beste«.

De E.C^t. kan immers weder spoedig genoeg bij zijn troep terug zijn, wanneer hij zich niet al te ver waagt; bovendien: waarvoor heeft hij anders zijn oudsten luitenant in alle zaken zijn C^o. betreffend, geïnitieerd, indien hij hem ook in deze omstandigheden het bevel niet met vertrouwen gedurende eenigen tijd kan overgeven. Natuurlijk blijft de E.C^t. echter ook dan de volle verantwoordelijkheid dragen.

Inmiddels is het \pm 2 uur n.m. geworden. Het valt niet te ontkennen, dat het den E.C^t. meeloopt: óf de vijand is thans, ondanks de herhaalde aanraking, welke hij sedert Cuyk met het eskadron had — wellicht ook juist dáárdoor, immers telkens liep hij klappen op —, het spoor bijster, óf hij is niet bedacht op de mogelijkheid, dat het eskadron, waarvan hij, nadat het hem bij herhaling is gemeld, het spoor zoekt, zich met zulk eene ongehoorde stoutmoedigheid in zijne onmiddellijke nabijheid ophoudt. Misschien zoekt hij het in de richting van Groesbeek of in het Nederrijksche Wald. Wat er van zij, het eskadron blijft bij Heumensoord ongemoeid, weldra komen zelfs zeer waardevolle berichten van de uitgezonden patrouilles binnen.

Intusschen mag men er zich toch wel eens rekenschap van geven, wat het geval zou zijn, indien de vijand, bij Nijmegen over eene talrijke cavalerie beschikkende (zij is thans grootendeels over het door hem bewaakte Maasvak verdeeld), »côte que côte« het eskadron wilde verjagen. Natuurlijk kan hij, wetende, dat het eskadron er in slaagde, de Maas over te komen, begrijpen dat het, als eerste doel, Nijmegen zal kiezen.

De eerste eisch der »Verschleierung« gebiedt het eskadron elk inzicht in de troepenverzameling bij Nijmegen te ontzeggen. (F.-O. P. 110, alinea 2, en ook § 168, V.V., alinea 2.)

Het antwoord is gemakkelijk te geven. Door overmachtige cavalerie opgespoord en gejaagd, zal het eskadron al heel spoedig óf afgesneden

en gevangen genomen zijn, óf, in het gunstigste geval, een aanzienlijk eind in Z. richting zijn teruggedrongen. Wel zou de E.C^t. ook dan trachten eenige stoutmoedige en goed bereden patrouilles aan den vijand te laten, doch tegenover een tegenstander, die over de noodige activiteit en cavalerie beschikt, zal ook *hun* lot (gevangenschap) onvermijdelijk zijn bezegeld.

Toch is het hier aangenomen geval — ongestoord verblijf bij Heumensoord — verre van onwaarschijnlijk.

In de eerste dagen van Augustus 1870 bleven de Duitsche patrouilles en verkenningdetachementen zelfs dagen achtereen ongestoord observeeren van uit schuilplaatsen, welke zij zich in het heuvelachtige en bedekte terrein, onmiddellijk tegenover de stellingen en bivaks van zeer sterke Fransche legerafdeelingen gelegen kozen (het terrein noordelijk van St. Avold).

Zegt men nu: ja, maar in '70 bleef de Fransche cavalerie, zooals bekend, geheel werkeloos, dan is dit in hoofdzak alleen juist, voor wat de *strategische* opheldering betreft.

Vele stoutmoedige en ook wel zorgeloze Duitsche cavaleriepatrouilles ondervonden tot hun schade de activiteit der Fransche cavalerie op het gebied der »Service de sûreté immédiate«. (Patrouille v. ZEPPELIN.)

Niet beter kunnen wij dit hoogst belangrijke punt van bespreking illustreeren, dan door hier even den inhoud weder te geven van het uiterst gewichtige bericht, dat de Luitenant VON STUMM *juist* onder dergelijke omstandigheden verzond; de sterkte zijner patrouille bedroeg: 1 officier; 1 wachtmeester en 12 huzaren. Hij meldde het navolgende: »Die Patrouille hatte diese Nacht bij Diesen bivakkirt; *im Front, rechts und links den Feind.*¹⁾ Heute Morgen zeigten sich Kavalleriepatrouillen, aus Karlingen und St. Avold kommend. Als wir gegen 5 v.m. gegen das Lager von Buschborn den wir, *die Ganze Nacht auf Kurze Entfernung gegenüber lagen und das wohl drei Divisionen und mehrere Kavallerie-Regimenter stark ist vorrückten, um solchen zu rekognoszieren, wurden wir rechts und links bei Ham von starken Kavallerie-Patrouillen zernirt und gezwungen auf Kreuzwald zurückzugehen.*

»Das Lager von Buschborn habe ich genau übersehen und deutlich sehe ich jetzt wie die Infanterie und Kavallerie auf der Höhe rechts von Buschborn Position nimmt. Ich bleibe einstweilen noch auf die Höhe von Karlingen stehen, um die feindlichen Infanterie-Divisionen zu beobachten. Es scheint in diesem Moment, als wenn solche sich marschfertig machen.«²⁾

Inderdaad een bericht om het hart van onze jonge, »tatenfrohe« cavalerieluitenants te doen popelen. Een bericht, dat door zijne

¹⁾ Cursiveering van ons.

²⁾ Der Kav. Dienst. Theil I. Zweite Auflage. 1901, blz. 29.

uitvoerigheid, (de eenige fout) duidelijk het bewijs levert, hoe het werkelijk mogelijk is, gedurende geruimen tijd, mits in eene goede schuilplaats (dicht bosch) ongestraft in de nabijheid van groote vijandelijke afdeelingen te blijven en daarvan elke beweging te bespieden.

Waarom zou dus *hier* de mogelijkheid uitgesloten zijn tegenover een zich concentreerenden vijand, die zich bovendien gedekt acht door eene — zij het ook eerst, toen het eskadron reeds over was — wel bewaakte rivier; dit was toch bij de hier besproken Fransche divisien niet het geval.

Tusschen 2³⁰ uur en 4³⁰ uur n.m. ontvangt de E.C^t., die na eene korte verkenning weder bij zijn eskadron terugkeerde, de navolgende berichten:

Van de patrouille Heidepark:

Eene colonne, ter sterkte van 2 regimenten infanterie en 1 afdeeling veldartillerie, marcheert van Nijmegen naar Wijchen; ten 2³⁰ uur n.m. bevond zich het hoofd der hoofdmacht bij St. Antonismolen. De vijand heeft één bataljon in de voorhoede, dat in zijn geheel den straatweg volgt.

Van de patrouille Heyendaal komt reeds ten 2 uur n.m. het bericht:

Op het Galgenveld en het Molenveld bevinden zich uitgestrekte tentenbivaks, waarin groote bedrijvigheid heerscht, ook in de omgeving der kazernes bewegen zich talrijke afdeelingen infanterie.

De ten Z. van Nijmegen, gelegerde troepen schat ik op twee divisien infanterie. Ik krijg den indruk, dat zij zich — althans gedeeltelijk — marschvaardig maken.

Van de patrouille Heidepark:

Ten 2³⁵ uur n.m. marcheert eene colonne, ongeveer ter sterkte van 2 bataljons infanterie en 1 batterij veldartillerie in de richting van Hatert; op dat uur bevond zich het hoofd dier colonne ter hoogte van »het Veld«; zij marcheert zonder veiligheidsmaatregelen.

Van de patrouille de Kluis:

Eene colonne infanterie, sterk: 2 bataljons infanterie, waarbij 1 batterij artillerie, marcheert in de richting van Malden; geen veiligheidsmaatregelen; het hoofd der colonne was ten 3²⁰ uur n.m. ter hoogte van P^l. 4.

De patrouille Zuidrand Bosch Heumensoord meldt:

Eene colonne, sterk 2 bataljons infanterie, waarbij artillerie, marcheert richting Malden, ten 3⁴⁵ uur n.m. was het hoofd bij P^l. 6.

De vijand marcheert zonder veiligheidsmaatregelen.

Eene serie zeer belangrijke en ook duidelijke berichten dus (V.V. § 152, al. 3), hetgeen hieraan is toe te schrijven, dat de vijand zich door de Maasbewaking volkomen gedekt acht, en zijne troepen dus nagenoeg als bij een vredesmarsch naar de rivier verplaatst.

Wat het bericht der patrouille Heyendaal betreft, was de E.C^t. zelf in de gelegenheid de juistheid te controleeren; van uit zijn waarnemingspunt bij P^l. 3 aan de spoorlijn nam hij in hoofdzaak het zelfde waar.

Van ziften der berichten is hier slechts in zóóverre sprake, dat hij spoedig onderkent, dat de patrouille de Kluis en die aan den Zuidrand van het Bosch omtrent de zelfde colonne berichten.

Het is thans aan hem van de verschillende berichten, die op een afmarsch van sterke vijandelijke afdeelingen naar de Maas duiden, een verzamelbericht te maken, waarin hij de sterkte en wapensoort der afdeelingen, welke zich in de richting van het riviervak bewegen, en de uren, waarop zij zich op bepaalde punten van den marschweg bevonden, nauwkeurig vermeldt.

Ten einde tijd te winnen, kan hij zich ertoe bepalen de berichten, die zeer duidelijk zijn, eenvoudig door te zenden en wel zoo spoedig mogelijk, bedenkende, dat een bericht, hoe goed ook, waardeloos is, indien het te laat zijne bestemming bereikt. («Die beste Meldung ist wertlos, wenn sie zu spät eintrifft», aldus F.-O., P. 126.)

Terwijl de E.C^t. de maatregelen tot verzending van zijn melding neemt, leggen wij er nogmaals den nadruk op, dat wij hier te doen hebben, niet met een vijand, die uit zorgeloosheid zijne veiligheidsmaatregelen verwaarloost, doch wel met eene, die omdat hij de Maas bewaakt weet, deze geheel overbodig acht, hetgeen trouwens in de praktijk op het zelfde neerkomt.

Laten wij er ons overigens niet te veel in verdiepen, of deze berichten al dan niet te veel zijn geïdealiseerd; naar onze meening zijn zij onder de bestaande omstandigheden zeer goed mogelijk. Aan den lezer zij het verder overgelaten aan de hand van § 152, alinea 3, na te gaan, of zij wel aan de in die § gestelde eischen voldoen.

Tegenover hen, die van meening mochten zijn, dat dergelijke resultaten niet zijn te bereiken, voer ik uit eigen patrouille-ondervinding aan, dat ik er op manoeuvres meermalen in slaagde — en zij waarschijnlijk even goed — sterke infanteriecolonnen op de wijze, als hier door de patrouille Heidepark b.v. geschiedt, te verkennen, en zulks terwijl de infanterie geheel volgens de voorschriften in hare beveiliging voorzag (doorzoekingspatrouilles, V.V., § 186 vgg.). Voor zoover mij bekend, voerden verscheidene mijner collega's zulks indertijd geheel op de zelfde wijze uit en meestal met uitstekende resultaten.

De gebezigde methode, als men het zoo wil noemen, bestaat, zooals wij hiervoor reeds met een enkel woord aangaven; eenvoudig hierin, dat men zijne patrouille in het dichtste gedeelte van het hout opbergt en te voet naar den rand sluipt, om zich daar b.v. onder een struik eiken hakhout, welke ook van boven tegen gezicht dekking geeft, zoover op de buik vooruit te schuiven, tot men zicht krijgt op de colonne, die men aanvankelijk te paard en op grooten afstand daarvan verwijderd, waarnam. Verder is het zaak op de bekende wijze de eenheden infanterie b.v. aan de bereden commandanten en de artillerie aan de voertuigen (vuurmonden) te tellen.

Dikwerf overkwam het mij bij dergelijke verkenningen, dat de infanteriepatrouilles op enkele meters afstand van de plaats, waar ik

lag, passeerden, zonder mij op te merken. Onwillekeurig houdt men dan, den »vredestoestand« vergetende, vooral wanneer men er, als jong luitenant, nog geheel »in« is en gaarne een goed bericht wil zenden, den adem in, uit vrees ontdekt te worden. Natuurlijk is het allernaangenaamst op zulk een oogenblik smadelijk te worden »ingepikt«.

In de meeste gevallen is het trouwens op het kantje; in oorlogstijd is het, zooals feitelijk alles, een spel op leven en dood, waarbij het leven nu eenmaal den inzet vormt en slechts moed en beleid, gepaard aan een beetje »veine« het succes mogelijk maken.

Het ongeluk moet maar willen, dat eene infanteriepatrouille juist haar weg over de eigen ligplaats of over de schuilplaats der achtergelaten patrouille neemt, en men is er bij.

Doch zóó krijgt men ook berichten, die klinken als een klok; vooral als zij verduidelijkt worden door eene ruwe schets, van 's vijands marschcolonne; als belooning volgt dan eene loftuiting van den brigade-C^t. of bij de bespreking wellicht zelfs een waardeerend woord van den Leider over de handige verkenning, het uitstekende bericht van luitenant X of Y. Kom, dat zijn toch dingen, die mij althans in mijn luitenantsjaren lang niet onverschillig lieten, en niemand onzer geloof, ik, al wil men het later dan ook misschien niet meer weten.

Doch één ding vergete men niet, vooral niet te lang blijven waarnemen, ten einde het bericht zoo erg mooi of volledig te maken, doch als de drommel te paard en weg, zoo gauw de waarneming is verricht.

Voordat men er erg in heeft, breidt de infanterie zich n.l., zoodra hare voorste patrouilles U zijn gepasseerd, op aanzienlijke breedte uit, om spoedig — de zich ontwikkelende voorhoede — eene uitgestrekte linie van zeer verspreide tirailleurs te vormen, zoodat men bij te lang talmen achter een scherm geraakt, dat men slechts ten koste van veel tijdverlies, door ver omrijden, kan ontgaan.

Wanneer men dit ongelukkigerwijze over het hoofd ziet, komt men met het »mooie« bericht of te laat, of men geraakt er mede te midden van 's vijands tirailleurs, die zooals ook op manoeuvres geschiedt onmiddellijk van alle kanten op de ongelukkige patrouille vuren, welke in oorlogstijd spoedig buiten gevecht zou zijn. Ik wil trouwens gaarne erkennen, dat zulks mij op manoeuvres óók wel is overkomen, vandaar juist de waarschuwing.

Doch keeren wij na deze uitweiding naar den E.C^t. terug; deze heeft zijn maatregelen al genomen, en het bericht is al geruimen tijd weg.

Daar hij zijne melding te recht van zeer groot gewicht acht, heeft hij »à tout prix« gezorgd, het alle kansen te geven, om zijne bestemming te bereiken. Hij deelt ons daaromtrent het navolgende mede (zie ook F.-O., P. 138; die middelen ontbreken ons grootendeels):

Hij heeft het bericht, als het ware onder bedekking van eene sterke patrouille, tellende 1 wachtmⁿ. (die het bericht bij zich heeft), 1 korp^l. (voorzien van een afschrift) en 8 ruiters, teruggezonden.

Deze patrouille is ten 4²⁵ uur n.m. vertrokken en moet, totdat de rivier tegenover St. Agatha is bereikt, met een tempo van 10 à 12 KM. in het uur rijden (voor voedsel is zij op het reserve-ration en op één ration haver aangewezen).

Hoe de patrouille daar komt, is geheel aan den wachtmeester, een bij uitstek stoutmoedig en handig onderofficier — »ein schneidiger »Kerl«, zou men in Duitschland zeggen — overgelaten. De E.C^t. heeft hem nog eens op het hart gedrukt, het uiterste te wagen en geen middel te ontzien, om het bericht tot zijn bestemming, de groep wielrijders bij St. Agatha, te brengen.

Wanneer de patrouille, zooals de wachtmeester voornemens is, over Bisselt, Papenberg en Kickberg rijdend, geen tegenspoed ondervindt, kan zij ten 5¹⁰ uur n.m. den Plasmolen bereikt hebben (afstand 8 KM.).

Dan komt echter het zwaarste deel van hare taak: de sprong Plasmolen—Middelaarshuis (a/d rivier ten Z. Middelaar).

De rivier toch, wordt tusschen Mook en Gennep door den vijand bewaakt, zij het ook, omdat dit vak van minder belang is dan het vak Mook-Grave, hoofdzakelijk door patrouilleerende cavalerie; bovendien is het terrein vrij wel open en is men daarin tot enkele wegen beperkt.

Het spreekt vanzelf, dat de ritmeester voorloopig van het lot der patrouille, welke hij gedurende zijn verkenning niet meer terug ziet, onkundig blijft; later verneemt hij het volgende. Snel besloten heeft de wachtmeester den sprong gewaagd. Na een oogenblik rondzien in de richting Middelaar, acht hij het oogenblik gunstig en zet hij er den galop in, op de hielen gevolgd door zijne patrouille; zoo gaat het zonder stoornis over Riethorst en over den Dr. in de Togtsloot tot bij Middelaar, waar hij door eene vijandelijke patrouille, komende van Heiblok, wordt ontdekt. De vijand is echter zwakker, ook boezemt hem het vastberaden optreden der patrouille, die onmiddellijk de sabels trekt en den gang versnelt, respect in, hij durft zich niet op haar weg te plaatsen; zonder hem echter verder den tijd tot handelen te laten, slaat de patrouille bij de Kerk van Middelaar zuidwaarts af en breekt door naar Middelaarshuis. Het erf opstormend, stuit zij op een infanteriepost, die geheel overrompeld door een aanval, welken zij allerminst van *die* zijde verwacht, vergeet van haar vuurwapens gebruik te maken; slechts één man geeft een schot af, doch ontvangt op het zelfde oogenblik een sabelslag over zijn handen, die daaraan het geweer, dat hij opnieuw in den aanslag bracht, doet ontvallen; de andere soldaten, welke hun wapens trouwens tegen de schuur hadden neergezet, vluchten in de richting van De Kop.

Toch staat de patrouille er slecht voor; de vijandelijke cavalerie is haar gevolgd en op het alarmschot komt nog eene andere afdeeling, welke langs de Kuikestraat patrouilleert, in galop aanzetten.

Doch ook thans bedenkt de wachtmeester zich niet lang; met een

kort: »Geef mij je bericht en neem het C°. der patrouille over« tot den korporaal, springt hij van zijn paard, geeft het aan een der huzaren over en werpt zich in de Maas. Geoeffend zwemmer, als hij is, heeft hij in enkele slagen het midden van den stroom bereikt, waar hij door een bootje, met 2 infanteristen bemand, wordt opgepikt; te gelijker tijd vallen van de overzijde der rivier eenige schoten, die, zoo het schijnt, de vijandelijke patrouille gelden, ten minste deze geraakt in verwarring en houdt een oogenblik halt.

Toch ontgaat de patrouille der zuidelijken haar lot niet; spoedig heeft de vijand zich hersteld en thans van twee zijden door hem ingesloten, moeten de ruiters, vermoeid, als hunne paarden zijn, en bovendien beroofd van hun energieken commandant, de wapens strekken.

Het bericht is echter overgekomen en dat was hier de hoofdzak. Het wordt nu door twee wielrijders, elk van het zelfde bericht voorzien, verder gebracht en ten 6⁴⁵ n.m. bij Pl. 13 aan den kunstweg Uden—Zeeland afgegeven.

Nog ééne vraag: Wat had de wachtmeester moeten doen, indien hij aan den overkant gekomen, niets van de wielrijders had bespeurd, doordat deze post dus of verdreven, of opgelicht was? Ook hier ligt het antwoord voor de hand.

Een vos, als hij, is niet voor één gat gevangen.

Waar boerderijen zijn, daar vindt men tegenwoordig rijwielen, zulks weet de wachtmeester ook. Zich hetzij onbemerkt en anders goed- of kwaadschiks van een rijwiel meester maken, is het werk van een oogenblik, natuurlijk kan onze man wielrijden, en 5 minuten na zijn moedigen overtocht zien wij hem lustig trappend, de met scherp geladen revolver in den gordel, langs de Aardzak-straat verdwijnen.

Nog enkele berichten van minder belang komen bij den E.C'. binnen, hoofdzakelijk melding makende van eenige nakomende afdeelingen of treinvuortuigen; zij geven hem geen aanleiding nieuwe berichten te zenden. (Zie V.V., § 153, blz. 116, alinea 2.)

In de bivaks op Galgen- en Molenveld blijft de toestand vrijwel onveranderd; er heerscht nog steeds groote bedrijvigheid, doch geen nieuwe afmarsch van troepen wordt waargenomen. Wel is tegen ± 4 uur n.m. door de kijkers duidelijk te zien, dat de troepen het middagmaal bereiden; uit verschillende punten van het bivak slaan althans groote rookwolken op en worden even daarna vuren zichtbaar.

Zoo wordt het 5 uur n.m. en ook de E.C'. begint de noodzakelijkheid te gevoelen, voor zijn troep naar beter nachtkwartier en voeding om te zien, dan de Heumensoordsche heide bieden kan.

Bivakkeeren op deze heide, hoe veilig blijktbaar ook tot nu toe, is uitgesloten; de medegenomen voorraad haver is verbruikt; wel beschikt de troep nog over het noodration, doch dit wordt alleen genuttigd, als er bepaald niets anders te krijgen is. Bovendien is eene behoorlijke nachtrust, zoo eenigszins mogelijk onder dak, het eenige middel, om te

zorgen, dat het eskadron morgen weder frisch voor nieuwe gevaren en vermoeienissen staat en niet ontijdig »gedaan« raakt.

Wanneer men, zooals wij, hier voor de taak staat, om zulk een geval aan de schrijftafel gezeten op te lossen, is het eenige middel, zich de werkelijkheid goed voor oogen te stellen, zich af te vragen, wat zou *ik* in deze omstandigheden als verantwoordelijk eskadronscommandant doen. Bezit men het daartoe onmisbare voorstellingsvermogen, dan kan men inderdaad de werkelijkheid nabij komen.

Zeer veel aandacht wijdt het V.V. aan deze zaak niet. In § 153 wordt voorgeschreven, dat de det^s.-C^t. bericht zendt omtrent het punt, waar hij den nacht wenscht door te brengen, terwijl § 165 zegt: »Om te rusten, te eten en te voederen zal het ophelderingsdetachement gedurende den daarvoor noodigen tijd halt houden, bij voorkeur op eene afgelegen plaats, b.v. een afzonderlijk liggende hofstede, nimmer in dorpen of bewoonde oorden. (Zie ook F.-O., P. 134, al. 2.)

De practijk — der groene tafel — is, ook *deze* moeilijkheid, evenals de verzorging van gewonden, te ontwijken. Het zijn nu eenmaal voor de cavalerie buitengewoon moeilijke vragen, die men meestal maar buiten beschouwing laat, zich gerust stellende met de gedachte, dat zij in tijd van nood vanzelf wel eene oplossing zullen vinden, men zal zich dan wel redden. Struisvogelpolitiek! Eene zeer nuttige oefening ware, dit vraagstuk eens in vredestijd aan de orde te stellen, door b.v. gedurende de a.s. cavaleriemanoevres, enkele eskadrons, de commandant goed van contant geld voorzien (in den geest dus van V.V., § 163, alinea 3), met eene dergelijke opdracht midden tusschen den vijand te zenden. Alleen door onder zulke omstandigheden zelf voor verpleging en nachtkwartier te moeten zorgen, kan men de noodige ervaring opdoen. Wellicht doet men dan zelfs wel de ondervinding op, dat zoo'n onderneming, hoe zwaar ook ingezien, nog medevalt.

Indien ik mij dus in de positie van den E.C^t. indenk, zou ik als volgt handelen. Intrekken van de onmiddellijke beveiliging; ten 5³⁰ uur n.m. afmarsch van het eskadron met een peloton in de voorhoede naar de hoeve, welke in de instructie aan de verkenningspatrouilles opgegeven is.

In de »clairière« of open boschplek ten Z. van de *ij* van Nederlandsche Wald liggen twee groote en een 4-tal kleine huizen of schuren; dit hoevencomplex is afgelegen, gemakkelijk te bewaken en op een behoorlijken afstand van Nijmegens naaste omgeving verwijderd.

Wat de uitgezonden verkenningspatrouilles betreft, deze weten, dat zij op eigen gelegenheid in verpleging en onderkomen hebben te voorzien en moeten hierbij natuurlijk nabij het hun ter observatie aangewezen object blijven, daar dit geen oogenblik uit het oog mag worden verloren.

Blijft het eskadron lang genoeg uit, dan zullen zij om de 24 uren op een daarvoor gunstig tijdstip, b.v. in den namiddag, zoodat de

nieuwe patrouille zich nog orienteeren kan, worden afgelost. (V.V., § 164, al. 2.)

Aan den lezer zich eens als C^t. der patrouille Heidepark, Heyendaal of de Kluis in te denken. De patrouille Zuidrand Bosch Heumensoord en die bij Pl. 22 spoorlijn rukt, zooals reeds werd bepaald, bij het eskadron in.

De spoorlijn Nijmegen—Mook bij Pl. 22 overschrijdend, wordt regelrecht naar de Hoeve gemarcheerd; ten Z. van *d* van Nederrijksche gekomen, wordt halt gemaakt, ten einde haar nog even van uit den rand gade te slaan; alles is in rust. Fluks sluiten nu eenige patrouilles der voorhoede alle toegangen naar het bosch af, het eskadron rijdt in draf het erf op en omsingelt, op een teeken van den E.C^t., alle gebouwen.

De aanwezige bewoners worden opgevangen en door eene patrouille, welke daartoe afzit en hare paarden overgeeft, in de »opkamer« opgesloten en onder bewaking gesteld.

Het eskadron stijgt af, de paarden der bewakingsposten worden opgehaald; hen wordt door den daarmede belasten luitenant ingescherpt, dat zij te voet optredend, de toegangen met prikkeldraad versperren en zich in de onmiddellijke nabijheid zeer verdekt, b.v. achter takkenbosschen, opstellen. Lieden, die naar de hoeve mochten terugkeeren of haar mochten bezoeken, laat men zoo dicht mogelijk naderen, daarna is het consigne »Hands up« en worden zij ingerekend. Het moet den posten duidelijk zijn, dat, daar men in vijandelijk land is, het bestaan van het eskadron ermede is gemoeid, wanneer een der bewoners ontsnapt, of men van buiten bespeurt, dat er onraad, i. c. dus dat het eskadron op de hoeve is. Inmiddels zorgt de oudste luitenant, dat de aanwezige stallingsruimte wordt verdeeld, waartoe hij zoo noodig ruimte laat maken, door karren en ander gerei naar buiten te doen brengen en de beesten den boomgaard in te jagen.

De E.C^t. laat zich door »de vrouw« de in de hoeve aanwezige voorraden aan eten en fourage wijzen; wanneer de schriële bewoonster niet vlot genoeg met den aanwezigen voorraad voor den dag komt, moet hij voor eene ernstige bedreiging (die hij zich natuurlijk voorneemt in geen geval ten uitvoer te brengen) niet terugdeinzen; hij geeft haar echter aan den anderen kant de verzekering, dat alles dubbel en dwars zal worden betaald.

De voorraad valt niet bijzonder mede, doch voor één dag is er aan melk, eieren, spek, brood, aardappelen, kippen, groenten, hooi, stroo, roggebrood en haver genoeg. Vooral de hoeveelheid haver is, als bij de meeste boeren, gering, doch met wat meel en roggebrood is er eene krachtige slobber van te maken; voor den troep wordt in de beide veevoederketels eene »marmite« (eene vleesch- en groentensoep) opgezet.

Indien de boerderij geen voldoende voorraad had opgeleverd, zou het natuurlijk onvermijdelijk zijn geweest, eene sterke patrouille voorzien van wagen(s) en paard(en) op requisitie uit te zenden, b.v. naar

het gehucht Nederrijkswald, ten einde tegen royale betaling het noodige op te vorderen. (V.V., § 253, 3° al., en § 257.) In dit geval dient men te zorgen, den inwoners het spoor bijster te maken, door b.v. de Wijlersche Baan in te slaan, nieuwsgierige volgers terug te jagen en langs een geschikten boschweg naar het eskadron terug te keeren.

Is het eskadron van alles voorzien, zijn dus de paarden gedrenkt en gevoerd, heeft een ieder zijne uitrusting zóódanig geplaatst, dat zij ook in donker gemakkelijk is te vinden, dan kan er gegeten worden. Onmiddellijk daarna worden de uitstaande posten, die intusschen door den E.C^t. nauwkeurig zijn nagegaan, en zoo noodig zijn verplaatst of versterkt, afgelost, zoodat ook zij hun deel van het warme voedsel verkrijgen, dat natuurlijk naar behoefte met een paar sneden boerenmik met spek of ham kan worden aangevuld.

Verder wordt bepaald dat de korporaalsposten om de 6 uur afgelost worden.

De paarden worden afgezadeld en afgewreven, de dekens opnieuw gevouwen en daarna weder opgezadeld, doch losjes aangesingeld, voorts worden de paarden afgetoomd en aan het veldhalster vastgezet; hoofdstellen en wapens — zooals gezegd — voor de hand neergelegd, zoo mogelijk opgehangen, de manschappen legeren op stroo en blijven gekleed (kleeding losgemaakt) bij hunne paarden; bij elke groep of afdeeling waken, met aflossing om de 2 uur, twee à vier man al naar de sterkte, in elke schuur brandt eene lantaarn. Het boeregezin blijft voortdurend onder bewaking van twee man. De oudste wachtmeester, na 6 uur opgevolgd door zijn naast jongeren collega, zorgt voor den geregelden gang der verschillende aflossingen en controleert ook verder den gang van zaken.

Zoo zijn er in de details nog tal van andere maatregelen te treffen, die niet zoo voor de hand liggen, doch als men in deze omstandigheden verkeert, vanzelf om de aandacht vragen.

De lezer vullè het ontbrekende, voor zoover noodig, aan.

Nog een oogenblik moeten wij den E.C^t. gade slaan. Ongedurig loopt hij, ofschoon zijn eskadron nu toch goed verzorgd is, de posten langs of tusschen de verschillende gebouwen, die zijn troep herbergen, heen en weder.

Hoewel ook hij een zwaren dag achter den rug heeft, kan hij als het ware geen rust vinden. De avond begint te vallen, omringd door dichte bosschen, als hij zich weet en dus in de gegeven omstandigheden zoo veilig mogelijk opgeborgen, maakt zich toch eene zekere beklemdeheid van hem meester; wat bergen die bosschen in vijandelijk land in hun donkeren achtergrond. Bestaat er zekerheid, dat de vijand van mijn schuilplaats onkundig is — zoo vraagt hij zich af —, of zou hij het eskadron wellicht onverwachts met overmacht omsingelen, zoodat eene smadelijke krijgsgevangenschap het einde is van den tot nu toe zoo succesvollen tocht?

Dit zijn vragen, die hem onder den druk der zware verantwoordelijkheid, welke hij, nu alles tot rust is gekomen, dubbel voelt, bestormen.

Zou hij eenige patrouilles uitzenden, ten einde in wijderen kring omtrent 's vijand al of niet aanwezigheid ingelicht te worden, of zou hij er zelf met eenige getrouwen op uitgaan? Beide denkbeelden werpt hij spoedig van zich. Wat haalt het uit, nu de nacht valt, patrouilles in de dichte bosschen uit te zenden, waar zij hopeloos zullen verdwalen, of den vijand misschien juist op het spoor van het eskadron lokken. Zelf er op uitgaan en dat 's nachts, mag hij niet; nu moet hij zeker bij zijn troep blijven, om, mocht er wat gebeuren, op zijn post te zijn.

Zoo redeneerende, komt hij weder eenigszins tot kalmte; hij ziet in, dat ook hij moet trachten, althans een paar uren, slaap te vinden, ten einde weder krachtig te zijn voor den zwaren dag, die hem ongetwijfeld wacht; hij en zijn oudste luitenant bespreken, buiten op en neder loopend, nog eenige oogenblikken den dag, die zoo rijk aan afwisseling en emotie was, en besluiten daarna, beurtelings om de twee uur wakende, eenige rust te zoeken.

De nacht duurt trouwens slechts kort, één uur na het aanbreken van den dag, 5 uur v.m., is het eskadron marschvaardig, ten 3 uur v.m. is reeds eene patrouille onder C°. van den oudsten luitenant afgemarcheerd met opdracht oostelijk van den spoorweg aan den noordelijken rand van het bedekte terrein, de zuidelijke omgeving van Nijmegen te observeeren. Daar de zon in midden Juli ten \pm 4 uur v.m. op komt, kan de patrouille tijdig ter plaatse zijn, om den vijand van af het aanbreken van den dag te observeeren; het eskadron zal zich weder naar Heumensoord begeven, waar de opstelling overdag in velerlei opzicht gunstig mag heeten.

Uit het kwartier wordt voedsel en fourage (waartoe haver is gespaard) medegenomen.

Ten 5⁴⁵ uur v.m. heeft het eskadron zijne oude opstellingsplaats weder bereikt, waar de E.C. ten \pm 6 uur v.m. het navolgende bericht van de patrouille Luitenant A. ontvangt:

17-7-'09. Pl. 3, spoorweg Nijmegen—Mook. 5³⁰ uur v.m.

»Alle ten Z. van Nijmegen gelegerde troepen maken zich marschvaardig, hunne sterkte bedraagt naar schatting 2 divisien infanterie, »waarbij sterke artillerie; geen cavalerie waargenomen«.

en ten 6³⁰ uur opstelling en datum, als voren: 6 uur v.m.

»De vijand formeert zich in colonnes en marcheert, de spoorlijn »overschrijdend, af in de richting van St. Anna; ik blijf aan de »spoorlijn waarnemen, ten einde zijn sterkte te bepalen. Vijand marcheert zonder veiligheidsmaatregelen«.

Dit hoogst belangrijke bericht wordt weldra gevolgd door berichten van de patrouilles Heidepark en Heyendaal, die den afmarsch van zeer sterke colonnes infanterie, waarbij veldartillerie, langs den Graafschen weg, den Vossendijk en den weg naar Maastricht melden.

Volgens een later bericht van eerstgenoemde patrouille marcheeren drie regimenten infanterie en een regiment veldartillerie in de richting

van Grave, de andere berichten, want ook van de Kluis komt nu tijding in, duiden op kleinere colonnes, terwijl Heyendaal en de patrouille bij Pl. 3 aan de spoorlijn nader melden, dat de bivaks ten Z. van Nijmegen nagenoeg verlaten zijn; deze laatste patrouille komt terug. (Zie ook V.V., § 152, vooral de 1ste alinea.)

Zoo is het onder de bedrijven 9 uur geworden; de E.C^t. heeft zich thans, dank zij de talrijke en meestal volledige berichten zijner patrouilles, een duidelijk beeld van den toestand kunnen maken.

De vijand, vermoedelijk ter sterkte van 2 divisien, is in meerdere colonnes naar de Maas afgemarcheerd, de sterkste colonne, ongeveer eene divisie, volgt den straatweg naar Grave, zwakkere nevencolonnes, die naar Hatert en Malden; de colonnes bestaan uit infanterie en artillerie; cavalerie is daarbij niet aanwezig.

De werkelijke toestand is evenwel de volgende:

De concentratie des vijands te Nijmegen en naaste omgeving, is in den loop van den 16^{en} Juni voltooid. In den namiddag van dien dag, is aldaar eene legerafdeeling, ter sterkte van 2 divisien, bijeen.

In den vroegen morgen van den 16^{en} Juni is eene cavaleriebrigade, sterk 2 regimenten huzaren en 1 rijdende batterij, van Nijmegen naar Grave gemarcheerd, met opdracht eene krachtige verkenning in de strook Os—Uden te verrichten.

Den 16^{en} Juni ten ruim 11 v.m. is uit Nijmegen eene divisie, bestaande uit 3 regimenten infanterie en een regiment veldartillerie, in de richting van de Maas afgemarcheerd, met opdracht van de vooruitgeschoven cavalerie en de haar versterkende zwakke afdeelingen infanterie de bewaking en bezetting van het Maasvak Batenburg—Gennep (aanvankelijk Ravestein—Mook) over te nemen.

Meer in het bijzonder zullen de Maasbruggen bij Ravestein en Grave bezet en open gehouden worden voor het legerkorps, dat den volgenden morgen vroegtijdig uit de bivaks ten Z. van Nijmegen opbreekt, en aldaar in twee colonnes de Maas zal overschrijden, ten einde den vijand, die volgens van de cavalerie ingekomen berichten de grenzen in de strook Os—Uden bedreigt, aan te grijpen.

De spoorwegbrug bij Mook moet krachtig tegen aanslagen der zuidelijken worden gevrijwaard.

Uit deze gegevens blijkt vanzelf, in hoeverre de bij den E.C^t. ingekomen berichten op volledigheid kunnen bogen.

Blijkbaar zijn verschillende belangrijke zaken aan de aandacht der patrouilles ontsnapt, o.a. de geheele cavaleriebrigade. Om deze te kunnen verkennen, kwam het eskadron echter te laat ter plaatse. Overigens kunnen de resultaten alleszins bevredigend worden genoemd. Had de vijand echter met veiligheidsmaatregelen gemarcheerd, wat hij nu, vertrouwend op de rivierbewaking, eenvoudigheidshalve naliet, dan waren deze resultaten vermoedelijk belangrijk minder geweest.

Toch hadden zij ook dan niet behoeven uit te blijven, zooals wij in de vorige bladzijden hebben trachten aan te toonen.

Het terugzenden van het inmiddels door den E.C^t. samengestelde verzamelbericht, waarvan wij hiervoor den inhoud ten naastebij aangaven, zal op gelijke wijze als de vorige melding moeten geschieden.

Daar het eskadron geen postduiven mede kreeg (b.v. in Veghel thuisbehorend), is trouwens geen ander middel mogelijk. Juist door dit gemis voelt de E.C^t., die de belangrijke diensten, welke deze gevleugelde ordonnansen kunnen bewijzen, feitelijk nooit zeer »au sérieux« nam, eens ter dege, welk een gemak zij hem, juist in dit geval, zouden hebben kunnen opleveren.

Had hij er thans over beschikt, dan zou hij ongetwijfeld b.v. een drietal dezer duiven, elk voorzien van een gelijkkluidend bericht, (in open terrein) hebben opgelaten, zoodat zijn waardevolle melding wellicht binnen een enkel uur in Veghel zou zijn aangekomen. Hoeveel uren rijdens, welk eene inspanning zullen ook thans weder moeten worden gevegd, om het bericht, wellicht zelfs te laat, in handen van den divisie-C^t. te doen komen.

Eene laatste moeilijke vraag rest.

Wat staat den E.C^t. verder te doen, nu hij feitelijk alles geconstateerd heeft, waarvoor hij werd uitgezonden: 's vijands afmarsch naar de Maas en tevens ongeveer zijne sterkte en samenstelling?

Moet hij ook nu nog aan den vijand blijven, de voeling bewaren, nadere gegevens trachten te verzamelen?

Naar onze meening niet. Thans behoort hij aan de krachten van zijne menschen en paarden te denken en in te zien, dat ook deze, vooral die der paarden, hare grenzen hebben. Hij moet naar de divisie terugkeeren.

Zal hij de uitgezonden patrouilles dan aan den vijand laten? Waartoe? Zij zitten in zijn rug, doordringen naar voren is — nu de rivierbewaking zoo aanzienlijk is versterkt — uitgesloten, ook *hun* taak, waarvan zij zich trouwens handig en stoutmoedig kweten, is feitelijk afgeloopen.

Ziet de E.C^t. kans, hen aan te trekken, dan moet hij, voor hij terug gaat, alle patrouilles, opnemen, anders dient hij te Heumensoord een klein detachement achter te laten met opdracht, de patrouilles te verzamelen en daarmede het eskadron te volgen.

Dat hij slechts langs een wijden boog in Veghel zal kunnen terugkomen, behoeft geen betoog.

Over Bisselt—St. Maartensberg—Zwartenweg—Milsbeek—Aaldonk, bij grensmaal 563 de Niers overschrijdend, zal het eskadron over Hommersum en Heyen het Boxmeersche pontveer moeten trachten te bereiken, om daar in gelijken geest, als bij Cuyk geschiedde, de Maas te overschrijden.

Gelukt dit, dan is het eskadron gered en de thuisweg naar Veghel

open, waar het vermoedelijk, ondanks het thans zeer bedaarde rijden, uitgeput zal aankomen. Aldaar zullen eenige dagen volkomen rust noodig zijn, om de paarden te doen bekomen. Of daartoe in oorlogstijd, evenals na inspannende manoeuvres gebruikelijk is, de tijd zal gegund worden, is echter eene andere vraag, die waar, vooral in het begin van den veldtocht zulk een krachtig beroep op de cavalerie moet worden gedaan, waarschijnlijk ontkennend beantwoord zal worden.

Hiermede is de taak, welke wij ons ditmaal ten doel stelden, afge-
loopen.

Wij vleien ons geenszins met de gedachte, overal volledig te zijn geweest, dan wel de rijke bron van denkbeelden, maatregelen of voorzieningen van allerlei aard, die bij de beschouwing van zulk een tocht opwelt, te hebben uitgeput.

Wel kan eene dergelijke behandeling der stof voor den aandachtigen lezer, die het geduld had, ons tot het einde op onzen tocht te vergezellen, eene aanleiding hebben gevormd, om allerlei nuttige zaken en voorschriften, welke daarbij te pas kwamen, na te pluizen en te overdenken.

Doch vooral de vragen, die *hij* zich daarbij stelt, de oplossing, welke *hij* daaraan geeft, en die wellicht geheel afwijkt van de door ons gebodene, kunnen hem tot rijke leering strekken, omdat hij in dat geval moet motiveeren, waarom hij eene *andere* oplossing, *andere* middelen of maatregelen koos, en juist *dat* brengt vanzelf tot nadere studie van de tactiek, den velddienst en de reglementen. Dáártoe wilde deze studie eene »Anregung« zijn, dit was het doel, dat wij »au fond« beoogden.

Geweer-Mitrailleurs, Stelsel MADSEN, in het Buitenland.

Revue der Literatuur, 1902—1910,

DOOR

J. H. BOEIJE,

Kapitein aan de Normaal-Schietschool.

(Vervolg van blz. 182.)

4. IN HET GEVECHT.

Hoe kwam Rusland er toe, deze wapens voor de cavalerie in te voeren?

Die neuesten Maschinengewehre u. s. w., von A. FLECK, Berlin, 1910, bladz. 61: Über die russischen, mit REXER-Gewehren ausgerüsteten Kavallerie-Maschinengewehr-Abteilungen sei aus dem Artikel des Hauptmanns REDER v. SCHELLMANN »Maschinengewehrsysteme und Ausrüstung der Maschinengewehre« (Streffleur., 1909, Seite 1026) folgendes mitgeteilt: »Bald nach Eröffnung der Feindseligkeiten zwischen Ruszland und Japan im Jahre 1904 machte das dänische Maschinengewehr REXER, namentlich wegen seiner eigenartigen Fortbringungsart, viel Aufsehen.

Die Russen, welche die Mängel ihrer fahrbaren Maschinengewehre (MAXIMS!) in der Mandschurei erkannten, organisierten noch während des Feldzuges mit REXER-Gewehren ausgerüstete Maschinengewehrkommanden«.

Hebben de geweer-mitrailleurs, stelsel MADSEN, in Mandschoerije in het algemeen voldaan?

Kriegstechnische Zeitschrift, 1907, Sechstes Heft: So ist das MADSEN-Maschinengewehr im russisch-japanischen Kriege auf russischer Seite in Verwendung gewesen, auch hat Ruszland nach dem Kriege mehrere tausend MADSEN-Gewehre bestellt und ebenso wurden sie von Japan in Truppenversuch genommen.

Artilleristische Monatshefte, N°. 8, 1907: Das MADSEN-Gewehr hat seine ausgezeichnete Schiessleistung im Kriege gezeigt und bei harten Versuchen vor Einführung bei den Dänen bewiesen.

Deutsches Offizierblatt, N°. 47, 1907: Die Gewehrmitrailleuse System MADSEN hat sich nicht nur in Friedensschiessübungen, sondern auch im mandschurischen Feldzuge bei stärkster Inanspruchnahme technisch und taktisch durchaus bewährt.

Le Temps, 4 mars 1908: L'attention se porte de plus en plus sur la mitrailleuse légère dite »fusil-mitrailleuse danois, système MADSEN«

qui a fait ses preuves dans la campagne russo-japonaise et dont, depuis, l'armée russe... a acquis plusieurs milliers.

Desgelijks in La Tribuna, Roma, 26 Maggio 1908.

Eenzoo in La Belgique militaire, 4 juillet 1909, Bruxelles: D'après les rapports des officiers russes, le fusil-mitrailleuse s'est brillamment comporté au cours de la guerre russo-japonaise.

Ind. Milit. Tijdschr., N°. 6, 1908: Rusland heeft na den oorlog ook eenige duizenden terugloopgeweren (geweer-mitrailleurs) aangeschaft.

Op het succes in den Russisch-Japanschen oorlog wijzen ook:

El Mundo Militar, Número 6, 1908; El Ejército espanol, 22-5-1908; El Imparcial, Mexico, 6-3-1909; Bucarest Viitorul, 10-3-1909.

Die neuesten Maschinengewehre, Fortschritte und Streitfragen, von A. FLECK, 1910, blz. 7:

Von den gewehrförmigen Maschinengewehren ist das MADSEN-Gewehr, dessen Brauchbarkeit im russisch-japanischen Feldzug als russisches Kavallerie-Maschinengewehr erwiesen wurde, das bekannteste.

Schrijvers, die beweren, dat de Russen in Mandschoerije met deze bewapening niet tevreden waren, zijn uitzonderingen. (Mitteilungen 1909, H. 2, RUDOLF GIBALE; A. FLECK, 1910, blz. 61, in strijd met blz. 7 — inhoud blz. 61 overgenomen uit Streffleur., 1909, blz. 1026.) Daarentegen zegt Heft VIII, KORZEN-KÜHN, Wien, 1908: »Im russisch-japanischen Kriege wurden mit dem fahrbaren Maschinengewehre (Maxim!) keine guten Erfahrungen gemacht...«

Men vraagt nog al eens naar een enkel voorbeeld omtrent het gebruik dezer wapens in Mandschoerije en in Zuid-Afrika. A, B en C zijn dergelijke voorbeelden. De stijl van C is een beetje gezwollen, mijn schuld is het niet.

A. Uittreksel uit een bericht, betreffende het gebruik van eene geweer-mitrailleurafdeeling van het detachement van den Generaal SAMSONOW in den slag bij Nant(s)chend of Nant(s)chan in Mandschoerije, oostelijk van den grooten Mandarijnenweg van Moekden naar Charbin, op den 8sten Juni 1905:

»In den avond van den 7^{en} Juni ontving de generaal de tijding, dat de Japanners zijn linkerflank omtrokken. Daarom werd onmiddellijk het 5^e Siberische dragonderregiment naar die flank gezonden, om de Japanners terug te werpen. In den nacht kwam het bericht, dat de sterkte der Japanners ongeveer een regiment infanterie en eene batterij artillerie bedroeg, en dat ons dragonderregiment teruggevoerd was. Ten einde dit te versterken, werd dadelijk een regiment kurassiers (blauwe en gele), met de hiertoe behoorende afdeeling geweer-mitrailleurs, bestaande uit zes stuks, naar het bedreigde punt gezonden. Het kurassierregiment bereikte 's morgens om 7 uur het tooneel van den strijd, juist bijtijds, om het door de Japanners teruggevoerd regiment dragonders op te nemen. De helft van het regiment kurassiers steeg af en opende het vuur op de voorwaarts rukkende Japanners, zonder deze echter tot staan te kunnen brengen.

Intusschen slaagde men er in, het dragonderregiment weder te ordenen. Toen gingen kurassiers en dragonders in goede orde 400 M. terug, alwaar de geweer-mitrailleurs het bevel kregen, eene opnamestelling in te nemen.

De commandant der geweer-mitrailleurs hield twee wapens in reserve, en plaatste er vier in voorste linie: twee in het midden, tusschenruimte ongeveer 100 M., en één geweer-mitrailleur op iederen vleugel, op omstreeks 400 M. van het centrum.

Het terrein was met kleine heuveltjes bedekt en zeer steenachtig.

Het vuur van de geweer-mitrailleurs begon om half negen 's morgens op 1000 M. op de voorwaarts rukkende Japanners, die op 800 M. tot staan gebracht werden, maar van daar een zeer sterk vuur op onze stelling openden, dat door de geweer-mitrailleurs en de daartusschen liggende dragonders en kurassiers beantwoord werd. Het gelukte den Japanners, weer vooruit te komen tot op ongeveer 500 M. van onze stelling, hoofdzakelijk door de hulp van hun artillerie, die ons vrij wat verliezen toebreacht. De dragonders en kurassiers werden deswege uit de voorste linie teruggetrokken, om eene opnamestelling in te nemen, en het vuurgevecht werd daarna alleen door de geweer-mitrailleurs voortgezet.

De Japanners drongen weder naar voren, gedekt door kleine heuveltjes, tot op den afstand van ongeveer 300 M. De geweer-mitrailleurs waren echter zeer goed door steenblokken gedekt, zoodat de Japanners hunne plaats niet goed konden bepalen, ten gevolge waarvan het geweldige vuur, dat zij op de geweer-mitrailleurs richtten, geen uitwerking had, terwijl het vuur van deze den Japanners zeer groote verliezen toebreacht. De Japanners trachtten meermalen vooruit te komen, zij werden echter steeds met groot verlies teruggeworpen. Voornamelijk tegen het midden der linie was hun vuur gericht, zoodat de hier geplaatste geweer-mitrailleur N°. 45 het zwaar te verantwoorden kreeg. Het wapen werkte onberispelijk, zelfs terwijl de geheele loop roodgloeiend was, en meermalen moest men nieuwe munitie aanvoeren, eerst van de munitie-handpaarden, daarna uit de caissons.

Ongeveer drie uur duurde dit vuurgevecht, toen gingen de Japanners terug. Het kurassierregiment, met de twee in reserve gehouden geweer-mitrailleurs, werd tegen de flank der Japanners vooruit gezonden, en het gelukte aan de kurassiers, de Japanners 12 Verst terug te werpen. De strijd duurde nog tot half negen des avonds.

In dit gevecht werden door de geweer-mitrailleurs verbruikt:

N°. 44 op de linkerflank ongeveer 2600 schoten.

N°. 45 in het midden ongeveer 27000 schoten.

N°. 46 in het midden ongeveer 4700 schoten.

N°. 47 op de rechterflank ongeveer 4000 schoten.

Samen ongeveer 38300 schoten.

De wapens functioneerden goed.¹⁾

¹⁾ Vergelijk „Kriegstechnische Zeitschrift”, 6. Heft, 1907, blzn. 317—319; „Artilleri-Tidsskrift”, 4. Häftena, Stockholm, 1907: Kulsprutegeväret i senaste

B. Eene der afleveringen van het Vestnik Ofitserskoï Strelkovoï Skoli, het tijdschrift van de Russische schietschool voor officieren, bevat een verslag van den Russischen Kapitein GOLOCHTCHANOV, die gedurende de laatste maanden van den Russisch-Japanschen oorlog het bevel heeft gevoerd over eene afdeeling geweer-mitrailleurs, stelsel MADSEN, toegewezen aan het 11^e Kozakkenregiment uit Orenburg. (Vergelijk Inleiding, Milit. Spect., N°. 1, 1910):

De afdeeling, bestaande uit 6 geweer-mitrailleurs M. 1902, kwam bij het regiment aan op den 6^{en} Augustus 1905. Den 14^{en} Augustus nam de geweer-mitrailleurafdeeling met het regiment, dat de voorhoede vormde van den Generaal-Majoor GREKOV, deel aan eene openlijke verkenning van de Japansche stellingen.

Den 14^{en} Augustus, om 2 uur 'snachts, vertrok het regiment (5 sotnias) uit Tindiagoou (Toundiagoo). De afstand tot de Japansche stellingen bedroeg ongeveer 8 Verst. De geweer-mitrailleurs waren ingedeeld in het midden van de colonne.

Tegen 4 uur 's morgens bereikte de voortroep-sotnia de lijn der Japansche schildwachten, die, na het lossen van enkele schoten, terugtrokken. Ten einde gegevens te verkrijgen omtrent de Japansche stellingen, ontvingen 3½ sotnias bijzondere opdrachten; ½ sotnia werd bestemd tot dekking van de geweer-mitrailleurs; 1 sotnia vormde de reserve.

In afwachting, dat het gevecht zich meer zou teekenen, verbleven de geweer-mitrailleurs en hun dekking, op bevel van den regimentscommandant, achter een dorpje, gelegen op 1½ Verst van de Japansche vuurlinie. De kogels van de Japanners kwamen van rechts en uit het front. Ik had in last, om voor het geval, de Japanners tegen het dorp, waarachter wij ons ophielden, mochten oprukken, met de geweer-mitrailleurs in stelling te komen. Ik deed de stukscommandanten, de schutters met de geweer-mitrailleurs en de koelies met de munitietassen uitreden. Ik koos twee verschillende opstellingen voor de geweer-mitrailleurs, op 8 pas van elkaar. Die opstellingen bevonden zich op de daken van huizen en achter de leemen muren van erven. Het was niet noodig, ze te gebruiken. Er kwam bericht, dat de dorpen tegenover ons door de Japanners waren ontruimd. Alleen op den rechtervleugel hoorde men het vuur der Japanners.

De regimentscommandant gelastte mij, twee geweer-mitrailleurs

kriget; „Revista Militar” No. 9, Rio de Janeiro, 1907: O fusil metralhador „MADSEN”; „Artilleristische Monatshefte”, N°. 3, 1907 (HEYDENREICH); id., N°. 8, 1907 (KOCH); „Deutsches Offizierblatt”. N°. 47, 1907; „V. LÖBELL's Jahresberichte”, 1907; „Altes und Neues aus der Kriegstechnik”, OTFRIED LAYRIZ; „Les Mitrailleuses”, J. GODTS; „Le Temps”, 4 mars, 1908: Le fusil-mitrailleuse danois; „La Tribuna”, Roma, 26 Maggio 1908: I fucili mitragliatrici danesi; „Indisch Militair Tijdschrift”, N°. 6, 1908; „Revue de l'Armée belge” novembre—décembre 1908; „La Belgique militaire”, 4 juillet 1909: Le fusil-mitrailleuse danois système MADSEN; „Bucarest Viitorul”, 10-3-1909: Mitrailezee.

mede te nemen, met slechts één munitie-handpaard per mitrailleur, en mij te begeven naar den rechtervleugel, naar Tchipopensi, gelegen op ongeveer $\frac{3}{4}$ Verst, ten einde mij daar te vereenigen met de 4e sotnia, of met de 2e sotnia, die zich nog meer naar rechts bevond, eene goede stelling te kiezen voor mijne mitrailleurs en den aanval te ondersteunen van een detachement bereden infanterie, hetwelk eene openlijke verkenning deed tegen Sitasi en de in de zelfde lijn, als dit dorp, gelegen loopgraven.

In gestrekten draf had ik snel over het tsoemise-veld de $\frac{3}{4}$ Verst, die mij van Tchipopensi scheidde, afgelegd. Ik vond er de 4^e sotnia, afgestegen en het dorp bezet houdend, in vuurgevecht met de Japanners. De commandant van de sotnia wees mij de plaats, van waar het vuur der Japanners kwam, alsmede het vizier: 1600 pas. Ongeveer $1\frac{1}{2}$ Verst scheidde ons van de Japanners. Het terrein vormde eene vallei, bedekt met gaoljan(g), waardoor eene beek met steile boorden stroomde, aan onze rechterzijde bezet door de 2^e sotnia; op de helling van de vallei, tegenover ons, bevond zich eene rij Japansche loopgraven, vanwaar een sterk geweervuur kwam en waaruit van tijd tot tijd een enkele tirailleur wegging. Men zag de borstweringen niet, maar men onderscheidde een masker van takken, waarvan de bladeren reeds geel waren geworden en die ons prachtig de richting en het beloop der ingravingen verried. Na mij georiënteerd te hebben, kwam ik in stelling, en het kwam mij voor, dat wij de Japanners in de loopgraven en het dorp Sitasi enfileerden. (Later had ik gelegenheid, persoonlijk de loopgraven en het dorp te bekijken: mijn veronderstelling was juist geweest.)

Ik deed den eersten mitrailleur plaatsen op het dak van een 3 sagènes (6,3 M.) hooge poort, en gelastte voor den anderen geweermitrailleur eene opstelling, 8 pas verder, boven een dikken steenen muur: een omgeworpen voertuig werd de ladder voor den schutter. In drie minuten was men in stelling. Ik wees als doel aan »de gele bladeren« en deed inschieten met twee magazijnen. De schoten werden min waargenomen. Ik staak het vuur, commandeer 1700 pas, en Vuur! Dit vuur trof doel; dat van de Japanners werd sterker. Toen commandeerde ik: 1ste mitrailleur 1600, 2e mitrailleur 1700 pas, en Vuur! De kogels floten ons om de ooren; de magazijnen, die in de zon flikkerden, trokken het vuur tot ons. Wij maskeerden de mitrailleurs door takkenbossen tegen de zonnestralen en gingen door met ons vuur tegen de loopgraven. Het vuur van daar eindigde na 5 à 8 minuten. Geen enkel schot kwam meer naar onzen kant. Alleen van uit Sitasi zagen de Japanners onze infanteristen en schoten op hun. De geweermitrailleurs rooken en branden ons de vingers; wij begieten ze met water, dat uit een put in de nabijheid gehaald wordt«.

Dat branden van de vingers was heelemaal niet noodig. Men moet ze niet tegen de gloeiende kachel aanhouden. Het verstellen van het warme vizier was op dat oogenblik toch niet noodig? En dan is er

toch altijd nog wat gras, wat blaadjes of iets dergelijks vlak bij, tot bescherming van de hand. (Vergelijk »Ind. Militair Tijdschrift«, N°. 6, 1908.) Wat rook hindert overigens niet.

Uit den volgenden zin, dien ik uit eene woordelijke Fransche vertaling citeer, blijkt, dat de schutters niet met hun wapen op de hoogte waren.

»Pendant le tir, je fis les observations suivantes: une des mitrailleuses avait des coincements nombreux, il s'y produisait des ratés; le pointeur ne maniait pas toujours assez énergiquement la culasse. Pendant une suspension du feu, on changea le percuteur; je fis des observations au pointeur et dès lors tout marcha bien. A la deuxième mitrailleuse, le collier ne se maintenait pas entre les repères; on avait beau le revisser, l'ébranlement le faisait toujours tomber. Après l'avoir dévissé, je vis que de la terre était tombée dans les filets et que la vis ne pouvait pas serrer suffisamment. La faute en était uniquement au pointeur«.

Wat die laatste schutter wel met zijn geweer-mitrailleur mag hebben uitgevoerd! Het spreekt wel vanzelf, dat men het wapen, evenals elk vuurwapen, naar vermogen vrij houdt van stof, zand, modder e. d. Toch kan het wapen in dit opzicht heel wat verdragen. Ga er mede schieten op het strand of in de duinen, uren lang, op een dag, dat een sterke wind het losse zand flink in beroering brengt, en het wapen zal in het algemeen goed blijven functioneeren! Doe er anders eene geweldproef mede, natuurlijk bij hooge uitzondering! Daartoe worde betrekkelijk veel zand in het mechanisme gebracht, meer dan bij hevigen wind in de duinen of op het strand daarin zou kunnen komen bij vrij langdurig gebruik. Daarna hanteere men eenige malen achtereen den spanarm, om het zand in het mechanisme te verspreiden. Gedurende het daarop volgende schieten zal in den regel geen nadeel van het zand in het wapen worden ondervonden.

Een goed opmerker zegt in het »Ind. Mil. Tijdschrift«, N°. 6, 1908, naar aanleiding van de proeven, van den 21sten tot en met den 23sten April 1908 door den vertegenwoordiger van het Dansk Rekyrliffel Syndikat in Oost-Azië, den Deenschen Premierløjtnant W. M. Baron HAXTHAUSEN, genomen met een 8 mM. wapen, dat reeds zeer veel geleden had (1°. door het groote aantal schoten, dat er reeds mede was gedaan; 2°. door de slechte behandeling bij de Chineesche proefnemers; 3°. door de slijtage aan het mechanisme ten gevolge van geweldproeven), onder meer het navolgende: »Het onderzoek naar het snel verwisselen van reserve-deelen kon niet plaats hebben, omdat de vertegenwoordiger geen reservestukken bij zich had. Dit was volgens zijne verklaring onnoodig, omdat bij het vuren nimmer onderdeelen defect raken. De schutter voert bij het Deensche leger dan ook geen reserve-deelen mede.

Gedurende alle vuren was de werking van het mechanisme uitmuntend, zonder dat eenige voorzorgen werden genomen en o. a. oliën

geheel werd nagelaten. Alleen haperde het repetiermechanisme toen, nadat het wapen door de modder was gehaald, bijna loodrecht naar boven werd geschoten. Door het eenige malen achteroverslaan van den zwengel werd dit verholpen.

Stof en water, ook vereenigd aangewend, hadden geen invloed. Toch verdiende het volgens den vertegenwoordiger aanbeveling, vóór het openen van het vuur den zwengel eenige malen over te slaan, om stof en vuil van de glijdende oppervlakken te verwijderen.

Gasontsnapping kwam niet voor, het mechanisme blijft bij het schieten schoon.

De bediening is evenals bij alle snelvuurwapenen zeer eenvoudig.

Na het plaatsen van den houder (het magazijn) moet de zwengel eens achterover gehaald worden voor het laden van de eerste patroon. Het zelfde moet plaats hebben bij eene weigering, maar dan vooral zeer snel, omdat de patroontrekker (uitwerper) slechts eene kleine beweging heeft, en bij langzaam achterover halen van den zwengel niet de noodige kracht wordt uitgeoefend.

Haperingen en weigeringen kwamen niet voor.

Intusschen, revenons...

»Toen onze infanterie dichter bij Sitasi gekomen was, zond ik eene aanvraag naar den regimentscommandant, om nog twee geweermitrailleurs. We kregen ze spoedig. Ik plaatste deze twee in de zelfde lijn, 4 pas van elkaar (er was geen artillerievuur). Van uit Sitasi begonnen de Japanners snelvuur af te geven. Daar ik zag, dat ons vuur geen gevaar opleverde voor onze infanterie, commandeerde ik: Rechts, op den dorpsrand, rechtermitrailleur 1500 pas, van den rechter naar den linkermitrailleur met 100 pas opklimmende vizieren, per mitrailleur 5 magazijnen, en bij opvolging, Vuur! Het vuur der Japanners verminderde wat. Ik zette het vuur voort, tot onze infanterie het dorp tot op 300 pas was genaderd. Na het staken van het vuur werden de geweermitrailleurs schoongemaakt. Er waren verder geen haperingen of beschadigingen geweest.

Nadat onze infanterie het dorp genomen had, begonnen de Japanners uit de loopgraven een hevig vuur tegen Sitasi. Ik commandeer opnieuw: Op de loopgraven, per sectie, 1ste sectie 1600 pas, 2e sectie 1700 pas, Vuur! Het vuur der Japanners eindigt. Met groepjes van 10 à 15 man beginnen ze de ingravingen te verlaten, in de richting van een meer achterwaarts gelegen ravijn: 1ste sectie, op die vluchtende mannen! Na het vuur van 2 of 3 magazijnen leggen die groepjes zich neer en verdwijnen in de ± 1 archine (0,6 M.) hooge gierst. Tot de komst van onze infanterie bij de loopgraven ging ik voort met schieten »et réduisis ainsi au silence les Japonais«. Op het oogenblik van de laatste halte van onze infanterie vermeerderde ik de sterkte van het vuur, en staakte dit eerst, toen onze infanterie zich tusschen mijne geweermitrailleurs en de loopgraven bevond. »Il y eut peu à travailler à la baïonnette«. De officieren vertelden mij, dat zij, bij de

ingravingen gekomen, deze vol dooden en gekwetsten vonden. Onze infanterie leed alleen verliezen bij de verovering van Sitas. Tegen de loopgraven waren onzerzijds slechts 100 geweren en 4 geweermitrailleurs in actie geweest. Aan Japansche zijde had de sterkte 3 compagnieën infanterie en 2 eskadrons cavalerie bedragen. Om 1 uur was alles afgeloopen. Aan die opdracht voor het regiment was voldaan: drie dorpen waren genomen, de richting en het beloop der vijandelijke loopgraven was bekend«.

»Malgré quelques enrayages, les mitrailleuses avaient d'une manière générale bien fonctionné pendant environ une heure. On avait tiré 5800 cartouches. Après un nettoyage soigneux et une inspection passée sur place, les mitrailleuses se trouvèrent en parfait état au retour à Toundiagooou. Le détachement de mitrailleurs n'avait eu ni tué ni blessé; il y avait seulement eu un arçon de selle brisé par une balle. 1)

C. Het oproer van het jaar 1906 in Natal, door WALTER BOSMAN. Londen, 1907.

De oproerlingen zaten nu achter eene heg op een heuvel tegenover den rechtervleugel en op niet meer dan 80 yards van de bedekking van het konvooi; een deel van onze macht bevond zich in de achterhoede, onder het commando van Kapitein FLINDT, een deel had stelling genomen in het lange gras op den linkervleugel. Orders tot versterking werden gezonden naar Kapitein FLINDT, die, met dertig van de Zululand Mounted Rifles, drie MADSEN-wapens medevoerende, aangeloppeerde buiten de lange rij van voertuigen, waarvan er twee in de verwarring van het oogenblik waren omgeslagen en bijna geheel den weg versperden. Het vuur werd geopend. Het devies van de Zululand Mounted Rifles »Watshetsha«, de krijgskreet van den grooten Mandhlakazi-stam, den ouden vijand van de Usutu-partij, weerklonk herhaaldelijk als antwoord op 's vijands krijgsgeschreeuw »Usutu«.

Onversaagd kroop de vijand nader naar onze flanken en volvoerde zijn tweeden stormloop, die eveneens werd afgeslagen. De achterhoede was nu tot versterking opgerukt en de MADSEN geweermitrailleurs kwamen in actie, toen de derde en laatste storm tegen den rechtervleugel werd ondernomen. De vijand wankelde en vluchtte langs de dalen aan weerszijden van den heuvelrug, geheel ontmoedigd en geslagen. Dit was de eenige nachtelijke aanval, die de oproerlingen gedurende den oorlog deden. Het was bekend, dat de aanvallers mannen waren van het opperhoofd MATSHWILL, die op ongeveer twee mijlen afstands woonde van het tooneel van den strijd. Er was gemeld, dat zijn impi 600 man sterk was. Het getal vijanden, dat het konvooi aanviel, werd geschat op ongeveer 500. Zij werden geheel verdreven,

1) Vergelijk „La France militaire”, 15 avril 1908. FALÓIGRAZ wijst op dat artikel in „La Tribuna”, 26 Maggio 1908: I fucili mitragliatrici danesi. Zie ook „La Belgique militaire”, 4 Juillet 1909.

9 mijl ver, en de voertuigen werden toen met spoed geordend tot een »lager« voor den verderen nacht. Het late uur van den aanval, de door de oproerlingen getoonde beslistheid, en de logge massa ossenwagens, die verdedigd moesten worden, werkten samen tot vergrooting van het moeilijke en gevaarlijke van den toestand van Majoor CAMPBELL, en de kalmte, die dezen officier en allen onder hem kenmerkte, maakte dit kleine treffen tot een der meest geslaagde van den veldtocht.

Een nacht van waken en onrust werd door de bedekking doorgebracht, en bij het kriecken van den dag gaf Majoor CAMPBELL bevel, alle geladen wapens af te schieten en den marsch naar Thring's Post te vervolgen. Met kartetsvuur en dat van de nog aanwezige patronen in den band bij de MAXIMS en in de geplaatste magazijnen bij de MADSENS werd de opkomst van de zon begroet. Veertig doode vijanden werden vlak bij het »lager« gevonden. Twee gewonde oproerlingen werden in de nabijheid ontdekt. Hun wonden werden verbonden door Majoor CAMPBELL, in het gewone leven een der voornaamste medici in Durban.

De MADSEN wapens, die bij het afslaan van den aanval op het konvooi voor de eerste maal in den oorlog in Zuid-Afrika gebruikt werden, waren naar Natal gebracht door Generaal-Majoor Sir J. G. DARTNELL. Drie van de geweer-mitrailleurs waren gegeven aan de Zululand Mounted Rifles. Hun beweegbaarheid en nut werden in hooge mate bewezen gedurende den nachtelijken aanval. Het kan van belang zijn voor deze oude bewoners van Natal, wier aanhankelijkheid aanleiding was tot deze gift, zoowel als voor anderen, die meer van nabij betrokken zijn bij machinegeweren en het gebruik daarvan, het volgende aan te halen uit een verslag van den Commandeerende-Officier van de Zululand Mounted Rifles, die, nadat de wapens eenigen tijd in gebruik waren, aldus schreef:

»Ik ben van meening, dat de MADSEN geweer-mitrailleur voortreffelijk geschikt is voor militair gebruik en waarschijnlijk op het oogenblik het beste machinegeweer is. Ik heb veel proeven genomen met het wapen, na de indeeling daarvan bij de Zululand Mounted Rifles, en kan met vertrouwen spreken over de volgende voordeelen, die het wapen biedt.

Wat de eigenschappen handigheid en beweegbaarheid aangaat, overtreft het verre andere machinegeweren. Daar het slechts door één man bediend wordt, die de zelfde houding aanneemt als een gewone schutter met één geweer, is het voor den vijand zeer moeilijk, de plaats van het vurende wapen te bepalen. Zulks kan niet worden gezegd van het MAXIM machinegeweer, dat bijna altijd eene flinke schijf biedt, bestemd om een hevig vuur tot zich te trekken. Het gering gewicht van het wapen maakt het geschikt voor het gebruik in het moeilijkste terrein, met veel minder bezwaar dan andere machinegeweren, terwijl ook de munitie-aanvulling minder moeilijkheden oplevert«.

De volgende uitdrukking van het verslag getuigt wel van groote ingenomenheid met het wapen, maar de inhoud is niet juist: »Its rapidity of fire is nearly, if not quite, equal to that of the MAXIM or COLT gun, and I am of opinion that its accuracy is greater«. ¹⁾

De vele deugden van den geweer-mitrailleur, stelsel MADSEN, boven de zware machinegeweren, voortvloeiende uit gering gewicht en volume, het in zijn geheel blijven bij vervoer, enz. mogen geen aanleiding geven tot overdrijving van de te ontwikkelen vuurkracht, die — zooals ik mij het gebruik denk — groot genoeg is. Wil men in dit opzicht gaan vergelijken, dan moet men, den prijs in aanmerking genomen (materieel, personeel, paarden), de vuurkracht, te leveren door enkele geweer-mitrailleurs, toetsen aan die, verkregen met één machinegeweer op stel.

Het verslag vervolgt:

»Gedurende den tijd, dat de wapens in gebruik zijn geweest, heeft zich geen enkel geval van patroonklemming voorgedaan, een punt van groote beteekenis, commentaar overbodig«.

Op den inhoud van den volgenden zin is reeds gedeeltelijk vroeger door mij gewezen: »The number of spare parts that have to be carried are few, and easily adjusted, and the fact that no tools are required to strip the gun for minor repairs or cleaning, naturally tends to lessen the impedimenta that must necessarily be carried in the field«. En nu verder: »The ammunition magazines are rapidly and easily filled and the cartridges cannot take any but the proper position«.

Het spreekt vanzelf, dat de magazijnen gevuld worden medegevoerd. Het »Ind. Mil. Tijdschr.«, N°. 6, 1908, geeft voor het vullen van een magazijn een tijd op van ± 40 seconden, en zegt voorts: De patroonhouder (het magazijn) is eenvoudig te plaatsen en wordt met eene enkele beweging afgeworpen.

»In guns with a belt feed, hitches may occur through cartridges being improperly placed in the belt, other difficulties of a like nature arising, as can readily be vouched for by anyone with a knowledge of such guns«.

Ik heb in het geheel geen ongunstigen indruk van patroonbanden, vooral niet van de tegenwoordige geweven banden.

Met het oog op eenvoudige samenstelling nam men bij deze geweer-mitrailleurs magazijnen. Onbruikbaar geworden magazijnen kunnen snel, gemakkelijk en goedkoop worden vervangen. De bezwaren, die men eene enkele maal tegen magazijnen oppert, zijn, wat dit wapen betreft, meestal bezwaren van het studeervertrek, niet van de practijk.

¹⁾ Verg. Standard, 4th April, 1905: It combines to put it roughly, the rapidity of fire and accuracy of the MAXIM or COLT, with the portability of the ordinary rifle....

Het magazijn steekt boven het wapen uit en maakt den geweermitrailleur tot eene grootere schijf voor den vijand, maar het doel blijft desondanks zeer klein, veel kleiner dan een machinegeweer. Noch schutter (gezichtsveld!) noch c. q. de helper worden bij dit wapen door de magazijnen gehinderd. Zijn wapen en magazijnen goed voor de patroon geconstrueerd, dan is de aanvoer der patronen naar het wapen ook verzekerd.

(Wordt vervolgd.)

**HANS DELBRÜCK: „Geschichte der Kriegskunst im Rahmen
der politischen Geschichte”,**

DOOR

W. HASSELBACH,

Kapitein der Infanterie.

(Vervolg en slot van blz. 200.)

Een wezenlijke vooruitgang op formeel tactisch gebied was de invoering van de *Manipelphalanx*, die in de periode van de Samnietenoorlogen gesteld moet worden. De klassenindeeling en de daarop gebaseerde gelederenopstelling is verdwenen. Alleen administratief, n.l. in de getallenverhouding in het legioen, bleef de klassenindeeling grondslag. Het manipellegioen bestond uit 3000 hopliten, d. z. de 30 centuriën van de drie hoogste klassen (per legioen) en 1200 lichtgewapenden, d. z. de $5 + 7 = 12$ centuriën van de vierde en vijfde klassen (blz. 235).

De militaire indeeling werd gegrond op de jaargangen der dienstplichtigen, die naar den leeftijd in drie groepen: Hastaten, Principes en Triariërs ingedeeld werden. *De jongeren vormden dus thans de voorste gelederen.*

Iedere categorie was onderverdeeld in 10 manipels; iedere manipel in twee centuriën.

Niet de centurie, maar de manipel was de exercitie-eenheid; de phalanx in haar geheel bleef de gevechtseenheid.

De beide jongere groepen vormden manipels van 120 man; die der Triariërs waren slechts 60 man sterk.

De lichtgewapenden waren gelijkelijk over de drie groepen verdeeld, zoodat iedere manipel, ook die der Triariërs, 40 lichtgewapenden telde. Zij namen de achterste gelederen van iederen manipel in.

De manipelphalanx bestond uit 10 manipels Hastaten in front, die met geringe tusschenruimten naast elkander werden opgesteld. Daarachter en tegenover de tusschenruimten der Hastaten, stonden 10 manipels Principes. Daar deze eene gelijke frontbreedte besloegen, als de manipels der Hastaten, waren ook hunne tusschenruimten gelijk. Achter de Principes en tegenover hunne intervallen stonden de manipels der Triariërs, die slechts de halve frontbreedte van de vorige innamen en dus met grootere tusschenruimten stonden.

De diepte-opstelling der hopliten bedroeg in iederen manipel 6 man; de frontbreedte der Hastaten en Principes dus 20, die der Triariërs

10 man; daarachter nog twee gelederen, en bij de Triariërs nog vier gelederen, lichtgewapenden.

De diepteopstelling van de phalanx bedroeg dus afwisselend $2 \times 8 = 16$ man en $2 \times 8 + 10 = 26$ man.

De frontbreedte van de phalanx bedroeg 10×20 mansbreedten plus 9 intervallen. Deze moeten m. i. in ieder geval niet grooter dan 5 passen of mansbreedten geweest zijn. Kleiner dan 10 passen, omdat de frontbreedte van eene centurie Principes 10 mansbreedten bedroeg en deze verplicht was in de lijn der Hastaten over te gaan, zoodra eene zoodanige gaping ontstond, dat eene centurie tusschen geschoven kon worden; niet grooter dan vijf passen, omdat de frontbreedten van eene centurie Triariërs slechts 5 mansbreedten bedroeg en deze de gapingen in de lijn der Principes moest aanvullen.

Stelt men de intervallen op gemiddeld 5 passen, dan bedroeg de frontbreedte van de manipelphalanx van één legioensterkte $10 \times 20 + 8 \times 5 = 240$ passen, d. i. ongeveer de halve breedte van de klassenphalanx, die ± 500 passen innam.

Het geheel blijft nog een log lichaam, maar niet zoo log en niet zoo compact, als de klassenphalanx. Bezat de laatste alleen een hoofd en een romp, de eerste heeft bovendien scharnierende ledematen en is daardoor, evenals door hare geringere frontbreedte, veel handelbaarder.

»Die Manipular-Ordnung hält das Wesen der Phalanx völlig aufrecht, giebt ihr aber die Möglichkeit sich mit viel grösseren Leichtigkeit auch durch ungünstiges Gelände zu bewegen. Was auch dazwischen komme, sie geräth nicht in Unordnung, sie wird immer mit geschlossener, lückenloser Front an den Feind gelangen. An die Stelle einer fast starren Einheit ist eine gegliederte Einheit getreten. Die Phalanx hat Gelenke bekommen« (blz. 239).

De Schrijver wijst er verder op, dat de intervallen de gelegenheid openen, om een groot aantal licht gewapenden, boogschutters, slingersaars, spieswerpers, vóór het gevechtsfront te doen optreden en hen, zoodra de stormloop begon, door de intervallen te doen retireeren.

Schijnbaar stuit men hier op eene contradictie; immers, indien het gevechtsfront »lückenlos an den Feind gelangt«, dan zijn er geene intervallen, waardoor de lichtgewapenden zouden kunnen retireeren, maar die Lückenlosigkeit zal hier wel cum grano salis opgevat moeten worden. Geheel »lückenlos« is een aanvalsfront, althans zoolang het in de beweging verkeert, nooit.

Te gelijk met den tactischen vorm, onderging ook de bewapening eene belangrijke verbetering. Wees ik vroeger reeds op de onhandelbaarheid van de hasta in het handgemeen, in deze periode werd de hasta vervangen door het pilum, de korte werpspies. Uit haar aard kan eene werpspies geen hoofdwapen zijn; is zij eenmaal weggeslingerd, dan zou de strijder zichzelf ontwapend hebben en weerloos zijn. Hoofdwapen in den beslissenden strijd van man tegen man werd nu het korte, spitse zwaard; kort, om handzaam te zijn in de mêlée; spits,

omdat een steekwapen gevaarlijker voor den tegenstander is dan een houwwapen.

Alleen de Triariërs behielden de hasta.

Deze verbeteringen in de organisatie en de bewapening leidden vanzelf tot eene minder primitieve tactiek dan de druk-tactiek van de klassenphalanx; er zijn verschillende fasen in het gevecht te onderscheiden.

Het gevecht wordt ingeleid door de lichtgewapenden, die reeds op een afstand den vijand afbreuk doen en in verwarring trachten te brengen door hunne werpprojectielen.

Inmiddels nadert de manipelphalanx, hare frontbreedte uitdeinend door eenige centuriëen en manipels der Principes in haar gevechtsfront op te nemen, ten einde daardoor de slagorde van de tegenpartij te overvleugelen en de gelegenheid voor een flankaanval te openen.

Tot op korten afstand van den vijand genaderd, verdwijnt het gordijn der lichtgewapenden en de voorste gelederen van de phalanx slingeren hunne werpspiesen tegen het vijandelijke front.

Deze handeling wordt onmiddellijk gevolgd door den beslissenden stormloop en het handgemeen met het korte, spitse zwaard.

Zoo mogelijk wordt deze aanval vereenigd met een overvleugelenden aanval op 's vijands flank, ten einde diens slaglinie op te rollen.

Te gelijker tijd wordt de ruitery tegen 's vijands flank of rug geworpen, dan wel bestemd, om een overeenkomstigen vijandelijken aanval af te weren.

De tactiek is dus ingewikkelder geworden; meer dan voorheen wordt de uitvoering beheerscht door de conceptie; de vorm is nog wel de hoofdfactor, maar toch zijn reeds sporen van een leidend geest aan te wijzen. Het beginsel van verdeeling van arbeid is nog niet doorgedrongen. De manipelphalanx scharniert wel, maar is en blijft eene ondeelbare eenheid met blootgestelde flanken en rug. Zij bestaat niet, zooals vele schrijvers het ten onrechte hebben voorgesteld, uit drie liniën, maar slechts uit drie diepte- en een groot aantal breedtegeledingen. Toch is de kiem voor de liniëntactiek reeds in haar aanwezig. Hoever zij daar echter nog van verwijderd was, moge blijken uit het feit, dat nog meer dan eene eeuw moest verlopen, en dat het stelsel van legervorming eerst eene grondige wijziging moest ondergaan, voordat zij daarin kon overgaan.

»Die *Treffen-Taktik* ist eine Erfindung von so auszerordentlicher Bedeutung in der Geschichte der Kriegskunst, dasz man gern jeden einzelnen Moment in der Entwicklung feststellen möchte. Die Quellen lassen uns aber darüber im Stich. Plötzlich und auf beiden Seiten zugleich ist die Neuerung da« (blz. 339).

In den slag bij Nagarraga (Zama) werd zij toegepast en door HANNIBAL en door SCIPIO. Het is niet te beslissen wie van hen beiden, dan wel of beiden, onafhankelijk van elkander, de uitvinders zijn.

Zooveel is echter zeker, dat HANNIBAL reeds in den slag bij Cannae,

door zijne echelon-opstelling den weg voor de liniëntactiek gebaad heeft. Daartegenover staan echter berichten, hoewel niet geheel betrouwbaar, dat SCIPIO reeds in Spanje in twee liniën zou gevochten hebben.

Zoo eenvoudig en voor-de-hand-liggend als deze verandering schijnt, zoo moeilijk was zij in de werkelijkheid. Wat lijkt het ons, die op de schoulers der voorvaderen staan, eenvoudig toe, om iedere van de drie dieptegeledingen van de manipelphalanx zelfstandig te maken onder een eigen bevelhebber, door tusschen die geledingen een afstand van eenige honderden passen te brengen. En toch, welk een moeizame en lange weg moest worden afgelegd, om dien overgang tot stand te brengen!

»Die römischen Hastaten, als ihnen die Principes zum ersten Mal nicht unmittelbar folgten, werden sich wie halb verrathen vorgekommen sein, und nur ein Feldherr von höchstem persönlichen Ansehen und des unbedingten Vertrauens seiner Soldaten sicher, konnte eine solche Reform wagen. So einleuchtend die Vortheile eines zweiten Treffens sind, so musz man sich doch immer daneben halten, wie viel dadurch verloren ging. Wozu stellte man denn die ungeheuren Massen ins Feld? Wir haben gesehen, dasz man sie viel weniger verwandte die Schlachtliniën zu verlängern, als die Tiefen zu stärken. Der Massendruck sollte den Sieg bringen. Löste man also die hintere Hälfte ab, so erschien das zunächst als ein Widerspruch gegen das ganze Phalangen-Prinzip« (blz. 339).

»Dieser Widerspruch wurde ausgeglichen durch die militärische Erziehung. Wie einst die römische Manipel-Ordnung dadurch möglich geworden war, dasz der einzelne Mann wuszte und glaubte, die Nachbar- und folgenden Manipel würden ihre Pflicht thun, so war der militärische Sinn jetzt derart gesteigert, dasz das erste Treffen des physischen Nachdrückens der hinteren Hälfte entbehren konnte und sich an der moralischen Gewisheit, dasz im Nothfall diese Hülfe nicht fehlen werde, genügen liesz. So viel innere Sicherheit können Bürger-Soldaten nicht haben; dazu gehören Krieger, die *Berufssoldaten* geworden sind und *Offiziere von langjähriger Uebung*. So klein der Unterschied scheint, dasz zwischen die längst bestehenden Schichten der Hastaten, Principes und Triarier einige hundert Fusz Abstand gelegt werden, so bedingt dieser Abstand doch ein ganz anderes Kriegswesen, einen ganz anderen militärischen Geist, im Feldherrn ebenso wie in den Offizieren, wie in den Soldaten. Ein Bürger-General würde die Treffen-Taktik nicht handhaben; der gröszte Feldherr würde mit Bürger-Soldaten sie nicht in Funktion setzen können«.

HANNIBAL en SCIPIO zijn geen van beiden verder gekomen dan tot twee liniën, maar het beginsel van de liniëntactiek was er in ieder geval.

Dat beginsel wortelt in het besef van de noodzakelijkheid, om aan beide liniën zelfstandigheid te geven onder een zelfstandigen bevelhebber; het is het beginsel van verdeeling van arbeid als middel en

van concentratie van arbeid als doel, voor het eerst op de krijgskunde toegepast.

De flanken en de rug van de slagorde, tot dusver kwetsbaar bij uitnemendheid, werden door de tweede linie gedekt en beschermd; een aanval op de flank of den rug kon onmiddellijk door een retour-offensief worden gekeerd, die den beoogden flank- of rugaanval in een parallel-gevecht omzette,

De veldheer had het in zijne macht zijne slagliniën te verlengen; om den vijand te overvleugelen en te omvatten; om eene haakstelling te vormen, tot afweer van een vijandelijken flankaanval; om door het innemen van een omgekeerd front een aanval in den rug af te weren; kortom, de liniëntactiek voerde een nieuw element in: de vrijheid van beweging tijdens den slag, het manoeuvreeren.

Moreel, zoowel als technisch, is deze vordering der tactiek wellicht de belangrijkste vinding in de geschiedenis der formeele krijgskunde.

Hoewel niet zoo ingrijpend als de voorgaande, is toch ook de invoering van de *cohortentactiek* eene belangrijke etappe op den ontwikkelingsweg der formeele krijgskunde.

De Schrijver wees er, zooals wij zagen, reeds op, dat de toepassing van de liniëntactiek beroepssoldaten en beroepsofficieren als voorwaarde voorop stelt. De langdurige Tweede Punische oorlog had het burgerleger der Republiek genoodzaakt lange jaren achtereen te velde te blijven en had dat leger, zool niet in een beroepsleger omgezet, dan toch er een dienovereenkomstigen stempel op gedrukt. Wettelijk en formeel bleef het leger eene militia, maar het was feitelijk eene staande militia geworden.

»Das neue Kriegswesen, wie es SCIPIO geschaffen, hätte, da es den HANNIBAL überwand, mit Leichtigkeit den orbis terrarum unterthänig gemacht, wenn es sich als eine organische Institution dem Körper der römischen Republik hätte eingliedern lassen. Aber es stand in inneren Widerspruch zur Republik und in diesem inneren Widerspruch bewegt sich von jetzt an die römische Kriegsgeschichte und mit ihr die römische Geschichte überhaupt« (blz. 375).

Er bestond eene innerlijke tegenstrijdigheid tusschen het stelsel van legervorming — de militia, die uit haren aard niet staande, maar vlottend is — en de taak, die voortaan aan dat leger was opgedragen.

»Die allgemeine Wehrpflicht lässt sich nicht auf einen dauernden Kriegszustand anwenden, wie ihn Rom jetzt durchzuhalten hatte und die Soldaten, die in Spanien und in Asien, in Afrika und an den Alpen zu fechten hatten, konnten nicht zugleich Bürger sein« (blz. 376).

Langzaam, maar zeker, ontwikkelde zich uit den voortdurenden oorlogstoestand een stand van beroepskrijgslieden; militia, die eene vrijwillige verbintenis aanging of wel gedwongen werd onder de wapens te blijven.

Bovendien werd na den tweeden Punischen oorlog het contingent der Bondgenooten aanzienlijk uitgebreid en werden Provincialen in

grooten getale in dienst genomen. Het eigenlijke Romeinsche leger was in den regel slechts 4 legioenen of 13—20.000 man sterk, maar, met alle bondgenootschappelijke contingenten, waren geregeld een 50.000 man onder de wapens.

Met dit leger — bestaande uit eene kleine kern van Romeinsche militie, omgeven door een wijden kring van bondgenootschappelijke beroepssoldaten — werden de Middellandsche Zeelanden onderworpen. Het bleek echter, niettegenstaande zijne reeds hoog ontwikkelde tactiek, niet opgewassen tegen de Cimbren en Teutonen. De hooge gestalte, de robuste lichaamskracht en de doodsverachtende dapperheid der zonen van het Noorden boezemden den zooveel kleineren Zuid-Europeanen eene zoodanige vrees in, dat hunne kunst daartegenover te kort schoot. De techniek moest zwichten voor het moreele element in den strijd.

Het is de roem van MARIUS, dat hij onder deze omstandigheden het evenwicht wist te herstellen, eenerzijds door het moreel zijner troepen op te heffen, anderzijds, en daartoe beperkt zich mijn taak, door volmaking van de technische organisatie.

Aan hem dankt de krijgskunde de cohortentactiek.

Reeds was door de liniëntactiek het onderscheid en de indeeling naar jaargangen weggefallen, die berustte op het beginsel, dat de jongeren in de voorste gelederen de spits moesten afbijten en dat de ouderen, de Principes en Triariërs, gespaard moesten worden. Immers, de tweede linie stond aan even groote gevaren bloot als de eerste. De invoering van het semi-beroepsleger voegde eene tweede reden daarbij: de oudere soldaten waren geen huisvaders, noch producenten meer. Krijgskundig, zoowel als sociaal, had die indeeling haar recht van bestaan verloren.

In de plaats van vier categorieën: Hastaten, Principes, Triariërs en lichtgewapenden kwam er ééne categorie: volwaardige soldaten, die allen zwaargewapend waren. Wel werden ook nog lichtgewapenden gebruikt, maar deze werden in afzonderlijke korpsen van boogschutters en slingerars vereenigd.

De verandering in de organisatie, die MARIUS aanbracht, komt in hoofdzaak hierop neer, dat de sterkte van den manipel op 200 man gebracht en dat drie manipels vereenigd werden tot een cohors van 600 man.

Het principieele in deze verandering is, dat de cohors, in tegenstelling met den vroegeren manipel, die slechts eene exercitie-eenheid was, tot tactische eenheid, tot de gevechtseenheid werd verheven.

Wat SCIPIO door de indeeling van de slagorde in liniën voor de diepte-opstelling had gedaan, deed MARIUS voor de breedte-opstelling en diepte-opstelling tevens. Het invoegen van een half-zelfstandig lid tusschen de onzelfstandige, vroegere manipels eenerzijds en de zelfstandige liniën anderzijds, schonk de Romeinsche slagorde die lenigheid, bewegelijkheid en manoeuvrevaardigheid, welke tot het bereiken van

verschillende gevechtsdoelen te gelijk vereischt worden, zonder daarom de samenwerking tot één einddoel in gevaar te brengen.

De cohortentactiek voldoet aan alle eischen van eene oordeelkundige verdeeling, zoowel als van concentratie van arbeid en is daardoor in staat het beginsel van »l'économie des forces« tot zijn volle recht te brengen in een strijd, waarin niet van vuurwapens gebruik gemaakt wordt.

Met de doorvoering van de cohortentactiek heeft de Romeinsche formeele krijgskunde haar culminatiepunt bereikt. Noch CAESAR, noch een der andere groote veldheeren na hem, hebben er principieele verandering in gebracht en zelfs tot den huidigen dag is de moderne cohors, het bataljon, de gevechtseenheid van het voetvolk gebleven.

»Die bisheringen Manipel bildeten noch keinen taktischen Körper; dazu sind sie zu klein. Sie haben noch keine wahre Selbständigkeit . . . Der alte Manipel ist nur 60 oder 120 oder höchstens 150 man stark; die neue Kohorte hat 600. Diese Abteilung, durch und durch exerzirt, kann nunmehr jede Bewegung ausführen und jede Form annehmen, die befohlen wird. Die Treffen werden nach Kohorten gebildet.

Der Feldherr kann anordnen, dasz das Herr sich in einen, zwei, drei oder vier Treffen aufstelle. Er kann das eine Treffen stärker, das andere schwächer machen. Er kann einen Haken bilden; die Kohorten mit dem Rücken gegen einander stellen, so dasz eine doppelte Front entsteht. Er kann jede Kohorte von dem Platz, wo sie steht, wegziehen und auf einen anderen stellen« (blzn. 379—80).

Zoals uit het voorgaande moge gebleken zijn, legt de Schrijver bijzonderen nadruk er op, dat de liniën- en cohortentactiek alleen zijn door te voeren in een beroepsleger met ijzeren discipline.

Het komt mij voor, dat de bekwame Schrijver hier deels te ver gaat, deels eenzijdig is.

Hij is eenzijdig, omdat hij voorbijziet, dat ook het getal, in verband met het oorlogsdoel, eene voorname rol heeft gespeeld.

Was ééne phalanx van één legioen reeds een hoogst onhandelbaar lichaam, zelfs in den verbeterden vorm van de manipelphalanx, hoe moest het dan wel gesteld zijn met eene phalanx van 4 tot 10 legioenen (50.000 man)? De onmogelijkheid, om eene dergelijke menschenmassa in compacten vorm in beweging te stellen en te dirigeren, moest zich vanzelf doen gevoelen en langs natuurlijken weg, immers noodgedrongen, tot steeds verder doorgevoerde verdeeling en geleding leiden; eene verdeeling, zoodanig, dat het grootst mogelijke aantal soldaten onder één commando vereenigd werd: de manipel van 200 man; eene geleding, zoodanig, dat het kleinst mogelijke aantal gevechtseenheden, dat nog in staat is, eene zelfstandige gevechtstaak te vervullen, in ééne hand vereenigd werd: de cohors van 600 man; eene samenvoeging ten slotte van een zoo groot aantal gevechtseenheden tot liniën, als vereischt werd voor de taak, die iedere linie in den slag te vervullen had.

Moest de uitbreiding van het leger noodzakelijk tot de liniën- en cohortentactiek leiden, omgekeerd opende de liniëntactiek de gelegenheid tot eene bijna onbeperkte uitbreiding van de legersterkte. Beperkt, alleen door de diepte-opstelling der liniën; eene diepte-opstelling, die gevonden kan worden en gevonden werd, eensdeels door grooteren afstand tusschen de beide liniën, anderdeels door het vormen van eene derde linie, al of niet gepaard met eene echelonsgewijze opstelling (CAESAR).

De toenemende sterkten der legers, noodzakelijke aanpassing aan de meer grootsche taak, die zij allengs te vervullen hadden, is dus in de ontwikkeling der formeele tactiek een factor, die niet voorbij gezien mag worden.

DELBRÜCK gaat echter ook te ver, waar hij meent, dat het beroepsleger eene noodzakelijke voorwaarde is voor het doorvoeren van de liniëntactiek.

De liniëntactiek stelt wel is waar hogere eischen aan de zelfstandigheid der bevelhebbers, maar geenszins aan de soldaten, en zelfs maar in beperkte mate aan de lagere aanvoerders. Immers, voor zoover de soldaten betreft, de vermindering van het aantal gelederen, die volgens den S. het moreel van de voorste gelederen moest benadeelen, is volstrekt geene noodzakelijk gevolg van de opstelling in twee of meer liniën; men had het zelfde aantal gelederen kunnen behouden en toch twee liniën kunnen formeeren door de phalanx in plaats van in de diepte, in de breedte in tweeën te breken. Bij eene zelfde sterkte zou het front dan tot de helft zijn teruggebracht, maar de sterkte kon vermeerderd worden en bovendien, het gaat hier niet om de sterkte of de frontbreedte, maar om de handhaving van het moreel der voorste gelederen. Trouwens het aantal gelederen van de phalanx was zeer afwisselend, varieerde van 6 tot 25. Intusschen moet, met DELBRÜCK, erkend worden, dat de veldheeren eene diepere of minder diepe gelederenopstelling kozen, naarmate hunne troepen meer of minder in den oorlog geoefend, en dus meer of minder met zelfvertrouwen bezielde waren. Maar dat heeft niets te maken met de onderscheiding tusschen militie- en beroepssoldaat; een militie-soldaat uit den 2^{en} Punischen oorlog b.v. zal in dat opzicht zeker niet achtergestaan hebben bij een beroepssoldaat van MARIUS, die voor de Germanen op de vlucht ging.

DELBRÜCK tast dus m. i. in tweeërlei opzicht mis: het verminderen van het aantal gelederen in de phalanx was geen gevolg van de liniëntactiek; en een militie-soldaat behoeft in moreel opzicht niet noodzakelijk achter te staan bij een beroepssoldaat; hoogstens zou men mogen zeggen, dat een beroepssoldaat met oorlogservaring *in den regel* meer waarde heeft *in het begin van den veldtocht* dan een militiesoldaat zonder oorlogservaring.

Materieel en moreel stelde de liniëntactiek aan den eenvoudigen soldaat geene hogere eischen dan te voren, maar zelfs, indien zij dat

deed, dan nog zou het militiestelsel daarvoor geen onoverkomelijk bezwaar opgeleverd hebben, omdat de gesloten gevechtsorde, en daarmee de persoonlijke invloed van de aanvoerders gehandhaafd bleef. Zoolang die aanvoerders geoeffende en ervaren krijgslieden waren en zich deden gelden, bestond er voor den soldaat, hetzij militie- of beroepssoldaat, geene aanleiding, om den moed te laten zakken. DELBRÜCK heeft van de drie componenten van het moreel van den soldaat: zelfvertrouwen, vertrouwen in zijne kameraden en vertrouwen in zijne aanvoerders, blijkbaar de laatste voorbijgezien, of althans, niet hoog genoeg aangeslagen.

Beroepssoldaten waren voor de liniëntactiek niet noodig; wèl echter beroepsofficieren, bijgestaan door beroepskader.

Tegen beter weten in, is DELBRÜCK onwillekeurig in eene generalisatie vervallen; tegen beter weten in, want zelf constateert hij, dat de legers van SCIPIO en van HANNIBAL beide in hoofdzaak militielegers waren; en kan op het leger van SCIPIO de kwalificatie staandmilitieleger toegepast worden, het zelfde kan men zeker niet zeggen van dat van HANNIBAL bij Nagarraga, dat volgens den S. (blz. 346) voor het grootste deel samengesteld was uit Karthaagsche burgers, die nooit te voren de wapens gedragen hadden en die tot redding in den nood tot den krijgsdienst geprest waren. Tusschen de eerste inlijving en den slag bij Nagarraga liggen slechts negen maanden, en het is met dit militieleger — maar grootendeels geëncadreerd met beroepsofficieren en kader —, dat HANNIBAL het staande leger van SCIPIO, dat reeds veertien jaar te velde en twee jaar in Afrika was, de zege wist te betwisten. De Karthaagsche militie-infanterie zou zeker gezegevierd hebben, ware zij niet door de zeer overmachtige Romeinsche en Numidische ruitery in den rug aangevallen, nadat de Karthaagsche ruitery op de vlucht gedreven was.

Niet de militie draagt hier de schuld van het échec van de liniëntactiek; integendeel zelfs. Had HANNIBAL, nadat zijn tweede linie den vleugelaanval van de Romeinsche tweede linie was te gemoet gegaan, nog over eene derde linie beschikt, dan had deze den aanval van de vijandelijke ruitery in den rug kunnen afweren of althans breken; m. a. w. had HANNIBAL de liniëntactiek nog verder doorgedreven, dan zou zijn kans op de overwinning toegenomen zijn.

Het leger van HANNIBAL kwam in samenstelling dus ongeveer overeen met de legers van NAPOLEON in 1813 en 1814 en met de moderne kader-militielegers.

Zoowel HANNIBAL als NAPOLEON, de grootste veldheer der oudheid en de grootste veldheer van den modernen tijd, hebben ons geleerd, dat in den oorlog, niet het soldatenmateriaal als zoodanig, maar de leiding, de bevelvoering en de aanvoering den doorslag geven, m. a. w. de soldaat praesteert, wat zijne aanvoerders willen en kunnen, ongeacht, of hij veel of weinig geoeffend is, mits een zeker minimum niet overschreden worde; zijn moreel gaat op in het moreel van zijne

aanvoerders. Maar op de qualiteit van die aanvoerders, van hoogen en lagen rang, daar komt het op aan.

Waar de moderne krijgskunde zooveel ingewikkelder is en van de officieren en het kader, naast doorzicht en zelfstandigheid, eene mate van samenwerking in den geest van den opperbevelhebber vergt, die hoogere eischen aan hen stelt, naarmate de verdeeling van arbeid op het gevechtveld sterker wordt doorgevoerd; waar de moderne oorlog niet den tijd zal laten, om tijdens den oorlog bevelhebbers te vormen, daar moge men zich nog wel eens goed bedenken en zich spiegelen aan bovengenoemde voorbeelden, voordat men in het stelsel »Volksleger« alle commando's in handen van militie-officieren legt. Hoe kan men volhouden, dat los personeel beter of even goed werk zal leveren als vast personeel! De ervaring leert anders.

Het stelsel van legervorming van de oude Republiek — algemeene militieplicht — kon alleen militie-officieren en kader leveren; de magistraat was tevens legeraanvoerder; de burgers waren de soldaten.

Eene kleine legersterkte in eene gesloten, compacte slagorde samengedrongen, zoodanig, dat het geheel door één persoon kon worden overzien en aangevoerd; de meest primitieve tactiek in vorm, beweging en vechtkunst gingen daarmede onafscheidelijk gepaard.

Naarmate echter het gevechtsdoel samengestelder, het oorlogsdoel grootscher werd, moest de formeele krijgskunde de middelen en de vormen leveren, die tot bereiking van dat doel het meest geeïgend waren.

Maar deze konden niet naar behoefte te voorschijn gebracht worden, zonder in de staatsinstellingen en de sociale verhoudingen zoodanig in te grijpen, dat zich daaruit een nieuw stelsel van legervorming kon ontwikkelen; het kader-militieleger, dat door de hoogere militaire ontwikkeling van zijn officiers- en kaderkorps vatbaar was voor de uitvinding en toepassing van tactische vormen, van hoogere orde: de cohorten- en liniëntactiek.

In verband met de ontwikkeling van de legervorming, werd de verhouding van den soldaat tot den officier en tot het staatsgezag gewijzigd.

Was de discipline reeds in het burger-militieleger streng, noodzakelijk streng ter wille van de gesloten slagorde, zij berustte toch altijd op een strikt moreelen grondslag: solidariteit van de soldaten onderling, vertrouwen in den bevelvoerenden, zelf-gekozen magistraat, een hoog ontwikkeld plichts- en rechtsbesef bij den magistraat, die, na zijn aftreden als zoodanig, d. i. na een jaar, door den soldaat-burger voor de Volksvergadering ter verantwoording kon worden geroepen. De soldaat bleef burger, de bevelhebber bleef magistraat; de wederzijdsche rechten en plichten bleven gebaseerd op het burgerrecht.

In het latere beroepsleger van MARIUS en zijne opvolgers zijn de verhoudingen geheel veranderd.

Alleen de hogere bevelhebbers zijn nog magistraten, meestal oudmagistraten; de lagere officieren en onderofficieren zijn beroepssoldaten; de soldaat is geen burger meer in den eigenlijken zin van het woord, maar soldaat en niets meer. Hij is volkomen afhankelijk van zijne chefs, juridisch, economisch, persoonlijk. De chef heeft het recht en de macht en het gezag; de soldaat heeft te gehoorzamen en zich te onderwerpen, op straffe van strenge, wreede, ja zelfs onmenselijke straffen. Dat bijna absolute gezag eenerzijds en die bijna absolute afhankelijkheid anderzijds riepen in het Romeinsche beroepsleger die hatelijke en dikwijls wreede vormen van dwangdiscipline in het leven, die noodzakelijk moeten ontstaan, zoodra de menschelijke hartstochten niet meer door ethische en rechtsbeginselen gebreedeld en bestuurd worden.

Was de centurio van het militieleger een burger onder zijne medeburgers, gewapend als dezen, de centurio van het beroepsleger was een drilmeester en droeg een stok.

In het militieleger waren de voorbeelden van vaderlandsliefde en zelfopoffering even treffend als talrijk; in het huurlingenleger treft niets zoo zeer, als de talrijkheid der deserteurs, muitelingen en... gedecimeerden.

Het kader-militieleger houdt het midden tusschen deze uitersten, mits de dienstplicht algemeen of althans persoonlijk is.

De combinatie van beroepsofficieren en kader met militie-soldaten waarborgt eenerzijds, dat aan alle militaire eischen kan worden voldaan en anderzijds, dat de gezagsverhoudingen op ethische en rechtsbeginselen gegrond zullen zijn.

Hoe ver men daarin kan en moet gaan, is niet voor alle tijden en alle volken uit te maken en doet in het kader van dit opstel niet ter zake; het is genoeg, dat het beginsel erkend worde.

Reeds de geschiedenis der Oudheid leert ons dat.

Het is geene geringe verdienste van HANS DELBRÜCK, dat hij dit op zoo scherpzinnige en heldere wijze opnieuw heeft aangetoond.

De Oude Geschiedenis, ook die der krijgskunde, blijft eeuwig nieuw.

Dat velen met DELBRÜCK's werk mogen kennis maken; het is zeer suggestief.

's Gravenhage, 1909.

W. HASSELBACH,
Kapitein der Infanterie.

Het gebruik van teekens gedurende het infanterie-gevecht,

DOOR

K. W. BOUWENSCH,

Kapitein 5^e Regiment Infanterie.

In het belang der gevechtsleiding is het noodzakelijk, dat de verschillende troepenafdeelingen gedurende het gevecht voortdurend verband met elkander, met de hoogere eenheden en met hunne onderafdeelingen houden. Het gevechtsdoel kan het best bereikt worden door samenwerking van allen in de zelfde richting. Men zou een in dit opzicht goed geoefend leger kunnen vergelijken met eene reusachtige machine, voorzien van duizenden raderen en radertjes, alle draaiende in de zelfde richting en voortbewogen door de zelfde as; doch waarbij elk rad met eenige speling kan rondloopen, de grootere raderen natuurlijk met meer speling dan de kleinere.

De moderne technische hulpmiddelen maken het mogelijk, het verband tusschen de grootere tactische en de strategische eenheden gemakkelijk te verkrijgen. Tusschen de kleinere tactische eenheden zal men met eenvoudige middelen moeten volstaan.

De bataljons- en compagniescommandanten kunnen hunne afdeelingen op verschillende wijze leiden en aanvoeren. In de eerste plaats door bevelen, welke door middel van ordonnansen worden overgebracht. Een ordonnans loopt echter groot gevaar buiten gevecht gesteld te worden. Op elk meerdere rust de plicht het gevechtsdoel in den kortst mogelijken tijd met een zoo klein mogelijk verlies aan dooden en gewonden te bereiken.

Het zenden van ordonnansen onder hevig vijandelijk vuur moet dus voorkomen worden, wanneer men het verband op andere wijze even goed kan verkrijgen.

In de tweede plaats kan men het verband verkrijgen door middel van een of meer, op 50 M. van elkander staande, verbindingsposten (in Duitschland: »Meldekette«), welke de bevelen en berichten overbrengen, door ze elkander toe te roepen. In den Russisch-Japanschen oorlog werd dit middel herhaaldelijk toegepast.

In de derde plaats kan men den troep leiden en aanvoeren door middel van teekens.

Verschillende buitenlandsche reglementen bevelen het gebruik van teekens gedurende het gevecht aan. Punt 175 van het Nederlandsche reglement op de exercitiën der Infanterie, I, geeft aan, dat de voortgezette oefening van de verpreide sectie in het terrein, zooveel mogelijk op teekens zullen plaats hebben, als o.a. aangegeven zijn in het

Voorschrift op den velddienst. Het reglement neemt dus aan, dat men ook meerdere teekens kan toepassen. Punt 363 van Inf. II spreekt ook van teekens, die de algemeene bevelhebber kan geven om het vuren tot de hoogst mogelijke snelheid op te voeren. Het reglement geeft niet aan, welke deze teekens zijn. Ons infanteriereglement dat in vele opzichten te veel voorschrijft, schrijft hier te weinig voor. In het gevecht zal het bijna regel zijn, dat vermenging van onderdeelen plaats heeft. Deze vermenging geeft dus tot wrijving aanleiding, wanneer de beide afdeelingen volgens een ander stelsel van teekens zijn opgeleid; sommige compagnieën zullen wellicht alleen bekend zijn met de teekens uit het Voorschrift op den velddienst. De teekens moeten dus in het reglement voorgeschreven zijn.

De bataljons-c^t. moet in open en eenigszins bedekt terrein in staat zijn, zijne afdeelingen grootendeels, de compagniescommandant geheel en al door middel van teekens te beheerschen. Hiertoe is noodig dat de groeps-c^t. gezichtsverband heeft met den sectie-c^t., de sectie- met den comp.-c^t., de comp.-c^t. met den bat.-c^t. Aangezien de aandacht van sectie- en comp.-c^t. dikwijls te veel naar voren wordt getrokken, verdient het aanbeveling enkele manschappen met het onderhouden van het gezichtsverband te belasten. In zeer bedekt terrein kan het verband beter worden onderhouden door middel van verbindingsposten of ordonnansen.

Het gebruik van vlaggen verdient bij de kleinere eenheden geen aanbeveling, aangezien zij het vijandelijk vuur tot zich trekken. Bovendien geeft het geven van teekens met vlaggen dikwijls tot verwarring aanleiding. Men zal dus moeten volstaan met het geven van teekens met de armen, het geweer, de sabel of het hoofddekseel.

Het gebruik van teekens heeft zoo vele voordeelen, dat men haast niet begrijpt, waarom het niet reeds algemeen is ingevoerd. Een eisch is echter, dat de teekens eenvoudig zijn en gemakkelijk te begrijpen. Zij moeten, als het ware, uit de practijk zijn afgeleid. Onder het vuur van den vijand moeten zij zooveel mogelijk in gedekte houding worden gegeven. De ontwikkeling van het bataljon en de compagnie heeft meestal reeds op afstanden plaats, waarop het voor den vijand onmogelijk is, iets van de commando's te hooren, mochten die gegeven worden. Wanneer het vuur geopend is, zou het zeker geen zin hebben in dit opzicht veel voordeel aan het gebruik van teekens toe te kennen, aangezien het knallen der vuurwapenen alles overstemt.

Het gebruik van teekens maakt het echter noodzakelijk, dat de soldaat, het kader en de officieren meer oogen in alle richtingen moeten openzetten en meer moeten opletten; dit is zeker een voordeel, daar in den modernen oorlog het gevaar van alle kanten dreigt, vooral, wanneer het gebruik van het tirailleurfluitje en van den signaalhoorn zooveel mogelijk wordt vermeden. Het attentiesein kan bij de compagnie en de sectie vervangen worden door een gesis met den mond.

Doordat iedereen moet opletten en over den toestand moet nadenken,

bevordert men de stilte in het gelid en in de tirailleurlinie. Uit de practijk blijkt, dat men in eene afdeeling, welke steeds met teekens geoefend wordt, geen geluid hoort en alle bewegingen krachtiger, sneller en met meer vuur geschieden. Ook de soldaat moet een denkend wezen zijn en dit wordt hij niet, wanneer hij weet, dat hij het wel hooren zal, wanneer hij iets moet verrichten. Ook het initiatief van officieren en onderofficieren wordt door deze methode in hooge mate aangekweekt. Het is aardig het verschil tusschen een troep te zien, welke alles steeds op teekens verricht en daarin doelmatig geoefend wordt, en een troep, welke vele en langdurige gesloten exercitiën verricht; in het eerste geval stralende blikken, heldere oogen, in het tweede geval versuften blikken en neergebogen hoofden.

De soldaat wordt in vreedestijd gewend op eenvoudige teekens te gehoorzamen; uit de houding van den persoon spreekt genoeg den wil, zich te doen gehoorzamen. Dit is zeker een der grootste voordeelen; hoort de soldaat nu in het gevecht onder het hevige vuur van den vijand een krachtig uitgesproken commando, aanmerking of aanmoediging, dan zal dat zeker de uitwerking niet op hem missen. Is echter de soldaat gewend steeds te hooren commandeeren, dan zal het zeer zeker in het gevecht kunnen gebeuren, dat hij niet meer naar den stem van zijn meerdere luistert.

Een laatste voordeel van het gebruik van teekens is, dat men spoediger bemerkt, dat een meerdere buiten gevecht is gesteld.

Uit mijne ervaring bleek mij, dat het mogelijk is, een eenigszins geoefenden troep, ter sterkte van ééne compagnie, in eenige uren het gebruik van eenvoudige teekens, meerendeels afgeleid uit het Voor-schrift op den velddienst, zoodanig te leeren, dat hij alles kan verrichten, wat voorgeschreven is voor het gevecht.

Teekens, welke in de practijk bleken, ondoelmatig te zijn, werden door andere vervangen.

De teekens nu zijn de volgende, waarbij zij aangeteekend, dat zij, zoo noodig, allen voorafgegaan worden door het attentiesein.

1°. *Eene afdeeling in eene bepaalde richting te verplaatsen, indien de troep op de plaats rust staat*: De afd.-c^t. geeft het attentiesein; op het teeken »voorwaarts«, »rechts omkeert«, enz. wordt het geweer aan den schouder genomen en aangemarcheerd; op het teeken »halt« wordt halt gehouden, het geweer bij den voet geplaatst en op de plaats gerust. Op deze wijze wordt steeds gehandeld, wanneer de troep uit den pas of in het gelid vrij marcheert. De soldaat mag en moet dus hierbij om zich heen kijken, in tegenstelling met het marcheeren in den pas, waarbij hij *stram* voor zich uit moet kijken en alles *moet* gecommandeerd worden.

2°. *Knielen*. De uitgestrekte hand omlaag tot nabij de knie brengen en zelf knielen.

3°. *Liggen*. De uitgestrekte hand omlaag tot bij den grond brengen en zelf liggen.

4°. *Verspreiden*. Het tegengestelde teeken van verzamelen. Op dit teeken wordt steeds in den looppas verspreid.

5°. *Op... pas verspreiden*. Eerst het aantal passen door middel van de vingers aangeven, daarna het teeken verspreiden geven.

6°. *Op... pas voorwaarts verspreiden*. Het aantal passen door middel van de vingers aangeven, daarna het teeken voorwaarts en ten slotte »verspreiden« geven.

7°. *Vuuropenen*. Met sabel of geweer de beweging van het vuren nabootsen en het vizier aangeven met behulp van de vingers. Op deze wijze kan gehandeld worden, wanneer het vuur geopend wordt op de vijandelijke tirailleurlinie. Moet het vuur geopend worden op gesloten afdeelingen, artillerie, cavalerie, enz., dan zal men gewoonlijk wel moeten overgaan tot het doen van commando's.

8°. *Vuur staken*. De hand verticaal omhoog steken.

9°. *Sprongsgewijze met groepen vooruit*. Viermaal het teeken voorwaarts geven in een weinig van elkander afwijkende richtingen. De groepen gaan onregelmatig en op initiatief van de groeps-c^l. vooruit. Deze kunnen alleen met juistheid het goede oogenblik bepalen, waarop zij met hunne groepen een sprong voorwaarts kunnen doen. De voorwaartsche beweging, waarbij de groepen elkander met korte, snelle sprongen voorbijsnellen, wordt eerst gestaakt op het teeken »halt« van den sectie-c^l. Als regel geeft de sectie-c^l. daarna het teeken »richting verbeteren« (zie onder punt 10°.), waarop richting en verband wordt gezocht in de richting van de voorsten, tenzij eene duidelijk zichtbare terreinafscheiding, als het ware vanzelf aangeeft, in welke lijn men ongeveer stelling moet nemen.

10°. *Richting verbeteren*. De armen zijwaarts uitstrekken. Op dit teeken wordt richting en verband gezocht, bij eene aanvallende beweging in de richting van de voorsten, bij eene terugtrekkende beweging in de richting van de achtersten. Dit teeken kan ook toegepast worden om te verspreiden in eene bepaalde richting of de tirailleurlinie in eene bepaalde lijn te laten opmarcheeren.

11°. *Sprongsgewijze met groeps gedeelten of manschappen vooruit*. Snel achter elkander acht à tien maal het teeken voorwaarts geven in een weinig van elkander afwijkende richtingen.

12°. *Munitie aanvragen*. Met de rechter- of linkerhand het hoofddeksel afnemen, naar den groeps- resp. sectie- of comp.-c^l. zien en de hand met het hoofddeksel achter zich uitstrekken.

13°. *Kruipende vooruitgaan*. Zelf een oogenblik kruipende vooruitgaan en het teeken »voorwaarts« geven.

14°. *Groepsgewijze rechtsomkeert*. Viermaal het teeken rechtsomkeert geven. De uitvoering geschiedt volgens de zelfde beginselen als onder punt 9°.

15°. *Bajonet op*. Met behulp van de sabel (het geweer) de beweging van het opzetten der bajonet markeeren.

16°. *Het vuur tot de grootste snelheid opvoeren*. Snel achter elkander eenige malen de beweging van het vuren aangeven.

17°. *Aansluiten.* De handen schuinsrechts en schuinslinks voorwaarts uitstrekken, de palmen der handen naar elkander toegekeerd; daarna de handen eenige keeren vlug naar elkander toebrengen.

18°. *Meer uit elkander gaan of tusschenruimte nemen.* Het tegengestelde teeken van aansluiten, de palmen der handen van elkander afgekeerd.

19°. *Met vieren verzamelen.* Met de vingers aangeven, dat de sectie zich met vieren opstelle; daarna het teeken »verzamelen« geven.

TEEKENS, WAARDOOR DE COMP.-C^t. ZIJN AFDEELING
KAN LEIDEN.

1°. *Het formeeren der flankcolonne met groote tusschenruimten* (uit de marschcolonne met vieren). Normaal aan de 2^e sectie het teeken »rechts« geven (het aantal tientallen passen aangeven met de vingers); aan de 3^e en 4^e sectie tweemaal het teeken »links« geven (het aantal tientallen passen aangeven met de vingers). Laat de comp.-c^t. de voorste sectie halt houden, dan geschiedt het formeeren der flankcolonne in den gewonen pas, anders altijd in den looppas. De richting is op de sectie, welke de voorste was.

2°. *Echelonformatie aannemen.* De comp.-c^t. geeft het zelfde teeken, als vastgesteld voor het verbeteren der richting, en geeft met zijn armen en de richting zijner schouders de lijn aan, waarin de hoofden van de sectiën moeten komen. Marcheert de compagnie, dan geschiedt het aannemen dezer formatie steeds in den looppas (de rechter-, resp. linkersectie blijft dus met den gewonen pas doormarcheeren); om de beweging met den gewonen pas uit te laten voeren, kan de comp.-c^t. zijne compagnie eerst halt laten houden.

3°. *Het formeeren der frontcolonne met sectiën in open tirailleurlinie* uit de flankcolonne.

Deze moderne gevechtsvorm is nog niet in het reglement voorgescreven. Hierbij volgen de sectiën, op vier pas verspreid, elkander op 100 à 300 pas. Deze formatie is noodzakelijk om de compagnie in open terrein op afstanden van 3500 M. tot die, waarop het geweervuur op den vijand wordt geopend, met de minste verliezen te verplaatsen.

De comp.-c^t. geeft hiertoe eerst het teeken halt, waarop alle sectiën gaan liggen. Hij geeft daarna achtereenvolgens het teeken »op vier pas voorwaarts verspreiden« en »voorwaarts« aan alle sectiën, daarbij zoo noodig in schuinsrechtsche of schuinslinksche strekking wijzende, om aan te geven, dat de sectiën elkander volgen.

De voorste sectie marcheert door in de aangegeven richting, de anderen volgen tot het teeken »halt« van den comp.-c^t.

4°. *Het sprongsgewijze vooruitgaan van de frontcolonne met sectiën in tirailleurlinie* (op afstanden beneden de 2500 M.). De comp.-c^t. geeft hiertoe tweemaal het teeken »voorwaarts«. De sectiën gaan nu,

met onregelmatige sprongen, op initiatief van hun sectie-cⁿ. vooruit, tot de comp.-c^t. het teeken »halt« geeft.

5°. *Het formeeren der dichte tirailleurlinie uit de onder 3° genoemde frontcolonne.* Deze beweging is niet zoo moeilijk, als oppervlakkig zou lijken. In den Russisch-Japanschen oorlog is gebleken, dat het onder toenemend vijandelijk vuur zeer lastig is, de open tirailleurlinie te behouden; instinctief schijnt men onder den indruk van het gevaar aan te sluiten.

De comp.-c^t. laat daartoe de frontcolonne halt houden, daarna de voorste sectie voorwaarts gaan, aansluiten en halt houden. Ten slotte geeft hij aan de cⁿ. der 2° en 3° sectie het teeken »de tirailleurlinie rechts (resp. links) verlengen«. De achterste sectie volgt dan als ondersteuningstroep.

De dichte tirailleurlinie wordt, als regel, gevormd bij den beslissenden aanval, alvorens het vuur te openen. Zoo mogelijk wordt het vuur door alle drie sectiën gelijktijdig geopend op het teeken van den comp.-c^t.

6°. *Het formeeren der open tirailleurlinie,* (o.a. bij vasthoudende groep). De voorste sectie terrein doen winnen. Aan de 2° sectie het teeken »rechts (resp. links) verlengen« geven.

7°. *Rechts en links verlengen van de tirailleurlinie.* De rechterhand hiertoe achterwaarts strekken, deze hand met kracht voorwaarts slingeren, alsof men een bal over den grond wil werpen, de rechterhand geheel strekken en *rechts* (resp. *links*) voorwaarts wijzen.

8°. *Tirailleurlinie versterken.* Als boven, doch met de rechterhand voorwaarts wijzen.

9°. *Sprongsgewijze vooruit met sectiën.* De comp.-c^t. geeft tweemaal het teeken »voorwaarts«. De sectiën gaan op initiatief van de sectie-cⁿ., op de wijze zooals deze dit mogelijk achten, vooruit. De sprongen kunnen dan geschieden met de geheele sectie, met groepen, enz. Het is van groot belang, dat de sprongen verrassend plaats hebben. Den vijand moet geen tijd worden gelaten, een eenigszins gericht vuur op de vooruitspringende manschappen af te geven. Het tirailleurluitje mag dus niet gebruikt worden, om het vuur te doen staken (is trouwens in Duitschland voor dit doel reeds afgeschafft).

De voorwaartsche beweging wordt pas gestaakt op het teeken »halt« van den comp.-c^t., als regel gevolgd door het teeken »richting verbeteren«. Om de tirailleurlinie weer voorwaarts te doen gaan, wordt het teeken »sprongsgewijze vooruit met sectiën« herhaald.

Op deze wijze kan de comp.-c^t. de beweging der tirailleurlinie regelen.

Ook de bataljons-c^t. kan zijn bataljon met behulp van overeenkomstige teekens leiden, wanneer hij de comp.-cⁿ. voldoende vrijheid laat in het kiezen der formatiën, die zij wenschelijk achten. Door de oefening in vredestand kan hij de eenheid en de samenwerking in zijn bataljon bevorderen en het initiatief aankweeken. Te recht zegt punt

Welke steun kan voor het Nederlandsche veldleger, onder de voor dat leger meest waarschijnlijke gevechtsumstandigheden, van de indeeling van veldhouwitsers verwacht worden?

DOOR

J. H. WESTERVELD,

1ste. Luitenant 4. R. V. A.

De aard onzer ligging in Europa, de zeer verschillende terreinsgesteldheden in de onderscheidene deelen van ons land, de geringe oppervlakte daarvan, de groote lengte der kustlijn en eindelijk het bestaan van permanent versterkte liniën en stellingen zijn even zoo-vele factoren, die de in oorlogstijd door ons leger te vervullen taak tot een zeer uitgebreide en buitengewoon veel omvattende maken.

Wanneer wij toch eens nagaan, met welke verschillende opdrachten en in welke verschillende terreinen gedeelten van het Nederlandsche veldleger zullen kunnen opereeren, dan komen wij tot eene verscheidenheid van omstandigheden, zooals wellicht voor geen enkel ander land gelden.

In al die verschillende gevallen zal de aard van den strijd, als gevolg van de evolutie in de tactische begrippen, zich in de eerste plaats aanpassen aan de terreinsgesteldheid, terwijl verder nevenfactoren, als de sterkte der wederzijdsche strijdkrachten, het doel van den strijd, karaktereigenschappen van den aanvoerder e. a., mede gewicht in de schaal zullen leggen.

Waar het nu voor andere legers, bij de beoordeeling van het nut, dat van de invoering van een nieuw wapen te verwachten is, misschien voldoende is zich eene voorstelling te maken van de behoeften van legerafdeelingen, optredende in een normaal gevecht, volgens de thans heerschende tactische begrippen gevoerd, is dit voor ons leger zeker niet het geval. Juist door het groote verschil, dat *kan* bestaan tusschen de omstandigheden, waaronder het gevecht wordt aangegaan, loopen de behoeften van ons veldleger in elk bijzonder geval sterk uiteen, zoodat meestal niet met een eenvoudig ja of neen kan geantwoord worden op de vraag, of het Nederlandsche veldleger behoefte heeft aan den steun van b.v. nieuw geconstrueerde geschutsoorten.

Is die geschutsoort bovendien de veldhouwitsers, een wapen tegen welks invoering ook in de andere legers van Europa een langen en hevigen strijd is en wordt gevoerd, zoodat zelfs de noodzakelijkheid van zijn steun in een normaal gevecht aan twijfel onderhevig is, dan

is het voor ons Nederlanders dubbel moeilijk eene juiste beslissing te nemen.

Wat toch is het geval?

Na de invoering van het getrokken geschut kreeg de veldartillerie de beschikking over een wapen, dat verre verheven was boven het tot dat oogenblik bestaande. Die groote vooruitgang was oorzaak, dat men er geen bezwaar in zag, voortaan te breken met het vroeger gehuldigde beginsel, om verschillende geschutsoorten voor verschillende doeleinden mede te voeren.

Zoo zien wij in den oorlog van 1870—71 aan Duitsche zijde ééne soort veldvuurmond, het toenmaals nieuwe veldkanon.

De in dien oorlog opgedane ervaringen waren van dien aard, dat men het oogenblik prees, waarop het eenheidsgeschut was ingevoerd. De invoering daarvan bleek toch den weg te hebben geopend, waarlangs het vraagstuk der munitie-aanvulling, het levenselement voor de veldartillerie oplosbaar bleek.

De Russisch-Turksche oorlog en voornamelijk de gevechten nabij Plewna kwamen echter weldra de illusie der veldartillerie verstoren. Tegen de etagesgewijze aangelegde, diepe loopgraven der Turken bleken de Russische veldkanonnen onmachtig. Eene goede voorbereiding van den aanval der infanterie kon niet verkregen worden en overal verhieven zich noodkreten, voornamelijk van de zijde der infanterie, om nieuw geschut, dat ook de in loopgraven gedekte vijanden kon treffen.

Van dat oogenblik is de groote strijd begonnen, waarin éenerzijds de infanterie worpvuur vroeg, anderzijds de artillerie met alle kracht vasthield aan het eenheidsgeschut, waarmede zij zoo vertrouwd was geraakt en dat haar zoo vele voordeelen opleverde.

Tot in het begin dezer eeuw behield de artillerie het terrein, tot de in den R.-J. oorlog opgedane ervaring met krombaangeschut de legerbesturen in de meeste landen deed besluiten, aan den wensch der infanterie gevolg te geven en de veldartillerie, naast hare lange kanonnen, met veldhouwitsers te bewapenen.

Nieuwere vindingen op technisch gebied waren aan deze besluiten zeker niet vreemd. Het was toch inmiddels gelukt, een zeer lichten veldhouwitsers te vervaardigen, die eensdeels alle voordeelen van het krombaanvuur kon verschaffen, anderdeels in staat bleek desnoods als vlakbaanvuurmond te worden gebruikt.

Zoo zien wij thans de meeste Europeesche veldlegers bewapend met veldhouwitsers van een kaliber van ± 10 cM., die een maximum dracht hebben van 6500 M., waarvan de projectielen gemiddeld onder een hoek van 35° invallen en in de BGS. een projectiel bezitten tot het doorslaan van horizontale dekkingen en met groote mijnwerking.

In de BGT. bezitten zij bovendien een projectiel, dat de scherven gedeeltelijk zelfs achterwaarts van het springpunt slingert, zoodat ook uitwerking te verwachten is tegen troepen achter verticale dekkingen. Eindelijk is meestal eene GKT. beschikbaar voor die gevallen, waarin de veldhouwitsers als vlakbaangeschut naast de veldkanonnen zullen optreden.

Uit de boven opgesomde karakteristieke eigenschappen van het vuur der houwitser, volgt reeds voldoende, welke voordeelen die vuurmonden te velde *kunnen* opleveren. Daar tegenover staat evenwel het nadeel, dat het gebruik der veldhouwitsers als veldvuurmond lang niet zonder bedenkingen is.

In de allereerste plaats werd met de invoering der veldhouwitsers het belangrijke beginsel, de veldartillerie met een eenheidsgeschut te bewapenen, prijsgegeven, en zijn de bezwaren verbonden aan de munitie-aanvulling, bezwaren, die sedert de invoering van snelvuurgeschut sterk op den voorgrond zijn getreden, aanzienlijk vermeerderd.

Niet alleen toch, deed het bestaan van twee verschillende kalibers in dit opzicht zijn invloed gelden, doch bovendien heeft de nieuwe vuurmond behoefte aan ladingen van verschillend gewicht.

Verder is de veldhouwitsers, zoowel op- als afgelegd, zwaarder dan het veldkanon, waardoor de manoeuvreervaardigheid der veldartillerie vermindert, terwijl eindelijk het aantal vuurmonden, per legereenheid mede te voeren, niet boven een zeker maximum kan worden opgevoerd, zoodat het aanwezige aantal houwitser in mindering moet komen van het aantal mede te voeren veldkanonnen.

Hoe verschillend de waarde der vóór- of der nadeelen getaxeerd wordt, spreekt zeker het sterkst uit het feit, dat de beide groote antagonist, Frankrijk en Duitschland tegenover de houwitser een geheel verschillend standpunt hebben ingenomen. Duitschland voert per legerkorps mede: 1 afdeeling van 3 batterijen à 6 stukken veldhouwitsers, Frankrijk kent de veldhouwitsers, na de jongste reorganisatie, niet meer.

Bij ons te lande hebben de sedert 1904 begonnen proefnemingen, geleid tot de oprichting van ééne houwitserbatterij van 4 stukken, die volgens het voor-ontwerp-reglement der houwitsers-artillerie bij mobilisatie zoowel bij het veldleger, als bij de bezettingstroepen kan worden ingedeeld.

Alvorens ertoe over te gaan het recht van bestaan der Nederlandsche veldhouwitserbatterijen nader te beschouwen, wil ik eerst trachten aan te toonen, wat m. i. in den tegenwoordigen oorlog van veldhouwitsers in het algemeen is te verwachten, ook in vergelijking met de veldkanonnen. Ik heb mij daarbij op het standpunt gesteld, dat, waar het doel der beschouwingen was, conclusiën te trekken omtrent het nut van veldhouwitsers voor het Nederlandsche veldleger, de bewegingsoorlog als basis van mijn betoog moest worden genomen.

De kleine sterkte van ons veldleger en de geringe diepte van ons land sluiten, voor den strijd buiten de vesting Holland, de mogelijkheid van een positie-oorlog uit. Eenmaal binnen de vesting Holland teruggetrokken houdt het veldleger, als zoodanig, feitelijk op te bestaan.

Volgens p^t. 322, R. B. A., is de taak der artillerie, dus ook die der veldhouwitsers, in het gevecht:

»Door haar vuur de uitvoering van het gevechtsplan te bevorderen.

»Aangezien de infanterie bij deze uitvoering in den regel de belangrijkste rol vervult, bestaat de werkzaamheid der artillerie hoofdzakelijk in het ondersteunen van de gevechtshandelingen van dit wapen en wel:

»1°. door rechtstreeksche versterking van het vuur der infanterie.

»2°. door bescherming der infanterie tegen storende invloeden van 's vijands zijde in de eerste plaats tegen 's vijands artillerievuur«.

Bij de vervulling der ad 1°. genoemde taak zal het voornaamste doel der artillerie zijn de vijandelijke infanterie.

Naar mate van de phase van het gevecht zal die infanterie soms, bij uitzondering en verrassing, in gesloten afdeelingen op groote afstanden zijn te treffen, meestal echter, zoodra zij binnen het bereik onzer kanonnen komt, zich oplossen in achter elkander geëchelonneerd volgende, ijle en breede linieën, om te trachten, onder zooveel mogelijke benutting van de door het terrein geboden dekking, te naderen tot die afstanden, waarop zij uitwerking van haar eigen vuurwapenen kan verwachten; tot de middelbare afstanden dus. Eénmaal daar gekomen, zal zij pogen met kleine afdeelingen sprongsgewijze te naderen tot den werkzamen gewerschotsafstand van 500 M., eene nadering, die uiterst langzaam, buitengewoon verrassend en onregelmatig zal dienen te geschieden, onder gebruikmaking van iedere dekking, door het terrein geboden, zoo noodig en waar mogelijk de hulp der pioniergereedschappen benuttende, om toch maar vooral de kans door het vijandelijk artillerie- en infanterievuur te worden getroffen, tot een minimum te reduceeren.

Zijn de wederzijdsche infanterie-massa's elkander tot den werkzamen gewerschotsafstand genaderd, dan volgt de laatste beslissende kamp, waarin aan beide zijden met de grootste hardnekkigheid om het vuuroverwicht zal worden gestreden, om zich de gelegenheid te openen den tegenstander zoo te schokken, dat: of deze laatste honderdtallen meters kunnen worden doorlopen, of een teruggaan van den aanvaller volgt.

Zooals terloops reeds werd opgemerkt, zal de vijandelijk infanterie zich bij deze nadering misschien hier en daar beneden de middelbare afstanden ingraven, in grootere verbanden zelfs uitgebreide gronddekkingen met scherfvrije onderkomens opwerpen, terwijl achterwaarts volgende reserve-afdeelingen zich in bewoonde oorden, achter bosschen, dijken of andere terreinvoorwerpen gedekt zullen opstellen.

De vijandelijke infanterie zal dus zeer uiteenlopende doelen aanbieden, die nu eens alleen door vlakbaangeschut, dan weer uitsluitend door krombaangeschut zijn te treffen.

Bij het voorwaarts gaan der aanvallende infanterie-afdeelingen tot de middelbare afstanden zullen, in verband met den aard van het

doel, eene bestreken kogelbaan en eene GKT. met groote dieptewerking de meeste kans op uitwerking hebben en moet aan het veldkanon dus de voorkeur worden gegeven.

Tegen infanterie, achter verticale en horizontale dekkingen, zal van het GKT.-schot uit het veldkanon weinig uitwerking verwacht kunnen worden. Met de BG. der veldkanonnen zal men in dit geval kunnen trachten de dekkende grondmassa op te ruimen, om daarna in staat te zijn het ongedekte doel met GKT. te bestrijden. Ik moet hier dadelijk bijvoegen, dat eene zoodanige handelwijze, zeer groote hoeveelheden munitie zal kosten, waarschijnlijk meer dan onze, in dit opzicht karig bedeelde batterijen, kunnen missen.

De veldhouwitsers kunnen met de BGT. de gedekte infanterie bereiken, wanneer deze achter verticale dekkingen is opgesteld, en met BGS. horizontale dekkingen doorslaan.

Tegen de reserve-afdeelingen, gedekt in of achter terreinvoorwerpen, is het veldkanon veelal machteloos, de veldhouwitsers *kan* met BGT. hiertegen uitwerking verkrijgen en daardoor zoowel materiele verliezen toebrengen, als moreel schokken.

Deze beschouwingen hebben tot grondslag de theoretische eigenschappen van het boogschot; voor de beoordeeling der practische waarde van het vuur uit krombaangeschut, moet nagegaan worden, in hoeverre de oorlogservaringen de toepasselijkheid der theoretische eigenschappen in het licht hebben gesteld en welke omstandigheden daarop in het algemeen van invloed zijn.

Wat de oorlogservaringen met eenigszins modern krombaangeschut betreft, is de eenige bron, waaruit kan worden geput, de R.-J. oorlog en ik heb gemeend in dit opzicht niet beter te kunnen doen, dan zooveel mogelijk letterlijk vertaald, weer te geven het oordeel van één der meest »hervorragende« Duitsche artilleristen: n.l. Genl. RICHTER.

In het 3°. Beiheft zum Militär Wochenblatt, 1909, zegt hij dan: »Over de noodzakelijkheid van krombaangeschut voor den veld-oorlog heeft de strijd in het Verre Oosten geen vaststaande beslissing gegeven. Schakelt men de verouderde mortieren uit, dan zijn toch altijd nog zooveel houwitsers gebruikt geworden, dat een zeker materieel resultaat, indien het voorhanden was geweest, moest zijn aan te wijzen.

»Het heeft niet ontbroken aan hen, die aan het vuur der houwitsers groote beteekenis toekenden, zoals de medewerkers aan v. LÖBBELS »Jaarberichten en het Oostenr. Mil. Tijdschr. v. STREFFLEUR, »Majoor LÖFFLER, Kapitein EBERHARD e. a. Doch vastgestelde feiten konden zij niet aanvoeren en zelfs kapitein BLEIJHOEFFER is niet in staat in het hoofdstuk van zijn boek: »Die schwere Artillerie des Feldheeres«, waarin hij het bewijs voor de behoefte aan dit wapen in den veldoorlog uit het voorgevallene in de laatste oorlogen bewijzen wil, zich, wat den R.-J. oorlog betreft, te verheffen »boven vermoedens en waarschijnlijkheden. In de Kriegsgeschichtlichen

»Einzelschriften Nos. 43/44 wordt wel is waar de medewerking van »houwitsers en mortieren in den slag bij Liao-yang aan Japansche »zijde vermeld, welke, tot eene grondige voorbereiding door artillerie »voor de herhaling van den afgeslagen stormaanval tegen de van »loopgraven voorziene stelling op de hoogte noordelijk van Liao-yang, »in werking waren gesteld; van de uitwerking van het vuur wordt »echter slechts gezegd, dat gedeelten van den vijand uit de meest »naar het Z. O. voorgeschovene loopgraven teruggingen naar die, »welke achterwaarts en hooger waren gelegen.

»Dit gebeurde echter hoofdzakelijk ten gevolge van den geweldigen »moreelen indruk, die de projectielen van de *zware artillerie* bij den »verdediger te weeg brachten, want de werkelijke aan de versterkin- »gen toegebrachte schade was, naar het oordeel van ooggetuigen, in »den rotsachtigen bodem niet beduidend. De onderkomens in de »achterwaarts loopende hellingen werden meestal niet getroffen«.

»Ook in de korte beschrijving van den slag bij Moekden in het »Beiheft zum Militär Wochenblatt wordt van het aandeel der zware »artillerie slechts gezegd, dat de 5^e resp. 8ste divisie tegenover Yetaisa »en Satosa, resp. Kangyatun en Yansytun, slechts weinig vorderingen »gemaakt hebben, ofschoon zij ook zware artillerie in werking stelden »en dat de 6^e divisie onder medewerking van *zware artillerie* het »noordelijk deel van Huntschenpu genomen heeft; of en hoe zij zich »heeft laten gelden kan uit de gegevens niet worden afgeleid.

»Van het eerste optreden der twintig 12 cM. houwitsers aan de »Yalu kan in de Kriegsgeschichtlichen Einzelschriften slechts gezegd »worden, dat hunne werking, in verbinding met die van het veldge- »schut, buitengewoon *scheen*. De met talrijke dunne boomen beplante »hoogten bij de Russische stelling waren in eenige minuten als kaal »geschoren; in verhouding tot de gebruikte munitie (er zouden meerdere »duizendtallen projectielen verschoten zijn) was het resultaat *niet zeer »beduidend*, desalniettemin moet het vuur eene buitengewone moreele »werking hebben gehad.

»Bijzonder belangrijk is het oordeel van hooge officieren van »beide legers. Zoo spreekt voor den slag bij Moekden. Genl. OKU in »een bevel over verbruikte zware kanonnen; moet men met hen aan- »vallen, dan moet niet over het hoofd worden gezien, dat hun vuur »naar verhouding niet werkzaam genoeg kan zijn. In dergelijken zin »uit zich Overste MASUMATO. Hij schrijft de geringe werking van de »zware artillerie toe aan de omstandigheid, dat die kanonnen reeds »door langdurig gebruik verbruikt zijn en aan trefkans ingeboet hebben. »Zijne toevoeging: »Maar de zware kanonnen wekten bij den vijand »onzekerheid op en hunne moreele werking is beduidend« kan slechts »berusten op vermoedens of op »hooren zeggen«.

Na verdere ongeveer gelijkkluidende uitspraken van ooggetuigen te hebben aangehaald komt Genl. RICHTER tot de gevolgtrek- king:

»In bijna al deze uitingen wordt de moreele beteekenis der BG. toegegeven.

»Wie echter op het standpunt staat, dat in den oorlog iedere moreele indruk een kind is van het materieele gevolg, zal deze overtuiging, ook op grond van vorenstaande beweringen, niet opgeven en er zich veelmeer op beroepen, dat de bezetting van loopgraven het ook onder een hagel van zware projectielen heeft uitgehouden. Dit wordt o.a. door een Russisch officier uit den slag aan de Yalu verteld: »Officieren en manschappen zaten in de loopgraven met den rug tegen de borstwering en wachtten op het einde van het helsche vuur, dat uit houwitsers met 3—400 schoten daartegen gericht was«.

»In aansluiting met verschillende uittreksels uit de »Russische Invalide« maakt Genl. ROHNE de opmerking, dat daarin nergens van de uitwerking van krombaanvuur wordt gesproken, doch slechts van de groote werking der projectielen tegen doode doelen. Wie het daarin opgesloten vermoeden, dat het vuur van houwitsers en mortieren in het geheel niet tegen doelen dicht achter dekkingen gericht was, tot het zijne maakt, moet, bij een geheel onbevooroordeeld stelling nemen tegenover de vraag betreffende de waarde van krombaanvuur en de noodzakelijkheid van zware artillerie bij het veldleger voor den veldoorlog, op grond der ervaringen, op de slagvelden van Mandschoerije opgedaan, tot een *non liquet* komen.

»Waar toch materieele en moreele werking samengaan kan zich de gevechtswaarde van het betreffende geschut hoog doen betalen. Toe te geven zal zijn, dat door massa krombaanvuur de bezetting van een terreingedeelte van geringe afmetingen zoo geschokt kan worden, dat zij dit verlaat, zelfs wanneer zij *nog* zoo goed gedekt was. Echter blijft altijd nog te overwegen, of voor den veldoorlog een zoodanig gevolg in verhouding staat tot het gebruikte projectielgewicht en de groote nadeelen, welke voortvloeien uit het groote aantal mede te voeren caissons en de belangrijke verlenging der marschcolonnes.

»Dat van GS.-vuur der houwitsers meer uitwerking te verwachten is tegen schildbatterijen, troepen in hoogopgaand hout, tegen weerstandbiedende doelen, enz. en in tijdstelling tegen troepen dicht achter dekkingen en onder horizontale dekkingen, dan van de G. der kanonnen en daardoor de waarde der houwitsers gestegen is, berust niet op ervaringen uit den R.-J. oorlog«.

(Wordt vervolgd.)

Teekens, te bezigen in het gevecht der Infanterie.

In punt 175 R. I. I. wordt aangegeven, dat het voortgezet oefenen der verspreide sectie zooveel mogelijk op teekens zal geschieden, als o. a. aangegeven in § 27, V. V.

De grondgedachte van deze bepaling zal vermoedelijk wel deze zijn, dat in het moderne gevecht, door de hevigheid van het van beide zijden afgegeven infanterie- en artillerievuur, commando's en aanwijzingen in vele gevallen niet meer verstaanbaar zijn. Is deze grondgedachte juist voor de korte afstanden, waarop sectie- en groepscommandanten van hunne onderhebbenden verwijderd zijn, hetgeen ieder, die zich indenkt in een modernen gevechtstoestand gaarne zal willen toegeven, hoeveel te meer moet dit bezwaar zich dan voelbaar maken bij het geven van bevelen door compagniesⁿ. aan sectiesⁿ. en door den bataljonsc^t. aan de compagniesⁿ., voor afdeelingen, die bij een ernstig gevecht, zich in de voorste gevechtlinie bevinden.

Bevelen te geven met de stem is dan, als regel, geheel ondoenlijk; vandaar dat punt 348 R. I. II voorschrijft, dat bij den aanvang van het gevecht de B.C^t. en de C.Cⁿ. zich door bepaalde personen als ordonnansen zullen doen volgen.

Het komt mij evenwel voor, dat in zeer vele gevallen het evenmin doenlijk zal zijn van dit middel gebruik te maken; afgescheiden nog van de omstandigheid, dat onder den invloed van de hevige gemoedsbeweging, die in een ernstig gevecht de meeste menschen bevangt, het juist overbrengen en overnemen van mondelinge bevelen dikwijls veel te wenschen zal overlaten, hetgeen tot noodlottige gevolgen aanleiding kan geven, wil het mij toeschijnen, dat het geven van eene opdracht aan een persoon, om over een, door hevig vuur bestreken terreingedeelte, op middelbare of korte afstanden afgegeven, een bericht te gaan overbrengen, aan dien persoon eischen stelt van persoonlijke moed en zelfverloochening, die volgens de krijgservaring niet aan het meerendeel van het beschikbare personeel kunnen gesteld worden.

In de annalen der krijgsgeschiedenis, zoowel van ons Oost-Indisch leger, als in die van de legers van Frankrijk en Duitschland, kan men op onderscheidene plaatsen de namen vinden van personen, die zich onderscheiden hebben en eene hooge militaire belooning verwierven, door het overbrengen van orders onder hevig vijandelijk vuur; gold dit nu op de gevechtsvelden tegen een inlandschen vijand en op die van 1870/71 reeds als een bewijs van groote persoonlijke dapperheid, hoeveel te meer moet dit dan het geval zijn op het moderne slagveld.

Is deze wijze van overbrengen van bevelen op eenigszins open terrein dus veelal ondoenlijk, in de gevallen, waarin het terrein zoude veroorloven haar toe te passen, zoude zij veel tijd vereischen, een tijd, waarvan de minuten dikwijls met meerdere menschenlevens betaald moeten worden; bovendien is zij zeer onzeker; één vijandelijk projectiel, den ordonnans treffende, kan het bevel doen verloren gaan, zonder dat dit soms den lastgever dadelijk bekend is.

Bovengenoemde bezwaren, aan het gebruik van ordonnansen op het gevechtveld verbonden, doen zich bij vredesoefeningen slechts in geringe mate gevoelen; hieraan is het m. i. toe te schrijven, dat slechts bij enkele regimenten infanterie van het Nederlandsche leger getracht is, door het invoeren van een vast stelsel van teekens of seinen, het gebruik van ordonnansen en mondelinge bevelen in de voorste gevechtsliniën geheel overbodig te maken of althans tot zeer bijzondere gevallen te beperken.

Bij eenige regimenten infanterie wordt, ook bij gevechtsoefeningen, gebruik gemaakt van het seinstelsel-VREEDÉ, in den regel volgens de methode door den Luit.-Kolonel van den Gen. Staf WEBER uitgedacht, en waarbij, door het bezigen van verkortingen, na eenige oefening eene vrij groote seinsnelheid wordt bereikt. Toch heeft dit stelsel m. i. het bezwaar, dat het bericht of bevel uit eene of meer groepen van letters moet worden samengesteld, die letter voor letter moeten overgeseind worden; dit nu, komt mij voor een correspondentie-middel tusschen S.C^t. en C.C^t. en omgekeerd, in de voorste gevechtslinie, dus soms onder hevig vuur, zeer ongewenscht voor.

Als correspondentie-middel in gevallen, waarin seingever en seinontvanger, niet aan hevig vuur blootgesteld zijn, er dus voldoende tijd en geestelijke geschiktheid voorhanden is voor rustig seinen en ontvangen, heeft bedoelde methode m. i. groote waarde, vooral, omdat het in de practijk herhaaldelijk en ook aan ondergeteekende mogelijk is gebleken, om in betrekkelijk korten tijd aan het *beroepskader* eener compagnie eene grondige kennis dezer seinmethode bij te brengen.

Daar echter de tijdsomstandigheden medebrengen, dat de rol, die het militie- en reservekader in onze legerorganisatie vervult, beduidend in aanzien gestegen is en nog zal stijgen, vermoed ik, dat het bezwaar, om ook aan dit personeel den eisch van grondige kennis dezer seinmethode te kunnen stellen, de oorzaak is geweest, die van de algemeene invoering dezer methode heeft doen afzien.

Was deze seinmethode algemeen ingevoerd geworden, dan zou het gewenscht schijnen een stelsel van hoogst eenvoudige — liefst enkelvoudige — teekens voor het gebruik *in het gevecht* bestemd, aan deze methode te doen aansluiten; dit niet het geval zijnde, is men meer vrij in de keuze van teekens.

Alvorens over te gaan tot de behandeling van het stelsel van teekens, dat bij de gevechtsoefeningen der cadetten der infanterie aan de K. M. A. gebezigd wordt, daarbij goede diensten bewijst en ten deele

berust op het stelsel, in gebruik bij het 6^e Reg^t. Infanterie, komt het mij niet ongewenscht voor eenige voorwaarden te bespreken, waaraan een dergelijk stelsel m. i. moet voldoen:

1. Het stelsel moet eenvoudig zijn, gemakkelijk te leeren en uit elkander te houden, waarvoor het gewenscht is bij de teekens eene zekere logische volgorde in acht te nemen en geene teekens te kiezen, die licht met andere verward zouden kunnen worden. Om deze reden is m. i. ook een stelsel, waarbij het onderscheid tusschen eenige teekens berust op het aantal malen zwaaien van hand, of vlag, voor gebruik op het *werkelijke* gevechtsveld ongeschikt.

2. Het moet zooveel mogelijk in alle terreinen toegepast kunnen worden, dus zoowel op open terrein, als op terrein, dat vrij veel dekking aanbiedt. Om in open terrein gebruikt te kunnen worden, moeten de teekens *liggend* of althans slechts weinig opgericht gegeven kunnen worden; terrein, dat dekking aanbiedt, golvingen, korenvelden, laag hout, vereischt teekens op ongeveer schouderhoogte van den staanden man gegeven.

3. De teekens moeten voor de betrokken personen met het bloote oog duidelijk zichtbaar zijn, zonder van de zijde des vijands te veel de aandacht te trekken; de afmetingen der vlaggen en der vlaggestokken moeten daarom niet grooter zijn, dan strikt noodzakelijk is. De witte vlag in eene voorste gevechtslinie is gevaarlijk met het oog op ongewenscht gebruik daarvan, als teeken van overgave, en in verband met de verkeerde gevolgtrekkingen, die de vijand uit het zichtbaar worden van vlaggen van die kleur zou kunnen maken.

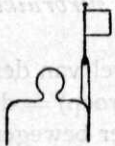
STELSE VAN TEEKENS, TEN GEBRUIKE BIJ GEVECHTSOEFENINGEN.

Algemeene bepalingen.

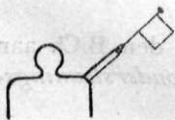
De S.Cⁿ. zijn voorzien van eene *roode* vlag van de volgende afmetingen: vlag $0,25 \times 0,25$ M.; lengte stok $\pm 0,50$ M.

De C.Cⁿ. van eene *roode* en eene *blauwe* vlag en de B.C^t. van eene *blauwe* vlag van de zelfde afmetingen.

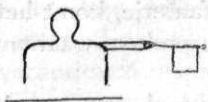
A. *Benoemings-teekens*, te geven met de vlag in de rechter- of linkerhand, naar verkiezing.

1. De vlag met gestrekten arm opwaarts uitsteken:
Met *roode* vlag = eerste sectie, met *blauwe* vlag = eerste comp^{ie}.

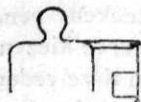

2. De vlag met gestrekten arm schuin naar boven uitsteken:
Met *roode* vlag = tweede sectie, met *blauwe* vlag = tweede comp^{ie}.

3. De vlag met gestrekten arm horizontaal zijwaarts uitsteken:

Met *roode* vlag = derde sectie, met *blauwe* vlag = derde comp^{ie}.

4. Den arm horizontaal gestrekt zijwaarts uitsteken, doch de vlag naar beneden gekeerd:

Met *roode* vlag = vierde sectie, met *blauwe* vlag = vierde comp^{ie}.

Opmerking. De benoemings-teekens dienen tevens tot oproepings-seinen voor de aangegeven A.Cⁿ. en worden door deze *herhaald*, ten bewijze, dat het benoemings-teeken begrepen is.

De compagnieën en sectiën behouden gedurende de oefeningen hunne administratieve nummers en bij samengevoegde onderdeelen de nummers, die zij volgens de voor de oefening gemaakte indeeling hebben ontvangen.

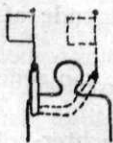
B. Uitvoerings-teekens (bevelen) en meldingen.

1. De teekens, genoemd in § 27 Voorschrift Velddienst.

2. *Verspreiden* = de beide armen zijwaarts uitgestrekt houden; door het opsteken van een aantal vingers wordt zoo noodig het aantal passen tusschenruimte aangegeven.

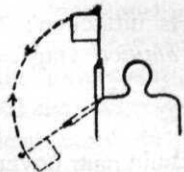
3. *Vuren* = met de armen herhaaldelijk de beweging van »het brengen van het geweer in den aanslag« maken. Door het opsteken van een aantal vingers wordt zoo noodig het vizier aangegeven.

4. *De vuursnelheid* (de vuurkracht) *zoo hoog mogelijk opvoeren* (punten 352 en 363 R. I. II) = beide armen, waarvan een gewapend met vlag (*roode* of *blauwe*, al naarmate dit teeken door den C.C^t. of den B.C^t. gegeven wordt), eenige malen vlug achter elkander schuin omhoog steken.

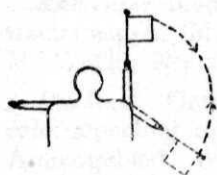
5. *De tirailleurlinie heeft versterking noodig* (melding van den S.C^t. aan den C.C^t.) = het zwaaien met de *roode* vlag van uit den stand verticaal boven den eenen schouder naar dien boven den anderen schouder en omgekeerd, vóór langs het hoofd.

N.B. Het zelfde teeken, door den C.C^t. met de *blauwe* vlag aan den B.C^t. gegeven, beteekent: *de ondersteuningstroepen zijn geheel verbruikt*.

6. *De tirailleurlinie versterken* (bevel van den C.C^t. aan den C^t. eener ondersteuningstroep) = de *roode* vlag met gestrekten arm op en neer bewegen langs ééne der zijden van het lichaam.

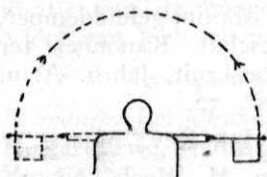
N.B. Het zelfde teeken, met de *blauwe* vlag door den B.C^t. aan een C.C^t. (in 2e linie) gegeven, beteekent: *De verbruikte ondersteuningstroepen doen vervangen*.

7. *De tirailleurlinie verlengen* (bevel van den C.C^t. aan den C^t. eener ondersteuningstroep) = het zelfde teeken als bij versterken (6), doch met den niet van eene vlag voorzien arm den vleugel aangeven, welke verlengd moet worden; deze arm wordt horizontaal uitgestrekt naar den vleugel,

welke verlengd moet worden.

N.B. Het zelfde teeken, door den B.C^t. met de *blauwe* vlag aan een C.C^t. (in 2^e linie) gegeven, beteekent: *de voorste linie moet door Uwe compagnie op den, door den ongewapenden arm aangegeven, vleugel verlengd worden.*

8. *De munitie is nagenoeg verbruikt*, (melding van een S.C^t. in de tirailleurlinie aan den C.C^t.) = het zwaaien met de *roode* vlag van uit den horizontalen stand bij den eenen schouder tot dien bij den anderen schouder en omgekeerd.

N.B. Het zelfde teeken, door den C.C^t. met de *blauwe* vlag aan den B.C^t. gegeven, beteekent: *de aanvulling van den muntievoorraad der compagnie is noodzakelijk.*

9. *Bajonet opzetten* (bevel van den C.C^t. aan de S.Cⁿ. of van den B.C^t. aan de C.Cⁿ.; punt 340 R. I. II) = de *roode* (*blauwe*) vlag met de eene hand eenige malen op de vuist der andere hand plaatsen.

10. *Het eigen vuur* (art^{ie}., mitrailleurs, inf^{ie}.) *is voor de troepen in de tirailleurlinie gevaarlijk* = met de beschikbare vlag (vlaggen) in horizontale kringen over het hoofd zwaaien.

Opmerking. Ook de uitvoeringsteekens worden door de betrokken Cⁿ. *herhaald*, ten bewijze, dat het teeken begrepen is; is het teeken onduidelijk of niet begrepen, dan wordt de vlag, naar beneden gekeerd, eenige malen op en neer bewogen, hetgeen dan beteekent: *het door U gegeven teeken herhalen.*

H. C. J. TER BEEK,
Kapitein-Instructeur K. M. A.

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Algemeen: Fransche en Duitsche aanvullingstoestanden in 1908, Int. Rev., Maart.

Amerika (Vereenigde Staten van Noord-): Maxim-geluidemper, Streffleur., N°. 2. Schietproeven met scheepsgeschut. Kanonnen ter bestrijding van luchtschepen. Nieuw rookzwak buskruit, Jahrb. A. u. M., Maart. Munitie voor geweren, M. Woch., N°. 32.

België: De Belgische herfstmanoeuvres 1909, Int. Rev., Maart.

Bulgarije: Uitbreiding der ouderdomsgrenzen, M. Woch., N°. 25. Bevordering bij keuze van leerlingen der hoogere onderwijsinrichtingen voor officieren. Wijziging van de wet op de bevordering van officieren, M. Woch., N°. 27. Regimentsscholen. Legerbegrooting 1910, M. Woch., N°. 29. Bedrag der militaire uitgaven, M. Woch., N°. 32.

Denemarken: Technisch korps, M. Woch., N°. 27. Nieuwe patronen voor het infanteriegeweer, Jahrb. A. u. M., Maart.

Duitschland: Kostschool voor zoons van officieren en ambtenaren, M. Woch., N°. 24. Het nieuwe schietvoorschrift voor de cavalerie. De geneeskundige dienst bij de Duitsche marine. De nieuwe bepalingen voor het vaandrighs- en officiersexamen. Indienststelling van alle soorten van oorlogsschepen, Int. Rev., Maart. Marinebegrooting voor 1910, Jahrb. A. u. M., Maart. Een werk van Generaal-Veldmaarschalk Graaf v. HAESELER, M. Woch., N°. 34.

Engeland: Nieuw velddienstvoorschrift, 2^e deel. Nieuw wapen- en schietvoorschrift. Eischen voor een automatisch geweer, Streffleur., N°. 2. Lee-Enfieldgeweer. Munitiesmokkelarij in Indië. Ouderdomsgrenzen, M. Woch., N°. 23. Gebrek aan officieren. Bikanir-troepen. Recruteeringsofficieren en werfbureaux. Officiersuitrustingen voor onbedreden officieren. Cursus aan de militaire ingenieursschool voor hoofdofficieren, M. Woch., N°. 34.

Japan: Keizermanoeuvres. Toenadering tusschen officieren van leger en vloot. Veranderingen aan geschut, M. Woch., N°. 27. Disciplinair strafrecht, M. Woch., N°. 26. Oefeningen in de sneeuw. Vliegmachines, Ballonhal, M. Woch., N°. 24. De uitbreiding van de Japansche vloot. Int. Rev., Maart. Cavalerie-oefeningen. Bergartillerie, Jahrb. A. u. M., Maart. Inspannende marschen en winteroefeningen van Japansche infanterieregimenten, M. Woch., N°. 35.

Oostenrijk-Hongarije: Bewapening van het verplegingspersoneel der landweer. Torpedobooten, M. Woch., N°. 28. Generaal FIEDLER, M. Woch., N°. 30.

Rumenië: Invoering van machinegeweren. Verhooging der officiers-tractementen, M. Woch., N°. 25. Opheffing van de paardenfokkerij, M. Woch., N°. 34.

Rusland: Ontbinding van het hervormingscomité. Oprichting van eene afdeeling tot het vervoeren van gewonden. Kolonisatie van het Amoergebied. Wedstrijden in schermen en gymnastiek aan de Russische inrichtingen van onderwijs. Veldapparaat voor fotografie op groote afstanden, Streffleur., N°. 2. Nieuwe bepalingen voor de bevordering tot regiments- en brigadecommandanten. Verandering in de opleiding der cadets tot officier, Int. Rev., Maart. Vergrooting der geschutfabrieken, inrichtingen tot het vervaardigen van pantserplaten en werven. Gebrek aan de bewapening. Nieuwe pensioenwet. Organisatie van de hoogere commando's. Zuivering van de intendance. Vloot van luchtschepen, Jahrb. A. u. M., Maart.

Servië: Bewapening van het leger, Jahrb. A. u. M., Maart.

Spanje: Berggeschut M. 1908. BERGMANN-pistolen, M. Woch., N°. 27. Kustartillerie, Jahrb. A. u. M., Maart. Minister van Oorlog, M. Woch., N°. 32.

Turkije: Bijdragen van het officierskorps voor het marinefonds, M. Woch., N°. 25. Officieren in het parlement, M. Woch., N°. 29.

Zweden: Oproepingsbepalingen, M. Woch., N°. 25. Legerbegroting 1910, M. Woch., N°. 32. Velduniform. Luchtscheepvaart, M. Woch., N°. 26. Voetartillerie. Aanleg van nieuwe versterkingen, Jahrb. A. u. M., Maart.

Frankrijk: Generale-staf-kaarten. Zwarte troepen. Derde jaar der hoogere krijgsschool. Gendarmeriehelm. Chef van het militair kabinet van het ministerie van oorlog. Generaal LEBON. Deserteurs, M. Woch., N°. 25. Grootere oefeningen in 1910. 3^e studiejaar der hoogere krijgsschool. Nieuwe luchtschipperstroepen. Machinegewerafdelingen. Nieuw luchtschip-type, Streffleur., N°. 2. Verlof. Uitgaven voor stakingsonlusten. Reservisten. Vlootprogramma, M. Woch., N°. 24. Vreemdenlegioen. Huwen en officierstafel. Burgerkleeding dragen door onderofficieren. Verlofs-officieren. Standplaats Fontainebleau, M. Woch., N°. 28. Machinegeweren. Wielrijdercompagnie. Kleeding voor chauffeurs, M. Woch., N°. 29. Organisatie. Een nieuw exercitiereglement voor de veldartillerie. Het nieuwe vlootbouwprogramma. Reorganisatie der hoogere marinecommando's. Nieuwe garnizoenen aan de Duitse grens, Int. Rev., Maart. Geschut voor de rijdende artillerie. Nieuw machinegeweer, Jahrb. A. u. M., Maart. Overplaatsing van infanterie-officieren naar de artillerie. Gebruik van zwarte troepen, M. Woch., N°. 31. Overplaatsingen. Rookzwak kruit. Ter beschikking gestelde officieren. Oprichting van eene inspectie voor den verplegingsdienst. Nieuwe veldartillerieregimenten. Oefeningen in het laden. Instructie voor veldkeukens, M. Woch., N°. 33. Vrijheid van drukpers. Bereden maken van staf-officieren, M. Woch., N°. 34.

Italië: Vrijwillige studentenbataljons in Tarente en Bologna. Oproeping der lichte 1899. Legitimatiebewijs voor manschappen. Invoering van eene nieuwe exercitiepatroon. Gedenkteken ter herinnering

aan den slag bij Solferino. Proeven met eene nieuwe rijdende veldkeuken. Nieuwe kapiteinsplaatsen bij de Carabinieri. Paardenaanvulling bij de onbereden korpsen. Vrijwillig Alpinikorps in Verona. Plan van wijziging van de nationale schietopleiding. Automatische geweren. Militair luchtvaartstation te Verona. Bouw van vier Dreadnoughts. Verscherping der automobielloosvoorschriften, Streffleur., N°. 2. Korps artillerie-ingenieurs. De cavalerievermeerdering. Militaire luchtschiphallen in Boven-Italië, M. Woch., N°. 23. Specialisten voor bediening van afstandmeters en elektrische seintoestellen der kustbatterijen, M. Woch., N°. 33. De Italiaansche vlootplannen. De aanbouw van de Italiaansche luchtvloot. Italiaansch oordeel over machinegeweren, Int. Rev., Maart.

Boekaankondiging.

La campagne de 1815 aux Pays-Bas d'après les rapports officiels néerlandais par F. DE BAS, Colonel de Hussards e. r., Directeur de la Section Historique de l'Etat-Major général de l'armée des Pays-Bas et le Comte J. DE T'SERCLAES DE WOMMERSOM, Colonel d'Etat-Major de l'armée belge. Tome Ier: Quatre-Bras, Tome II: Waterloo, Tome III: Annexes et Notes, avec cartes et Plans.

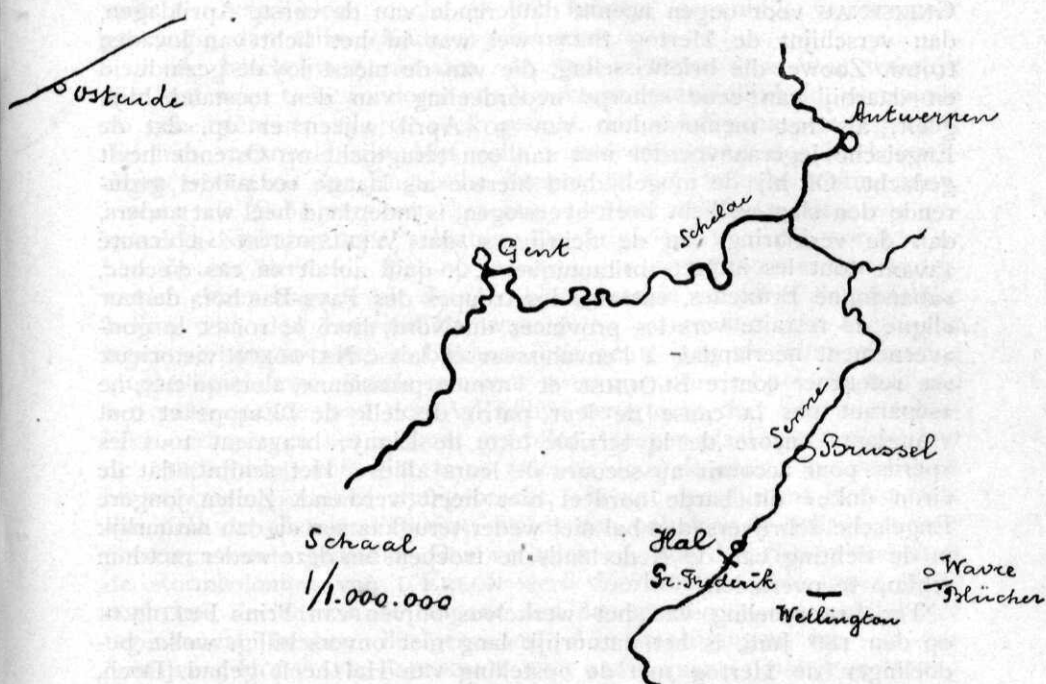
(Vervolg van blz. 227.)

In de pakkende beschrijving van de gebeurtenissen op den 16^{en} Juni is de beteekenis van het bezet houden van den viersprong op overtuigende wijze in het licht gesteld. Wat onze Nederlandsche troepen daar hebben verricht, is in zoo levendige kleuren geschilderd, dat het geheele gevechtsbeeld zich, al lezende, voor het oog ontrolt. Natuurlijk, dat de Schrijvers, den opzet van het werk getrouw, zich met kracht keeren tegen de talrijke, valsche beschuldigingen, welke tegen onze troepen zijn ingebracht. Zij baseeren zich daarbij op de officieele rapporten en verliescijfers, die alleen voor het 27ste bataljon jagers en het 5^e bataljon nationale militie een verlies van ongeveer 600 man, op eene gezamenlijke sterkte van nauwelijks 1200 hoofden, aanwijzen. De lästerlijke aantijgingen tegen »ces braves belges, s'en-fuyant aussi promptement que possible«, worden dan ook met groote verontwaardiging van de hand gewezen en zulks te meer van Belgische zijde, omdat de divisie DE PERPONCHER voor het overwegende deel uit Noord-Nederlandsche troepen was samengesteld. Vooral het 27ste bataljon jagers moet, om zijn niet gemotiveerden terugtocht naar Nivelles, waarin v. LETTOW-VORBECK slechts lafheid zag, tegen dezen Duitschen schrijver in bescherming worden genomen. Die terugtocht zou toch op 's Prinsen last zijn uitgevoerd, zooals het »Historisch verhaal der 2e divisie« heeft aangetoond, en volgens de Schrijvers gediend hebben »pour réparer ses pertes«. Niemand minder dan de Prins van Oranje gewaagde in den nacht van 16 op 17 Juni aan den Koning van de dapperheid, waarmede onze troepen, »de infanterie en de artillerie in het bijzonder«, hadden gevochten.

Voor de uitmuntende wijze, waarop de Schrijvers voor het oog van de geheele wereld het veelal zoo mismaakte verhaal der gebeurtenissen op den 16^{en} Juni hebben recht gezet en het gedrag onzer troepen recht deden wedervaren, past ontegenzegglijk ons aller dankbaarheid. Niettemin zij hier eene kleine opmerking veroorloofd, die er wel is waar toe zal leiden op het zonnige verhaal, zooals de Schrijvers ons

dit leveren, eenige schaduwen te werpen, doch die daarom niet mag worden achtergehouden. De zaak is toch, dat er geen verband bestaat, naar het schijnt, tusschen de verliescijfers, die aan officieele gegevens zijn ontleend, en de aantekeningen in de stamboeken, met betrekking tot de gesneuvelden en de gekwetsten. In het bijzonder zou dit het geval moeten zijn voor het 27ste bataljon jagers, het bewuste onderdeel, welks gedragingen in de buitenlandsche literatuur werden in twijfel getrokken. Hoe moeten, aldus vraagt men zich af, deze verschillen worden verklaard? Men kan die vraag inderdaad stellen zonder den moed, door onze troepen in het algemeen betoond, ook slechts het minste in twijfel te trekken. Het stamboek van het 5° bataljon nationale militie is een onwederlegbaar bewijsstuk voor de onverschrokkenheid, waarmede dit bataljon onder de oogen van den Kroonprins heeft gestreden. Dat een man als KNOOP, die de verhalen nog uit den mond der overlevenden heeft kunnen opteekenen, die nooit geschroomd heeft voor de naakte waarheid op te komen, met zooveel gloed tegen de bekladding van een SIBORNE is opgetreden, spreekt reeds boekdeelen. Doch daarom is alles nog niet »pour le mieux dans le meilleur des mondes« geweest. Men vraagt zich zelfs af, of er geen verschil is merkbaar geweest in de gedragingen der verschillende afdelingen en of het niet juist de militiebataljons zijn geweest, waaraan de eerepalm moet worden toegekend. De Prins zelf erkent inderdaad verschil ter zake. Immers hij noemt met nadruk de infanterie en de artillerie en sluit dus de cavalerie min of meer en blijkbaar opzettelijk uit.

Het tweede deel van het omvangrijke, rijk gedocumenteerde werk vangt aan met de gebeurtenissen op den 17^{en} Juni. Van algemeen politiek en strategisch standpunt bezien, treft in de voornaamste plaats het oordeel der beide Schrijvers over de bezetting van de stelling van Hal door het korps van Prins FREDERIK en wel op het besliste bevel van den Hertog van WELLINGTON zelf. »Il se peut que l'ennemi nous tourne par Hal, quoique le temps soit terrible et les chemins détestables«, aldus schreef deze den 17^{en} Juni naar Gent. Zou nu de vijand, in weerwil van de sterke bezetting van Hal, toch te Brussel verschijnen »malgré moi en me tournant par Hal«, dan werd het tijd Gent te ontruimen en met het geheele Fransche hof langs den linker-Schelde-oever naar Antwerpen uit te wijken. Hoezeer deze brief nu geen onzekerheid schijnt te laten, omtrent de bestemming van het korps bij Hal, zoo zouden naar de meening der Schrijvers ook andere beweegredenen in het spel zijn geweest, die WELLINGTON enerzijds tot die detachering hebben geleid, en hem anderzijds deden besluiten het 17.000 man sterke korps gedurende den slag van Waterloo werkeloos te laten staan. Aan den ordonnansofficier, die bij BLÜCHER te Wavre op steun ging aandringen, zou toch mondeling zijn gezegd worden, dat bij niet ondersteuning door de Pruisen, WELLINGTON Brussel in den steek zou laten en zich achter de Schelde terugtrekken. Blijkbaar is de hertog — aldus de Schrijvers — voornemens geweest over de Senne naar het Westen te wijken. Dit beweren vindt steun in eene uiting van WELLINGTON, tien jaar later. Iemand vroeg toen zijn oordeel over de mogelijkheid van een geordenden terugtocht door

het Soniënbosch, bijaldien het Engelsch-Nederlandsche leger bij Waterloo ware geslagen geworden. Aanvankelijk zou de Hertog dien terugtocht zeer goed uitvoerbaar hebben geoordeeld; doch hij vervolgde: »But I never contemplated a retreat on Brussels. Had I »been forced from my position I should have retreated to my right, »towards the coast, the shipping and my ressource«. Met de Pruisen bij Wavre op de flank zou NAPOLEON nooit in die richting hebben kunnen volgen. De verklaring van de opstelling bij Hal is hiermede, volgens de S., gebracht. Nooit heeft de Hertog de bedoeling gehad op Brussel terug te gaan »en cas de revers«. Hij zou den weg naar Ostende hebben genomen. »Ces paroles de WELLINGTON expliquent le mystère de la position de Hal«.

Doch waarom, zoo vraagt men zich af, verklaren deze woorden de beteekenis der opstelling beter dan de verklaring, die WELLINGTON den 17^{en} aan den Hertog van BERRY te Gent gaf, en waarin hij alleen sprak van eene omtrekking over Hal, zelfs van een verschijnen van de Franschen bij Brussel in zijn rug? Zeer te recht merken de Schrijvers op, dat Prins FREDERIK, als hun veronderstelling juist is, bij Hal met verkeerd front stond en daarbij toch last had die positie met front naar het Zuiden tot den laatsten man te verdedigen. Hoe, vragen zij zich voorts af, was het mogelijk na eene eventueele nederlaag met de geslagen troepen naar de rechterflank af te marcheeren? Nu schijnt het niet gewenscht toe met het geheel nieuwe, door de Schrijvers geopende gezichtspunt, zonder nader bewijs, instemming te beuigen. Als men nog eens de briefwisseling tusschen WELLINGTON en

GNEISENAU voor oogen neemt, dateerende van de eerste Aprildagen, dan verschijnt de Hertog thans wel wat in het licht van kwaden trouw. Zoowel die briefwisseling, die van de meest loyale gezindheid en daarbij van eene scherpe beoordeeling van den toestand blijkt geeft, als het memorandum van 30 April wijzen er op, dat de Engelsche legeraanvoerder niet aan een terugtocht op Ostende heeft gedacht. Of hij de mogelijkheid hiertoe als laatste redmiddel gedurende den slag wellicht heeft overwogen, is inderdaad heel wat anders, dan de verklaring van de Schrijvers, dat WELLINGTON »a écouté »avant tout les intérêts britanniques . . . qu'il aurait en cas d'échec, »abandonné Bruxelles, entraîné les troupes des Pays-Bas hors de leur »ligne de retraite vers les provinces du Nord, livré le roi et le gou- »vernement néerlandais à l'envahisseur et laissé NAPOLEON victorieux »se retourner contre BLÜCHER et l'armée prussienne, alors qu'eux, ne »séparant pas la cause de leur patrie de celle de l'Europe et tout »sanglants encore de la terrible lutte de Ligny, bravaient tous les »périls pour accourir au secours de leurs alliés«. Het schijnt, dat de »iron duke« dit harde oordeel niet heeft verdiend. Zullen jongere Engelsche schrijvers den bal niet weder terugkaatsen en dan natuurlijk in de richting van de Nederlandsche troepen, om deze weder met hun schimp te overladen?

Ter beoordeeling van het werkeloos blijven van Prins FREDERIK op den 18^{en} Juni, is het natuurlijk lang niet onverschillig, welke bedoelingen de Hertog met de opstelling van Hal heeft gehad. Doch, zooals de Schrijvers mededeelen, is de Prins niet in het minst bekend geweest met deze geheime, thans eerst ontsluitte bedoelingen van den opperbevelhebber. Prins FREDERIK stond er, van zijn standpunt bezien, alleen om eene omtrekking van den rechtervleugel der opstelling van de hoofdmacht te beletten. Van het oogenblik dus, dat de Prins heeft geweten, dat gevaar voor omtrekking inderdaad niet aanwezig was, schijnt zijn werkeloosheid en zijn niet ingrijpen bij Waterloo afkeurenswaardig. Nu heeft echter de Prins die wetenschap nooit gehad. Hij deed, zooals ieder ander ook deed, en eclaireerde niet verder feitelijk dan zijn gezichtskring. In het duister tastende bij gevolg, was hem daarbij niet eenmaal bekend, dat bij Waterloo gevochten werd. Geschutvuur hoorde hij niet, verband met de hoofdmacht had hij niet, en WELLINGTON liet niets van zich hooren. In het licht van dien tijd bezien, gaat dus de Prins geheel vrij uit. Niet zonder bedinking schijnt echter de gevolgtrekking, waartoe de Schrijvers ten slotte komen, voor het geval de Prins de hevigheid van den slag had geweten »et su combien son arrivée sur le théâtre de la lutte aurait »été opportune«. Ook dan zou hij niet hebben kunnen marcheeren »au canon, sans violer les ordres de WELLINGTON; ceux-ci étaient »formels et lui enjoignaient de ne pas quitter la position de Hal. Il »faut néanmoins louer l'empire sur soi-même dont il a fait preuve en »respectant avec l'obéissance scrupuleuse d'un vrai soldat la consigne »donnée«. Doch vraagt men zich af: wat bewonderen wij dan in een DE PERPONCHER en waarom stapelen wij gloeiende kolen op het hoofd van den armen GROUCHY? Dat één onzer in de stelling van Hal in dien tijd beter zou hebben gehandeld, dan Prins FREDERIK,

valt te betwijfelen; doch op het huidige oogenblik wordt meer gevraagd, dan zulke »Kadavergehorsam«.

In de beschrijving van den slag van Waterloo weet men waarlijk niet wat meer te bewonderen: de kracht en de duidelijkheid, waarmede de gebeurtenissen zijn te boek gesteld, dan wel de schat van gegevens, die hier verzameld zijn. Met volle waardeering voor den heldenmoedigen weerstand der Engelsche troepen en der Duitsche contingenten, leveren de Schrijvers een krachtig pleidooi ten bate onzer zoo gesmaalde Nederlandsche soldaten. De brigade BYLANDT wordt door hen in eer hersteld. Het op last van den divisiecommandant terugnemen dezer brigade uit de zeer blootgestelde positie op de zuidelijke helling van den heuvelkling, waarop en waarachter het Engelsche leger verborgen was, is bijkans eene eeuw lang als eene lafhartige vlucht beschouwd. Reeds minstens twee uur vóór de Fransche artillerie het vuur opende, had deze vrijwillige terugtocht der, door de nachtelijke ontberingen het zwaarst getroffen, troepen plaats gevonden. Aan de SIBORNE-legende, dat onze troepen door de eerste kanonschoten in verwarring zouden zijn gebracht, »fuyant éperdument jusque bien »au delà du chemin d'Ohain«, wordt dan ook door de Schrijvers voor goed een einde gemaakt. Dan verhalen zij, hoe de brigade later door de stormcolonnes van D'ERLON werd doorbroken en teruggedreven; doch hoe deelen van de brigade aan den spoedig daarop ondernomen tegenaanval hebben deelgenomen. Alle aantijgingen van tal van Schrijvers, HOUSSAYE, BLENNERHASSET e tutti quanti zijn met veel talent uiteengerafeld en wêerlegd, doch kennelijk treedt daarbij het streven op den voorgrond, dat indertijd v. LETTOW VORBECK'S ergernis zoo had opgewekt »das Verhalten der niederländischen Truppen nicht nur »zu rechtfertigen, sondern als ein sehr gutes dar zu stellen«. Zoo hebben de Schrijvers in hun laatste hoofdstuk »Pertes et récompenses« een zeer uitvoerig, vergelijkend onderzoek ingesteld naar het in de verlieslijsten op 16, 17 en 18 Juni vermelde getal van 1583 vermisten. »Le chiffre... justifie-t-il les accusations de SIBORNE, répétées par »OMAN?« Zij beantwoorden deze vraag na een zeer interessanten blik in de geschiedenis van verschillende oorlogen, o. a. den Fransch-Duitschen van de jaren 1870—'71, om dan tot de conclusie te komen: »Il est temps que l'on finisse ce jeu d'enfant gâté auquel on se livre à »notre égard; nos troupes n'ont pas eu plus de manquants que d'autres«.

De hechtste grondslagen voor hun verweer hebben de Schrijvers, wanneer zij voor de brigade DETMERS en de rijdende batterij van KRAHMER DE BICHIN de eer bepleiten, den aanval der Fransche Moyenne Garde mede te hebben afgeslagen. Het was het kritieke moment op den rechtervleugel van het centrum. Reeds zag CHASSÉ »les soldats anglais quitter le plateau en grandes bandes et s'éloigner vers Waterloo«, toen Generaal Bajonet aan het hoofd der brigade in het gevecht in greep en de rijdende batterij geheele gangen schoot in de oprukkende Fransche reserves, »la bataille sembloit perdue pour »nous«. Met gerechtvaardigde verbittering constateeren de Schrijvers nogmaals, hoe dit schoone wapenfeit door WELLINGTON niet eenmaal in zijn officieel rapport werd herdacht en hoe CHASSÉ feitelijk te vergeefs om herstelling van dit onrecht bij Lord HILL moest

aankloppen. Doch aan CHASSÉ's chef was het optreden van de Nederlandsche troepen geenszins ontgaan. Toen zijn verslag echter WELLINGTON bereikte, was diens rapport reeds afgezonden. De openlijke erkenning van ons aandeel aan de overwinning in het late avonduur bleef achterwege. Het is voorzeker eene dankbare taak voor de Schrijvers geweest »the steady conduct« van onze infanterie en »the well directed fire« van de rijdende batterij, waarvan HILL had gerapporteerd, nog eens te releveeren tegenover de vele buitenlandsche schrijvers, die niet aflaten onzen troepen de wapeneer te ontkennen, die hun rechtens ten volle toekomt. Enkelen zijn er, als BOULGER en MAXWELL, die de gedragingen onzer troepen naar waarheid hebben geschilderd. Edoch »l'esprit de dénigrement, une fois déchaînée, ne connaît plus de bornes«.

Het zou te ver voeren, de Schrijvers op den voet te volgen in hunne beschouwingen over het optreden onzer troepen. Wat zij over onze cavalerie, onder de bevelen van TRIP, de GHIGNY en den op het slagveld gevallen VAN MERLEN, mededeelen, is voor de geschiedenis van den slag, voor de wapeneer onzer troepen, van de grootste waarde. Zoo brengen zij dan ook met gerechtvaardigden trots den brief van WELLINGTON aan Prins FREDERIK, geschreven aan het einde van den veldtocht, in herinnering, waarin het luidt: »Je remplis un »devoir qui m'est bien agréable en assurant à Votre Altesse Royale »combien j'ai eu de raison de me louer de la conduite des officiers »et des troupes des Pays-Bas«.

Het hoofdstuk »La soeur de charité de l'Europe guerrière« herdenkt met waardeering het onnoemlijk vele, dat door de Brusselsche bevolking is gedaan, om het lijden der duizenden gewonden te helpen verlichten. Uitvoerige beschouwingen worden voorts gewijd aan het reliefplan van Waterloo, door SIBORNE samengesteld, en waaruit ook het denigreerende oordeel van dezen Engelschman over het aandeel onzer troepen zoo ten volle spreekt. Met waardeering getuigen de Schrijvers van hetgeen VAN LÖBEN SELS, KNOOP en RENARD zoovele jaren geleden reeds hebben gedaan, doch hun werk maakte over de grenzen geen of slechts weinig indruk en toch was het werk van SIBORNE, waartegen zij zich alleen keerden en zooals KNOOP eens zeide, erger dan een slecht boek, »c'est une mauvaise action?«

De Schrijvers hebben de hulde aan de troepen van andere nationaliteiten — zij kunnen het inderdaad openlijk verklaren — als ten volle verdiend erkend. »Leurs lauriers ne nous rendent pas jaloux. »Mais le sang des officiers et soldats des Pays-Bas, immolés pour la cause »européenne crie vengeance contre l'injustice dont ils ont été l'objet«.

Het werk van Generaal DE BAS en Kolonel T'SERCLAES behoeft geen aanbeveling. Reeds bij zijn verschijnen nam het al dadelijk eene eerste plaats in de lange lijst van verdienstelijke werken in, die over den veldtocht van 1815 zijn verschenen. Moge het dan ook al onbescheiden schijnen, hier en daar van een afwijkend oordeel te doen blijken, dat dan ook tevens daarbij in het oog moge worden gehouden, dat deze beschouwingen door de zelfde spreuk werden ingegeven, waarmede de Schrijvers hun arbeid besloten: Magna est veritas et praevalabit.

Les explosifs militaires violents. La Macarite de l'armée belge. Les obus-torpilles par J. DE MACAR, ingénieur honoraire des mines et S. DELATTRE, ingénieur-chimiste, directeur de la fabrique d'explosifs GHINIJONET & CIE. Liège, 1909. C. DESOER, imprimeur.

Bovenstaand boekwerk bevat beschouwingen omtrent de eigenschappen van de moderne springstoffen als projectiel- en torpedovulling, welke beschouwingen ten doel hebben de deugden van de door de Schrijvers uitgevonden springstof — het macariet — aan te toonen en welke eindigen met eene samenvatting der toepassingen en van de uitkomsten daarbij verkregen. De algemeene strekking is dus eene verdediging en eene aanprijzing van eene eigen uitvinding, doch de stijl en de inhoud der brochure zijn van dien aard, dat deze strekking nergens hinderlijk op den voorgrond treedt, en waar steeds vele deskundige schrijvers over dit onderwerp uit den aard van hun werkkring min of meer aan bepaalde groepen van springstoffen hunne studie gewijd en hun voorkeur gegeven hebben, zoo kunnen wij ook dit boekwerk veilig ter lezing aanbevelen. Verscheidene medegedeelde proeven zijn geheel nieuw en met de er in voorkomende aanwijzingen kan men zeer zeker zijn voordeel doen.

De springstof zelf bestaat uit een mengsel van het in de laatste jaren geheel op den voorgrond getreden trinitrotoluol, gemengd met een zuurstofdrager, het loodwitnitraat. Het pikrinezuur, het trinitrophenol heeft, in de meeste landen, een bloeitijd van meer dan tien jaar gehad, en om zijne vele goede eigenschappen als militaire springstof eene eerste plaats ingenomen. Naast deze eigenschappen echter, als onveranderlijkheid, zekerheid in de toepassing, betrekkelijke veiligheid en goedkoopte, had het zure eigenschappen, die zich uitte in aantasting van bijna alle metalen en in het daarmee aangaan van voor warmte en schok zeer gevoelige verbindingen; men denke slechts aan het gevaarlijke loodpikraat. Voorts was het om deze redenen niet wel mogelijk, de in het pikrinezuur aanwezige overmaat van koolstof en waterstof door menging met zuurstofdragende zouten beter tot haar recht te doen komen, m. a. w. het arbeidsvermogen per volume-eenheid te verhoogen.

Het trinitrotoluol daarentegen, hoeveel na verwant aan het pikrinezuur, heeft deze zure eigenschappen niet en bezit overigens de zelfde deugden. Dat het niet eerder aanwending heeft gevonden — in het scheikundig laboratorium toch is het een oude bekende — is gelegen in de omstandigheid, dat de afscheiding en de vorming van de uit een springoogpunt meest krachtige isomeren, eerst in de laatste jaren met practisch succes zijn gelukt, en thans wordt het op de wereldmarkt tot een betrekkelijk zeer lagen prijs aangeboden. Geen aantasting van metalen en geen aantasting van daarmee gemengde zuurstof-leverende zouten, alsmede — wat voor de pyrotechnici ook niet weg te cijferen is — geen giftige eigenschappen, zooals het pikrinezuur, en niet zulk eene sterke geelkleuring van huid, enz., die den werklieden, welke laatstgenoemde springstof behandelen den spotnaam van »kanarievogels«

heeft bezorgd. De populariteit van het trinitrotoluol blijkt wel het meest uit de groote verscheidenheid van afkortingen: tolite in Frankrijk, trotyl en trinol in Duitschland, alsmede trilite in Spanje. Het is dan ook niet te verwonderen, dat door springstoftechnici, zooals de Schrijvers der onderwerpelijke brochure zijn, is uitgezien naar middelen om aan het trinitrotoluol, hetwelk evenals het pikrinezuur voor de volledige omzetting te weinig zuurstof bezit, die stof toe te voegen in den vorm van het een of andere zout. Door hen is hiervoor gekozen loodnitraat, hetwelk, wel is waar, gemakkelijk zijn zuurstof loslaat en niet hygroscopisch is, doch daarentegen door zijn giftige eigenschappen wel op tegenstand zal stuiten van hen, die er mede zullen moeten werken, en dat bovendien per gewichtseenheid betrekkelijk niet veel zuurstof bevat. Intusschen zal de practijk wel nader zijn uitspraak ter zake doen en uitwijzen of de genoemde nadeelen al dan niet worden overtroffen door de voordeelen, en of ook door andere landen dan België de gunstige meening over het macarriet wordt gedeeld.

G. v. P.

Die Luftschiffahrt. Ihre wissenschaftlichen Grundlagen und technische Entwicklung, von R. NIMFÜHR.
(Aus Natur und Geisteswelt.) Zweite Auflage.
Leipzig. B. G. TEUBNER.

Van dit werkje schreven wij eene aankondiging op blz. 642 van den voorgaanden jaargang. Het feit, dat reeds na zóó korten tijd een tweede druk noodzakelijk is geweest, versterkt ons in den gunstigen indruk, dien wij daarvan gekregen hadden. In verband met de steeds voortschrijdende ontwikkeling van de luchtscheepvaart en van de vliegtechniek is van dezen 2^{en} druk gebruik gemaakt, om verschillende verbeteringen in den tekst aan te brengen, terwijl eene uitgebreide inhoudsopgave toegevoegd is en een 10-tal afbeeldingen door nieuwe vervangen zijn.

Ter aankondiging ontvangen.

Taktische beschouwingen over het gevecht der verbonden Wapens, door K. W. BOUWENSCH, Kapitein bij het 5^e Regiment Infanterie. 's-Gravenhage, 1910. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Eene nieuwe schietopleidingsmethode voor de Nederlandsche infanterie (Beoordeeling der methode FABIVS), door J. M. SLUYS, Eerste-Luitenant der Infanterie. 's-Gravenhage, 1910. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

De Natuur. Populair geïllustreerd maandblad, gewijd aan de natuurkundige wetenschappen en hare toepassingen, onder redactie van DR. Z. P. BOUMAN. *Utrecht*, J. G. BROESE.

Java's weervermogen tegen een buitenlandschen vijand, door F. C. HERING, Oud-Luit.-Kolonel O.-I. Leger. (Overdruk uit »De Indische Gids«, Maart 1910.)

ALPH. BERGET. De weg door het luchtruim. Met toestemming van den Schrijver voor Nederland bewerkt, door W. H. COOL, 1^e Luitenant der Genie. *Haarlem*, 1910. D. TJEENK WILLINK & ZOON.
